

שמעתא עמיקתא

גליון מיוחד | חג הפסח | תשפ"ד | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

גליון מיוחד
לרגל חג

משיעורי

הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

הלכות מצויות לחול המועד

עשיית מלאכה

איסור מלאכה

אסור לעשות מלאכה בחוה"מ, פרט לאופנים שהתירו חז"ל כגון לצורך המועד וכדו' כמבואר להלן. י"א שאיסור זה הוא מהתורה. נעיי רש"י (מו"ק יא: ד"ה אלא, ועיי כא: ד"ה כותי) שכתו שהוא מדאורי דכתיב (שמות כג) את חג המצות תשמרו זו ימים לימד על כל החג שהוא אסור. וכן דעת הרמב"ן (עיי שם) דכתיב מקראי קדש. וכן דעת הרשב"א (סי' תרצ) והחינוך (מצוה שכג) אלא שנמסר הפסוק לחכמים, עייש]. וי"א שהוא מדרבנן. [תוסי' (עיי כב) ד"ה תיפוק ליה), רמב"ם (וי"ט פ"ז ה"א) וראי"ש (מו"ק פ"א סי' א).] ולמעשה אין להקל לדון אותו כדרבנן רק לצורך גדול. [בה"ש (רס"י תקל) דלא כהב"י שנקט בעיקר שהוא מדרבנן. ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון ז']

הומרות משום עשה או לאו (לסוברים שהוא מה"ת)

אף לפי הסוברים שמלאכת חול המועד אסורה מה"ת, מ"מ אין בה לאו. [רמב"ן (מו"ק שם) ומאירי (עיי כב) ד"ה הכותיים]. ועיי עוד בפמ"ג (סי' תקל א"א סי' קא) ובמניח (מצוה שכג). ועיי ברמ"ע מפאנו (סי' קח) שכתב שעשה של חוה"מ נכלל במצות יו"ט].

הומרת האיסור (אף לסוברים שהוא מדרבנן)

אמרו חז"ל שכל המבזה חולו של מועד כאילו עובד ע"ז. [פסחים (ק"ח) ומכות (כג)]. ועיי ברשב"ם (פסחים שם) ורש"י (מכות שם) שפירשו שעל חוה"מ קאי. ועיי במ"א (סי' תקלא סי' קא) שכתב שאפי' להסוברים דמלאכת חוה"מ דרבנן ע"כ עונשו גדול דאמרין המחל את המועדות כאילו עניו. ועיי"ש במחצה"ש שתמה על המ"א בזה. ובמ"ב (שם סי' קא) הביא דברי המ"א ובשע"ש צ"ן למחצה"ש]. ולא ניתן לנו המועד אלא להדבק ביראתו ואהבתו ולעסוק בתורתו התמימה. נ"מ"ב (סי' תקל סי' ק) בשם הכל בן].

במקום ספק

ספק במלאכת חוה"מ לסוברים שהוא מדרבנן הוא לקולא. [כן מבואר בבלב"ש, בפמ"ג ובמחצה"ש על המ"א רס"י תקל"ז. ומה שנו"ב ברא"ש (מו"ק פ"א סי' טז) היפך זה, כבר עמד בזה בביאור הגר"א (סי' תקמא על סי' ה) וכת' ה"תם א"א ללכת לקולא, וביאר בדמשק אלעזר שהתם שאני שכל א' מהאמוראים מחמיר בחדא ומיקל בחדא וע"כ א"א לפסוק כחד מהם. ובשפ"א (מו"ק שם) נאמר בצ"ע, עייש]. ולסוברים שהוא מה"ת הוא לחומרא. נעיי במקורות דלעיל. וכבר מבואר לעיל שלהלכה יש לנקוט שאיסור מלאכת חוה"מ חומ"ת אלא להקל גדול, ועל כן במקום ספק אין להכריע לקולא רק באופן זה. [בה"ל (סי' תקל) ומ"ב (סי' תקלו סי' ט)]. ומ"מ אף למחמירים במקום שמה"ת היה מותר וחכמים הגדילו את האיסור, כגון הפסד מועט שמה"ת מותר לעשות מלאכה עבורו וחכמים החמירו, ספקו לקולא. [תו"א"א (א"ח"ס סי' קלד סי' יד ד"ה ורש). ועיי במ"ב (סי' תקלח סי' ק) ובה"ל (ד"ה בין קטנה) שנקטו לגבי ז' וזפתין כותא שהיו ספק דרבנן לקולא ולא תלו בח"מ ראשונים האם איסור מלאכת חוה"מ מה"ת. וצ"ל ה"תם ההפסד הוא דבר שאנשים טורחים בשבילו דבכה"ג כבר כתי' הרמב"ן אפי' להסוברים שמלאכת חוה"מ מה"ת כה"ג מותר לעשות מלאכה עבור ההפסד אלא שרבנן אסרו, אבל ביצה שברחה התנגולה ממנה לו"ח הפסד טורחים בשבילו וע"כ לסוברים שמלאכת חוה"מ מה"ת היו ספק דאורי לחומרא].

מלאכות האמורות

י"א שהמלאכות שנאסרו בחוה"מ הם המלאכות שנאסרו בשבת וביו"ט (פרט לאופנים שהתירו חז"ל כגון לצורך המועד וכדו', כמבואר להלן). [הרמב"ן (סוף פסקי מלאכת חוה"מ ד"ה י"ל שמן התורה). וכ"כ המ"א (מצוה שכג אות ד) בדעת הרמב"ן]. וי"א שלא נאסרו אלא מלאכות שיש בהם טורח, אבל אלו בהם טורח אין בהם איסור. [יראים (סי' שד) והגהות הסמ"ק (מצוה כהה אות יג). וכ"כ בעמק שבה (פורמנצ'יק חוה"מ עמי ק"ט אות א) ומ"מ כתי' דמלאכה שיש בה טורח אפי' עושה ממנה שיעקר שערך אסור כי גם זה כולל בגדר המלאכה]. והעיקר כדעת הראשונה. [ח"א"א (מכלל קז), וכן מבואר במ"ב (סי' תקמ סי' ז) וסי' תקלג סי' כ]. וכן פסקו הגרש"א וצ"ל (לשכחו תדרשו ח"א עמי קצ), הבאר משה (ח"ו סי' מב) והגר"ק וצ"ל (חוט שני חוה"מ פ"א). ועיי בשש"כ (פס"ח אות כז והגה ק) בשם הגרש"א וצ"ל. ומ"מ אין למחות ביד המקילין בזה כי יש להם על מי שיסמכו. [כנ"ל. ועיי עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון ח']].

גדר מלאכות שאין בהם טורח (למקולין לעיל)

מלאכה שאין בה טורח היינו שאין בה שיהוי, כגון הדלקת גפרור וכדו'. [א"א מבאטשאטש (ס"ט) תקלג, תקלד ונתקמ]. וכן דעת הגרש"א וצ"ל (חוה"מ כהלתו פ"ב אות ג בהגה). וכן הוא בעמק ברכה (פורמנצ'יק חוה"מ עמי ק"ט אות א)].

מלאכת הוצאה (למחמירים לעיל)

אף לדעת הסוברים שנאסרו אף מלאכות שאין בהם טורח, מ"מ מלאכת הוצאה מרשות לרשות לא נאסרה לכל הדעות. [מאירי (מו"ק יח: ד"ה אין כותבין), וכן משמגו מהפוסקים בסיומן תקל"ה שכתבו שהאיסור שאין מפנין הינו משום טרחה ולא כתבו שהוא משום איסור הוצאה אפי' דשם מייירי שלא לצורך המועד, עייש]. וכן הביאו השב"ל (ח"ו סס"י טח), המעי"ז (סי' רחצ) והשש"כ (פס"ח אות כז), אולם מטו בשמיה דחתו"א (ארוחת רבנו ח"ב ע"ג עמי קכב) שהחמיר בזה. ועיי בהב"ל (סי' תקלו ד"ה ומותר). כמו כן אין איסור לצאת מחוץ לתחום. [כן מבואר מהרמ"א (סי' תקלט סי' ה)].

שביית בהמתו ומחמר

אין משום שביית בהמתו ומחמר בחוה"מ. [מכתם (סוף מו"ק שאלה א) הביאו השש"כ (פס"ח הגה קז). ועיי בהב"ל (סי' תקלו ד"ה ומרת) ובשש"כ (שם)].

לצורך המועד או דבר אבד

מלאכת חול המועד מהתורה (אף למחמירים לעיל) לצורך המועד אף עיי מעשה אומן, ובאו חכמים והגבילו דבר זה לא התירו אלא מעשה הדיוט לצורך המועד (כמבואר להלן), וכן דבר האבד מותר לגמרי מה"ת וחכמים החמירו והתירו רק במקום הפס"מ. והגבלות אלו אינם בכלל איסור תורה אלא בכלל איסור דרבנן. [רמב"ן (פסקי מלאכת חוה"מ ד"ה וי"ל שמן התורה) ודלא כהחינוך (שם) דס"ל דכיון שנמסר הפסוק לחכמים הכל אסור מה"ת].

גדר מעשה אומן

כל פעולה שצריכה שתעשה עיי ידים מאומנות, כלומר שצריך לאמן ולהרגיל את ידיו למלאכה זו ושיהיה לו נסיון בזה, כדי שתצא מתחת ידו תוצאה משובחת ומדוקדקת, נחשבת למעשה אומן, אבל פעולה שא"צ לידיים מאומנות, אלא צריך רק ידיעה או לימוד אינה נחשבת למעשה אומן. [הגר"ק וצ"ל (חוט שני פ"ג עמי קצג). ועיי להלן משי"כ בדיני בנין ובדיני תפירה בחוה"מ. וכן משי"כ לענין תספורת אם חשיב מעשה הדיוט]. וי"א שכל מלאכה שיש ללומדה משך זמן מסוים בכדי לדעת איך לעשותה הרי היא בגדר מעשה אומן. [הגרש"א וצ"ל (חוה"מ כהלתו פ"ב הגה רחצ). ועיי בתרוה"ד (סי' טז) שכת' דמלאכת תפירה חשיב טפי מלאכת אומן ממלאכת לבלרין דשכחו טפי, דידיה על בה"מ, ולכך מקילין בה להתייר בה בשינוי מועט, ע"כ. מבואר שע"מ לקבוע מה בכלל מלאכת אומן יש להתייחס גם אל שכחות המלאכה].

מלאכה בשינוי (מלאכה בלאחר יד)

מלאכה האסורה במועד, אסורה אף בשינוי (כלאחר יד). נעיי בתרוה"ד (סי' טז) שכת' לדענין כתיבה מועיל שינוי באחיות הקולמוס. אולם השו"ע (סי' תקמא סי' ז) כתי' דכל מה שאסור לכתוב, אפי' עיי שינוי אסור. ועיי"ש בגר"א דשינוי לא מהני כי חוה"מ משום טרחה. והשע"ש (אות מט) הביא סברת הגר"א והוסף דהיינו טעמא כי איכא יותר עמל וטרור עיי השינוי. ולפי"ז יוצא שאיסור מלאכה בשינוי בחוה"מ אינו משום ששבת אסור נמי בכה"ג אלא מטעם טרחה. ועיי במב"י (ח"א"ס סי' טז) שצירף דמעשה כלאח"י אינו מעשה אומן. ועיי עוד בתוס' (מו"ק יט. ד"ה וטווח)].

טרחה מרובה

מלבד איסור מלאכה מצינו בכמה מקומות שחז"ל אסרו טרחה מרובה אף לצורך המועד כדי שלא ימנע עצמו משמחת החג. [כן מבואר בשו"ע (סי' תקמא סי' ב). ועיי בפמ"ג (סי' תקלו א"א סי' ק) ומו"מ (סי' ג) ובמ"ב (סי' טז) שהכריעו ע"פ הרמב"ן שדוקא מכשירי א"י מותר לעשותם בטרחה יתירה ומשמע ששאר צורך המועד אסור בטרחה יתירה. שוב העירוני מהריטב"א (מו"ק ב' ד"ה והא דתנן אין) שכת' דאפי' לצורך המועד אסור טרחה יתירה. וכן הוא בנשמ"א (כלל ק"י אות א). אולם לצורך רבים מותר כמבואר בס"י תקמ"ד. ועיי לקמן בענין טרחה יתירה במקום הפסד. ובשבת הלוי (ח"ו סי' טז) הוכיח שלסדר סחורה בחנות תוך המועד אסור משום טרחה במועד. ועיי בס"י תקמ"ט סי' י"ג ובמ"ב (סי' תקלו סי' ט) ובהב"ל (שם) התייר (מו"ק יט. ד"ה וטווח)].

טרחה מרובה במקום הפסד

אע"פ שאסור לטרוח במועד מ"מ יש מקילים במקום הפסד אפי' הוא מועט. [שו"ע (סי' תקלו סי' ז)]. ויש חולקים. וע"כ אין להקל אלא במקום הפסד מרובה. [מ"ב (סי' ק) ובהב"ל (שם) התייר אפי' במקום שאינו לצורך המועד].

פסיק רישא (למחמירים לעיל)

פס"ר במקום צורך המועד מותר. [כן מבואר במדרכי (מו"ק סי' תתמה ותתלת) הובא בב"י (פס"י תקלא). וכן פסק הרמ"א (סי' תקלא סי' ח), וכן הוא בב"י (סי' תקמא סוף אות א). וכ"כ במ"ב (סי' תקלו סי' ח). ועל כן מותר ליטול ידים על צמחים שבגינתו או לשפוך מי שטיפה שאינם נקיים ע"ג קרקע, ואפי' אם ישפכם על זרעים שאסור להשקותם בחוה"מ. [נש"ב (פס"ו אות ז) והגה קפא]. וכענין זה הובא בשם הגר"ק וצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי קצז). ועיי בתשובת בעל הבאר משה (זכרון שלמה תשובה יח) ובמשנה מלאכה שא"צ לגופא אסורה בחוה"מ. וע"כ אסור להרוג זבובים ויתושים אלא אם כן הם מצערין את האדם (ואע"ג שיכול להבריחם כיון שאם לא יהרגם יחזרו אליו מותר). נ"מ"ב (סי' תקלג סי' כ). ועיי בה"ל (סי' תקלט על סי' ה ד"ה אינו מותר)].

ריבוי בשיעורים

ריבוי בשיעורים מותר בחוה"מ, ועל כן כשמבשל לצורך המועד מותר לו להרבות באותו סיר גם לצורך אחר המועד. ועיי להלן בדיני הערמה. נעיי בשו"ע (סי' תקג) שביי"ט מותר ע"כ כשעושה בטרחה אחת, וא"כ ק"ו בחוה"מ. וכן מבואר בתשובת בעל הבאר משה וצ"ל (חול המועד שכוון שלמה תשובה סד) ובשש"כ (פס"י הגה קלז)].

"הואיל" ו"מתוך" בחוה"מ כמו ביו"ט

בחול המועד אומרים "הואיל שהותרה מלאכת אוכל נפש לצורך הותרה שלא לצורך" וכמו כן אומרים "הואיל דאינקלו אורחים". [מניח (מצוה שכג אות ב) בשם הטו"א. וכן מבואר ברע"א (סי' תקלו על ה"ט"ז סי' א) בקושייתו על המגיד משנה המובא בט"ז (סי' תקלו סי' א) ובמ"ב (סי' טז). ועיי בא"א מבוטשאטש (ריש סי' תקלו) שכתב שמותר לבשל בחוה"מ לצורך יו"ט שני ואי טעמיו משום דחזי גם בחוה"מ. ועיי בישועות יעקב (סי' תקלו וסי' תקמא סי' א) וכן נקט השש"כ (פס"ח הגה צו ופס"י אות מד והגה קפז)].

עשיית מלאכה במקום כבוד חבריות

במקום כבוד חבריות מותר לעשות מלאכה אפי' מעשה אומן (אם א"א לעשות מעשה הדיוט). [כן יוצא מהריב"ש (סי' רכז) והמקור חיים (לח"ו"י סי' תקמא על סי' ד). וכן דעת הגרש"א וצ"ל (אשרי האיש פי"א אות י) והגר"ב שאלו צ"ל (בלאט תשע"ג עמי 48 הגה 17). ועיי בפת"ש (א"ח"ע על סי' ג) ובדעת תורה למחש"ס (סי' יג סי' ב) שבכל מקום שיש היתר מפני כה"ב לא מועיל מחילתו על כבודו. ועיי בכל זה בשמעתא עמיקתא גליון נ"ח].

למטול מוקצה

אין איסור מוקצה בחוה"מ. [מאירי (מו"ק יח: ד"ה מחפין). ועיי בדרכ"מ (סי' תקמד אות ב)].

נגינה בכלי שירה (שבותיים במועד)

יש שאסרו לנגן בכלי שיר בחוה"מ משום גזרא שמא יתקלקל הכלי ויבא לתקנו במועד עיי מעשה אומן כמו שאסור לענין שבת. [שער אפרים (סי' לו) וזכרון יוסף (סי' יז)]. ויש מתירים. [שב"י (ח"א"ס סי' כה) כי אף אם תפסק נימא א' א' ב' מותר לתקן אלא שאם אפשר לשנות קצת ישנה. ובמח"ב (סי' תקמו אות ב) ובשע"ש (סי' תקלד אות ה) הביאו עוד פוסקים כשבו"י. וצ"ן לדבריהם להקל בכל (סי' תקמו אות ז). ועיי במ"ב (מ"ד יג סי' ג).] והעיקר כדעת השנייה, וכן פשט המנהג לדקל לנגן לכל חוה"מ (אם צ"ל). [ומצויין ראה לדברי השב"י דלא גזרו על שבותיים בחוה"מ, בסיומן תקל"ו שהתירו רכיבה שהוא דבר האסור בשבת משום גזרה דשמא יתלוש (ועיי בב"י שם שאפי' רוכב שלא לצורך כלל לא חששו). וכן בהב"ל (סי' תקלו סי' א) ד"ה ומותר (לרכוב) מבואר להדיא דליכא משום שבות בחוה"מ. ועיי בדרכ"מ (סי' תקלא אות א) שכתב שמתירים נדרים במועד אפי' שלא לצורך המועד. אע"פ שבשבת מתירים רק לצורך שבת כמבואר בשו"ע (סי' שמא סי' א). ועיי בשבילי הקט (סי' רכה). ועיי משי"כ לעיל לענין מלאכה בשינוי (כלאחר יד). ועיי להלן בדיני כתיבה משי"כ לענין כתיבה שאינה מתקיימת].

הכנה לאחר המועד

אין משום איסור "מכין" בחוה"מ, ועל כן דבר שאין בו משום מלאכה מותר להכינו לצורך אחר החל. [כן מוכח מהשו"ע (סי' תקמ"ד סעי' ב) והב"מ (סי' יז). וכן מבואר בסי' תקל"ה לענין האיסור ד"י"א מפניו". ועיי' בא"י מבוטאשאטש (רס"י תקל) שכת' שמותר לבשל בחוה"מ לצורך יו"ט שני וא' מהטעמים שכתב להתיר הוא משום דחו"ב בחוה"מ. ועיי' להלן לענין האם אמרינן "הואיל" בחוה"מ].

דבור במשא ומתן במועד

אין איסור "ממצוא חפצך ודבר דבר" בחוה"מ, וע"כ מותר לדבר על עסקאות וכדו' שרצונו לבצע לאחר המועד. [הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פ"ס"ח הגה קב) כדמוכח בשו"ע (סי' תקמ"ג סעי' א), עיי"ש].

התרת נדרים

מותר נדרים אפי' שלא לצורך המועד. [נדר"מ (סי' תקלא אות א) אע"פ שבשבת מתירים רק לצורך שבת כמבואר בשו"ע (סי' שמ"ג סעי' א) ועיי"ש במ"ב (סי' א) דלא מותרין כי למה לן לאטרוחי בכדי. ובהש"נ (שם אות ב) כתב משום ממצוא חפצך. ועיי"ש בפמ"ג (מ"ז ס"ק א)].

אושא מלתא (שימוש בכלי עבודה שמרעישים)

מותר לעשות מלאכה לצורך המועד, לצורך דבר האבד וכדו', אף אם הדבר גורם רעש, כגון שיש צורך בשימוש בכלי עבודה מרעישים (מקדחה וכדו'). [עיי במ"ב (סי' תק"מ ס"ק יב) שכת' כי משום אושא טובא דבדר האבד. וכן במ"ב (סי' תקל"ו ס"ק ג) כת' שמי שאין לו מה יאכל, אפי' מוצא בשוק לקנות אין מצריכין אותו ליקח מן השוק, אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר כדרכו. ועיי' בשו"ע (סי' תקל"ו ט"ו ח) שמותר לצוד דגים רק לצורך אכילה, ועיי"ש במ"א (סי' ח) שתמה ע"ז אמאי לא מתיר אם אינו רוצה לאוכלם, שהרי כיון שאפשר שיאכל מהן שרץ, ונתיר דשאני התם דאושא טובא. אולם י"ל דשאני התם שכונתו להערמה וע"כ החמירו טפי, ובלא"ה המ"ב (סי' ל) השמיט דברי המ"א. ועיי' בערוה"ש (סי' תק"מ אות א) שמשמע שלצורך המועד נמי שרי]. ואם הוא לצורך מצוה ואינו מוכח שהוא לצורך המועד אסור. [עיי במ"ב (סי' תקמ"ה ס"ק א) שאסור לטוות ציציתו במועד בגלל דאושא מילתא טובא. ואע"פ שהוא לצורך המועד אפשר דשאני הכא שאינו מוכח שהוא לצורך המועד].

אושא מלתא במלאכות גדולות

מלאכות גדולות במיוחד כגון בנין וחרישה ע"י מכוונות בשדה אסורות משום אושא מלתא. [עיי במו"ק (יב :) שמבואר דמי שאין לו מה יאכל קוצר ומעמר וכו' ובלבד שלא ידוש בפרות. ופרש"י (ד"ה כיון דכל יומא) משום דאוושא טובא. וכן פסק המ"ב (סי' תקל"ו ס"ק ג). ועיי בערוה"ש (סי' תק"מ אות א) שכת' שבנין אסור לגמרי אפי' לצורך המועד ואין לו מקום לדור אסור משום אוושא מילתא וטורח מרובה].

מלאכה שנעשה באיסור

אם עשה מלאכה בחוה"מ באיסור, בדיעבד אין המלאכה נאסרת כי חכמים לא קנסו (כמו שקנסו בשבת). [עיי במ"א (סי' תקלח ס"ק ב) שכתב דלפי השיטות דמלאכת חוה"מ מה"ת קנסינן כמו ביו"ט. וכת' שבש"ט הלוי (חו"י סי' סח) שמצדד דכיון שהוי מח' למעשה הוי ספק דרבנן לקולא. ובשש"כ (פס"ו אות מא) בשם הגרשו"א זצ"ל כתב שיש שמשע מלאכה בחוה"מ נאסר הדבר כמו שמצינו בענין מעשה שבת בסי' שי"ח ולמעשה נשאר בצי"ע. ובמ"ב (סי' תקל"ו ס"ק לא) כת' שהיכן שא' עשה א' מהמלאכות המותרות רק באופן שניכר שעושה לצורך היתר אם עשה באופן שאינו ניכר לא קנסינן ליה. ועיי"ש (סי' תקמ"ג ס"ק ג) שלבני שכיר יום מחמיר. אולם י"ל דהתם חמיר טפי כי הוה מלתא דפרהסיא כמבואר במ"ב (סי' רמ"ד ס"ק יט). ועיי עוד בסי' תקל"ח (סי' ו) ובמ"ב סי' תקל"ג (סי' ה) בענין הערמה אם קנסו מעשיו. ומי"מ אין ראייה משם לחמיר כי ערמה חמירא טפי כמבואר בססי' תקמ"ג. ועיי עוד בסי' במ"א (סי' תקמ"ג ס"ק ב) שמיקל לענין בנייה באיסור בקבלנות וכת' כן אף אליבא דהשו"ע. וכן הוא במ"ב (שם ס"ק ג וסי' רמ"ד ס"ק כ). ועיי עוד בבחי"ל (ססי' תקל"ח ד"ה אם). ומה שמצינו בענין מכוון מלאכתו שמאבדים את מלאכתו הוא חומרא בענין מכוון. וכן הוא בשע"ת (סי' תקלח אות א)].

לכוון מלאכתו למועד

אסור לכוון מלאכתו למועד, כלומר אסור לאחר עשיית מלאכה ע"מ לעשותן במועד (כגון שיש בה משום דבר האבד וכדו') שהוא זמן שהוא פגול. ואם כוון מלאכתו קונסים אותו ואסור לעשותה כמבואר להלן. [שו"ע (ססי' תקלח)]. ומי"מ מעיקר הדין א"צ לחפש תחבולות לפני החג כדי שלא יהיה דבר אבד ולא יצטרך לעבוד, גם אם בתחבולה אין כל גרם הפסד. לא"א מבוטשאטש (ססי' תקל"ח) הובא בשש"כ (פס"ו הגה קג), ועיי"ש (פס"ו הגה כא) בשם הגרשו"א זצ"ל. ודעת החזו"א (ססי' קלה ד"ה שם פ"ב) והגרשו"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה קג) שאף אם יש צורך להביא פועלים ע"מ לסיים המלאכה לפני המועד צריך לעשות כן, ואם לא הביא בכלל מכוון מלאכתו למועד הוא].

בשוגג או באונס

מי שאירעו אונס וחמתו זה זקוק לעשות מלאכתו במועד אינו בכלל כוון מלאכתו למועד. [שו"ע (רס"י תקלח)]. ועיי שאף אם שגג בדבר הדין כן. [עיי ביבואר הגר"א (שם) דשכח לא חשיב מכוון מדאמריי ובלבד שלא יכוין כו' דאינו אסור אלא כיוון במויד, עיי"כ. וכן משמע מהמגמק"י (מו"ק ב : ברי"ף ד"ה ומקרין, ד : ברי"ף ד"ה ובלבד) ורש"י (יא. ד"ה ובלבד) שפרשו שהיה יכול יומינתו"י למועד]. וי"א שכל שלא נאנס בדבר בכלל מכוון מלאכתו הוא. [כן משמע מהט"ז (סי' תקמ"ה ס"ק יא) הובא המ"ב (שם). וכן פסק בידעת תורה (רס"י תקלח). ועיי בסמוך]. והעיקר כדעה הראשונה. [כן משמע מלשון המ"ב (סי' תק"מ ס"ק טו). ולא יהיה אלא ספק ודבמדי דקנס מקילינן כה"ג כמבואר במ"ב (סי' שי"ח ס"ק ב)].

נתעצל

מי שנתעצל כי היה סבור שהיה יכול לשהות המלאכה לאחר החג ולא יצטרך לעשותה במועד, אינו בכלל מכוון מלאכתו למועד, אבל אם נתעצל סתם בכלל מכוון מלאכתו הוא. [שו"ע (סי' תקלח סעי' א) וחת"ס (חו"מ סי' מב ד"ה ומה שרמז)].

שכח לעשות המלאכה לפני המועד

אם שכח לעשות המלאכה אינו בכלל מכוון מלאכתו למועד. [שו"ע (רס"י תקלח) ומ"ב (סי' תק"מ ס"ק טו)]. ואף אם התעצל ואחר כך שכת, בדיעבד יש להחשיב שכיחה כאונס, ולא קונסים אותו. [הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה קח) דלא כחת"ס (חו"מ סי' מב ד"ה ומה שרמז) שמצדד שיש לחמיר כה"ג]. ולדעת הגר"א לדליל בלא"ה יש להקל כי לדעתו דוקא אם כוון במויד אסור.

לא יבול לעשותה בזמן אחר

אם יש לו סיבה מיוחדת לכוון מלאכתו למועד, כגון שאין בידו לעשותה לפני (ולמחמירים להלן אף לאחר המועד לא יכול לעשותה) וע"כ קבע לעשותה במועד, אינו בכלל מכוון מלאכתו למועד. [כן משמע מהפוסקים שלא אסרו אלא מה שיכול לעשות לפני המועד ודוחה לעת הפנאי, עיי רמב"ם (יו"ט פ"ו הי"ד) נמוק"י (ו : ברי"ף) וחינוך (מצוה שכג). וכן מוכח מהברכ"י (סי' תקלח אות א), עיי"ש. ובשש"כ (פס"ו הגה ק"א) כת' שכן נר" מהאחרות חיים (סי' תקמ"ה אות ד)].

עשיית מלאכה לפני המועד כדי שלא יצטרך לעשותה במועד

אפילו מלאכות שהם לצורך המועד, אם יכול לעשותם לפני המועד, לכתחלה יש לעשותם לפני המועד. [עיי בהג"מ (פ"ח דפוס קושטא הי"ד) שכת' שצריך ליוהר לקשור החבויות קודם המועד אם ידוע שהיה לו יין וביגע הבצר תוך המועד דהיינו כיוון מלאכתו במועד, אבל אם אין ידוע לו מקודם ועתה קנה יין או נתנו לו בחבובו מותר, וכן הביא הרמ"א (רס"י תקלח)]. ומי"מ מלאכות שהדרך לעשותם בכל קנה מזדמן לפי הצורך, לא יוכיבוהו לעשות לפני המועד. וע"כ אין חובה להכין נייר המועד ע"מ שלא יצטרך לחתוך במועד. [הגרשו"א זצ"ל (שש"כ הגה ע"ח), והביא שהגר"ד בהר"ן שנהג לחתוך נייר קודם המועד לצורך המועד, חומרא נהג עיי"ע, כמו שמצינו לענין בקיוע עצים במ"ב סי' תקיא ס"ק ח, ומי"מ מסתבר שדוקא בזמנם שהיה צריך לחתוך נייר מגולין גדול והיה חותך קצת לפי מידה החמיר בוה, אבל בנייר שלנו שבקלות נחתך אי"צ להחמירו. עיי.כ. ובדרך זה נקט הגרני"ק זצ"ל (חו"ט שני עמ' קצ"א). ועיי בפמ"ג (סי' תקלא מ"ז ס"ק ב) שכת' באי מתירוניו דחייב לדין חוה"מ כדן יו"ט דלדעת הרמ"א בסיומן הצ"ח אפילו צרכי או"ני שאפשר להכניס מערב צורך להכניס מעיו"ט].

מלאכה שיכול לדחותה לאחר המועד

י"א שאם המלאכה שעושה אינה מלאכה שהיתה לפניו מקודם המועד לעשות אלא שעתה נתחדש הדבר שצריך לעשותה, אף שאסור לעשותה לפי שיכול להמתין אחר המועד, עם כל זה אם עשאה אין לו דין מכוון מלאכתו במועד ועל כן לא קונסים אותו. [ברכ"י (סי' תקלח) בשם הרב מוה' אליעזר בן ארחא]. ויש מפקפקין בזה. [עיי בשע"ת (אות א') שהשאיר דברי הברכ"י בצי"ע].

עבר וכוון מלאכתו

אם כוון מלאכתו במועד, אסור לעשותה, ואם עשאה יאבד. [שו"ע (ססי' תקלח)].

עושה מלאכת אחרים

אם כוון מלאכת אחרים במועד, שאי אפשר לקנסו, כגון חייט או סופר שעושה מלאכת אחרים, משמתין אותו, ובזמןנן היו אף מלקין אותו. [רמ"א (סי' תקלח)]. וכמו כן מאבדין השכירות ממנו, ואפילו אם כבר קבלו ואכלו אפשר שצריך לפרוע לב"ד. [והא"ח (סוף אות ה) הביאו המ"ב (ס"ק יח)].

אם קנסו בנו אחריו

אם מת, לא קנסו בנו אחריו ומותר לו לעשותה אם הוא דבר האבד. [שו"ע (ססי' תקלח) ובה"ל (שם) דלא כהמ"א].

דבר שיש בו משום השש סכנה

בדבר שמותר לעשותו משום חשש סכנה, מותר לעשותו אף אם כוון מלאכתו למועד, כי באופן זה בדיעבד לא קנסו. [פסקי תוספות (מו"ק ז. אות ו) הביאו הב"י (ססי' תקלח). וכן פסק הפמ"ג (סי' תק"מ א"א ס"ק א)].

עשה אביו בדבר שאינו אכוד ומת

אם אביו עשה מלאכה שאינה אבודה במועד, לא קונסים את בנו אחריו. [מ"ב (ס"ק כא). ועיי מה שנוגע לזה לעיל].

תספורת

להתגלח ערב החג

מצוה לגלח בערב יו"ט כדי שלא יכנס מנוול למועד. [שו"ע (סי' תקלא סעי' א). ועיי בפמ"ג (סי' תקלא מ"ז ס"ק ב) מה שביאר בשו"ע שכתב דהוי מצוה]. בין קודם חצות ובין לאחר חצות, חוץ מערב פסח שאסור להסתפר לאחר חצות. [מ"ב (סי' ב). ועיי"ש בשעה"צ]. וכל זה כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. [מ"ב (סי' א)].

הסתפר כמה ימים לפני החג

אם הסתפר כמה ימים לפני החג, אם בחג שערו לא יהיה ארוך מהרגיל לא צריך להסתפר שוב ערב החג כי אינו בכלל כנס מנוול למועד. [עיי בשעה"צ (אות א'). ועיי"ש בשם הפמ"ג (שם) שניוול הוא ל' יום].

אם מתגלח ג' ימים לפני הרגל אין ניכר שמגלח לכבוד הרגל

לכתחלה יסתפר בערב יו"ט. [משמעות הפמ"ג (סי' תקל"ד א"א ס"ק א) הובא בשש"כ (פס"ו הגה קג)].

איסור תספורת

תגלחת במועד

אין מתגלחים ומסתפרים במועד [שו"ע (סי' תקלא סעי' ב) ומ"ב (סי' א)], בין עיי ישראל ובין עיי עכו"ם. [בה"ל (שם ד"ה אין)]. ואף שתספורת וגילוח הוא דבר של יפוי ותיקון הגוף שהוא צורך המועד, מ"מ אסרו חכמים בתוך המועד כדי שיזדרז לגלח קודם המועד. [מ"ב (סי' א). ועיי בפמ"ג (סי' תקלא מ"ז ס"ק ב) שמבואר שגילוח כל הראש הוא בגדר מעשה הדיוט. ובהב"י (סי' תקלא ד"ה ואלו) משמע שתספורת בכלל מעשה הדיוט. אולם השעה"צ (סי' ר"א אות ח) הביא מהמ"א (סי' ח) דתספורת מעשה אומן הוא דלא כלל בו שהביא שם דס"יל שיש תספורות שהם בגדר מעשה הדיוט. ועיי"ש במחצה"ש שמתפנק בהבנת מסקנת המ"א. ולפ"ז אלו שהתירו לגלח במועד היינו כי הוי מעשה אומן לצורך יפוי דשרי כמבואר להלן בדיני צרכי הגוף, ועיי מש"כ בזה שם].

מהתורה או מדרבנן

י"א שלסוברים שמלאכת חוה"מ אסורה מה"ת ונמסר הפס' לחכמים, א"כ כל שלא התירו חכמים מאיזה טעם הדבר אסור מהתורה, ובכלל זה איסור תספורת. [הגהות חת"ס (מו"ק ד. ד"ה ומנדה). ועיי בפמ"ג (מ"ז ס"ק ב) שכת' שלמ"ד חוה"מ דאו' י"ל מ"ה אסור לגלח כל הראש כי אין בו כ"כ יפוי. ועיי"ש בא"א ס"ק ב' וד"ק ט'. וכן משמע בכס"מ (יו"ט פ"ו הי"ח) ובב"י (רס"י תקלא), אלא דעיי בהמשך הב"י שמשמע שהוא מדרבנן לכוי"ע]. וי"א שאיסור זה הוא מדרבנן לכל הדעות. וכן עיקר. [גאנ"מ (או"ח ח"א סי' קס"ג ד"ה ומפורש, וד"ה ומה) ודחה דברי הנובי" (או"ח קי סי' יג) דלא ס"ל כן. וכן מבואר במ"ב (סס"ק ו). ועיי בשש"כ (פס"ו הגה רמ) מש"כ בשם הגרשו"א זצ"ל]. וספקות בגזרה זו הם בכלל ספק דרבנן ולקולא. [כן מבואר בב"י (שם) ושם נר" שלסוברים שמלאכת חוה"מ מה"ת הולכים גם בזה לחומרא, עיי מש"כ הפמ"ג (מ"ז ס"ק ב)].

נשים

נשים בכלל איסור תספורת הראש. [מ"ב (סי' תקמו ס"ק טז)].

שער הראש, הזקן ושאר הגוף

אסור לספר בין שער הראש בין שער הזקן. [נובי" (או"ח קי' סי' יג), אג"מ (שם) וכה"ח (אות ד) ע"פ התוס' (מו"ק ד. ד"ה ומנדה)]. ומי"מ שער שאר אברים מותר לספר. [עיי בשעה"צ (אות טו) ע"פ המ"א (סי' יב) ושש"כ (פס"ו הגה קח) בשם הגרשו"א זצ"ל].

שער השפה

מותר לטוול שער השפה בחול המועד אפילו בפרהסיא [שו"ע ורמ"א (שם סעי' ח)], בין במספרים ובין בתער ואפילו אם מעכב האכילה. [מ"ב (סי' כא)].

סירוק

מותר לחוף ולסרוק ראשו במועד, אע"פ שמסיר שער, ואין בזה משום גילוח. [רמ"א (שם)].

גילח לפני המועד

אף אם גילח קודם המועד אסור לגלח במועד, ואע"פ שבאופן זה לא שייך טעם הגזרה שיכנס לרגל כשהוא מנוול כי הרי גילח עצמו קודם הרגל, מ"מ אסור משום שהרואה לא ידע שגילח עצמו ויאמר שמותר לגלח בכל אופן. [שו"ע (שם סעי' ב) ומ"ב (סי' ד) דלא כר"ת המובא בטור שם שמיקל כה"ג. ועיי בפמ"ג (שם מ"ז ס"ק א) דלא קי"יל כר"ת אפי' לצרפו לסייס. ומי"מ עיי במ"ב (סי' תקלב ס"ק ב) שעני"פ מצרפים דעת ר"ת כסניף לקולא]. ויש מי שאומר שבזמננו במדינות שרגילין בתספורת הזקן בכל יום, או א' לג' ימים, אין איסור. אבל מי"מ אין להתיר אלא למי שיש לו צורך ביותר או מצטער ביותר, ואם אחד ירצה לסמוך ע"ז גם בשביל היפוי לבד אין למחות בידו. [אג"מ (ח"א סי' קס"ג וח"ד סי' קיא)].

לצורך מצוה

תספורת שהיא לצורך מצוה, כגון מחמת חציצה בטבילת מצוה או בהנחת תפילין מותרת.

לעני בתרהו"ד (ח"א סי' פו) הובא להלכה ברמ"א (שם סעי' ח) שמבואר שאונס מחמת עיכוב במצות דוחה איסור תספורת במועד אפילו כשהאונס אינו אלא מחמת מנהג. ולפי"ז יש לדון להתיר להסתפר לאשה הנוהגת לעשות כן תמיד לפני טבילת מצוה. וכן פסק המהרש"ים בדעת תורה (שם על סעי' ב) לענין אשה שחלק משערה יוצא חוץ למספחת ורוצה לקצרו כדי שלא יראה לחוץ. וכן פסק הגרשו"א זצ"ל (שלחן שלמה חוה"מ עמ' רזו הגה א) לענין חציצה בתפילין. וכן פסק הגרשי"א זצ"ל (ספר זכרון מבשקי תורה חוה"מ עמ' סח). וכן בשיעורי שבט הלוי (סי' קצח על סעי' יא אות ה ד"ה והנהגת) כתי' שהנהגת לקצוץ שערותיה לפני המקוה משום חשש חציצה מותרת לקצוץ גם בספירת העומר, בין המצרים, ולענין חוה"מ הדעת נוטה להקל.

היה אנוס בערב יו"ט

אפילו אם היה אנוס ומפני כך לא גילח בערב יו"ט, אינו מגלח במועד. [שו"ע (שם סעי' א)].
אא"כ אם הוא אנוס גלוי כמבואר להלן.

היה חולה

אף מי שהיה חולה בערב המועד בחולי שהתספורת מזיקה לו, ונתרפא במועד, אסור לא לגלח במועד [שו"ע (שם סעי' א)], כי אין זה אונס גלוי כ"כ ויבואו להתיר אף שלא מתוך אונס. [מ"ב (ס"ק ו)].

מקצת שערות

אפילו מקצת שערות אסור לספר - [כן משמע מהמ"א (שם ס"ק יב)]. ויש מתירים - [רע"ב (מו"ק פ"ג מ"א) הובא בפמ"ג (א"א שם), וכן מבואר בריטב"א (יג' ד"ה והעולה). ועי' בשו"ת כפי אהרון (עפשטיין סי' נא)]. והעיקר כדעה הראשונה. [כך משמע מהבה"ל (שם ד"ה כל אדם)].

השלמת תספורת

מי שהסתפר בערב המועד ונשאר לו קצת שערות, מותר לו לגמור תספורתו במועד אף אם אין זה משום כבוד הבריות. [דבכ"ה"ג לא שייך הגזרה שלא יכנס מנוול אף לחולקים על ר"ת שמתיר אם התספר לפני המועד, דשאני התם שכוונתו להסתפר לגמרי משא"כ בני"ד שרק בא להשלים מה שכבר התחיל דב"ל דכ"ע יודו להתיר. וכן העירוני שכת' בכפי אהרון (עפשטיין סי' נא) להתיר למי שהתחיל להסתפר ערב המועד כיוון שהתחיל בהיתר, ואף במקום שאין כה"ב כיוון שגילח עיקר ראשו לא שייך הטעם שלא יכנסו מנוולים למועד].

פאה נכרית

מותר להחליק השערות של פאה נכרית, וכן לסרקן. [פשוט. וכ"כ השש"כ (פס"ו הגה קלא)]. ואף מותר לתקן הפאה ע"י מעשה אומן. [בדל הבאר משה (זכרון שלמה ס"ק לא) כי זה בכלל קישוטי נשים דשרו כמבואר להלן. ודעת בעל הגאנימ' (שם ס"ק יד) לאסור כי אולי נחשב למעשה אומן. וצ"ע אמאי לא לחשיב זה בכלל תכשיטי אשה דשרו אף בכה"ג].

עבור עכו"ם

אסור לספר את העכו"ם משום איסור מלאכה בחוה"מ, אא"כ אין לו מה יאכל (ועי' עוד לענין פועל שאין לו מה יאכל להלן). [מ"ב (סי' תקלא ס"ק טו)].

המותרים בתספורת

חוזר מחו"ל בחוה"מ

מי שיצא מאר"י לחו"ל (וה"ה ממדינה למדינה בחו"ל) וחזר בחוה"מ או בערב הרגל ולא היה שהות ביום לגלח [שו"ע (סי' תקלא סעי' ד)], וכן הבא במקום רחוק מאד אע"פ שהוא בתוך אותה המדינה, מותר להם לגלח, כי אונס מפורסם הוא שהבא במקום רחוק מאד אין לו פנאי להתגלח. וי"א שכל שבא מחוץ לעיר נחשב כבא מחו"ל אע"פ שאינו מקום רחוק ומותר לו לגלח. [עני' מ"ב (ס"ק יב) בשם הריטב"א ונשאר בצ"ע]. וי"א שבזמננו כמעט שאינו נוהג דין זה כי גם הניסיעה מחו"ל היא רק כמה שעות ויש אפשרות להתגלח. [הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פ"ז)]. ומ"מ כשהניסיעה ארוכה לכל הדעות מותר - [הלכות חג בחג (חוה"מ פ"ו הגה 336)].

יצא לחו"ל באיסור

מה שהתירו להסתפר למי שחוזר לאר"י במועד היינו כשיצא מאר"י לצורך פרנסתו אפי' להרויח, אבל אם יצא לחו"ל רק לטייל אסור לגלח כי יצא באיסור (כי באופן זה אסור לצאת מאר"י לחו"ל). [שו"ע (שם)]. ואם יצא לצורך מצוה וחזר מותר לגלח כי נחשב שיצא בהיתר, ואף לראות פני חבריו נחשב מצוה לענין זה. [מ"ב (שם ס"ק יד)]. וכן אם הלך לזמן מועט מאד לראות פלאי הטבע של יוצר בראשית ב"ה יש מקום להקל להחשיבו כיצא לדבר מצוה. [שבט הלוי (ח"ה סי' קעג ד"ה אחדשי"ט). ועי' עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון ס"ט].

היה בידו להתגלח בחו"ל

אף כשהיה בידו להתגלח בחו"ל אלא שלא עשה כן מחמת טרדתו וכדו', מותר לו להתגלח במועד. [כן מוכח מהשע"צ (סי' תקלב אות ב)].

היה בשבייה או בכית אסורים

מי שיצא מבית השביה מותר לו לגלח [שו"ע (סי' תקלא סעי' ד)], וכן מי שיצא מבית האסורים ואפילו היה חשוב ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח מ"מ כיוון שהיה בקודם לא גילח וע"כ מותר לו לגלח במועד. [אם ומ"ב (ס"ק טו)]. וכ"ז אם לא היה לו פנאי לגלח במועד, כגון שיצא בתוך המועד או אונס בעי"ט סמוך לחשיכה שלא היה לו שהות לגלח במעוד יום. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק ז-ח) דלא כשמשמעות החי"א שאף כשיצא מעי"ט בזמן שהיה לו שהות לגלח ורק שלא היה לו פנאי לזה גם רשאי לגלח].

מנודה או מי שנדר והתירו להם במועד

גם המנודה שהתירו לו ברגל, וכן מי שנדר שלא גלח ונשאל על נדרו ברגל, מותרים גלח. כי מקודם היו אסורים בתגלחת ובכלל אנוסים הם כמה שלא גילחו מקודם. ויש חולקין בזה וסוברים שאם היה יכול לבקש ולפליט שיתירו לו קודם הרגל ולא פליט, או היה בידו להתיר נדרו ולא עשה כן הוי פושע ואסור לו לגלח ברגל. ומ"מ המיקל יש לו על מי לסמוך כיוון שהוא מילתא דרבנן. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק פ)].

נאנס

אפילו אם היה אנוס ומפני כך לא גילח בערב יו"ט, אינו מגלח במועד, והוא הדין למי שהיה חולה ונתרפא במועד. [שו"ע (סי' תקלא סעי' א)]. ומה שהתירו במקרים הנ"ל היינו כי הם אונסים מפורסמין וגלויין לכל שלא היה אפשר להם לגלח מקודם (ואין הדבר תלוי בהאם התפרסם הדבר שהיה אנוס), אבל שארי אונסין שאינם מפורסמין וידועים לא, כי אם נתיר להם יבואו להתיר אף שלא מתוך אונס. [מ"ב (ס"ק ה)]. ולפי"ז יש לדון בכל מקרה לגופו שאם קרה לו אונס שכל אחד מבין שלא היה אפשר לו לגלח במצב זה רשאי לגלח.

לא היה בידו להסתפר מחמת סגר או בידוד

אם המספרות היו סגורות לפני החג מחמת סגר כללי ועל כן לא היה בידו להסתפר, כיוון שהוא אונס מפורסם וגלוי לכל, אם מחמתפטר לו להתגלח במועד רשאי להתגלח. [לעי' במ"ב (שם ס"ק א)]. ועי' בשע"צ (סי' תקלב אות ב) שמוחב שבמקום שהוא אנוס מחמת אונס מפורסם אף אם היה בידו להתגל אלא שמחמת טרדה לא עשה כן רשאי להתגלח במועד]. וכן הדין למי שהיה מבודד במלון או בביתו לפני החג ויצא במועד או בעי"ט סמוך לחשיכה ועל כן לא היה בידו לגלח לפני החג רשאי לגלח במועד. [עני' בשו"ע (סי' תקלא סעי' ז) ובמ"ב הנ"ל].

צנעה

אף על פי שהתירו להסתפר, לא יסתפר ברשות הרבים אלא בצנעה. [שו"ע (שם סעי' ה)].

קטן

מותר לגלח קטן עד י"ג שנים במועד אפילו יכלו לגלחו לפני הרגל. ומ"מ דוקא כשיש לו שער רב כי מצטער על ידי זה. [שו"ע (שם סעי' ו) ומ"ב (ס"ק טו) וביאר הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה קז) הטעם אמאי דוקא כשמצטער התיור, והיינו דאל"ה אין זה תספורת לצורך המועד, עיי"ש]. ומותר לעשות כן ע"י ישראל בשכר (ועי' עוד בזה להלן). [שש"כ (פס"ו אות ל)].

צנעה בתספורת של קטן

מותר לגלח קטן אפי' בפרהסיא. [רמ"א (שם)]. וכשהקטן נרא' כגדול לכתחלה אין להקל בפרהסיא. [עני' במ"ב (ס"ק טו) בשם המ"א שמסתפק בכה"ג אם שרי בפרסיא. וע"כ עכ"פ לכת' יש להחמיר].

הלאקה

מותר לעשות חלאקה בימי חוה"מ, ומותר אפילו להשהותה למועד כדי להגדיל השמחה במועד, ואף מצוה יש בזה. [שע"ת (סי' תקלא ס"ק ב) בשם גן המלך]. ויש מפקפקים על היתר זה. [נחפה בכסף (דף יח-טט)]. ודעת הגרשי"א זצ"ל (מבשקי תורה קובץ יט עמ' קה) שאין לעשות חלאקה בחוה"מ אלא ידחננו ללי"ג בעומר או יקדימונו קודם החג]. וי"א שהמנהג הוא שלא לספר קטן בחוה"מ אף בתגלחת הראשונה. [הגר"ח"ק שליט"א (תורת המועדים אות ה)].

עכו"ם

אסור לגלח עכו"ם כי אינו עדיף משאר מלאכות שאסור לעשותן במועד אא"כ אין לו מה יאכל. [מ"ב (ס"ק טו)].

אבל שחל יום השביעי שלו בערב הרגל

אבל שחל יום השביעי שלו בערב הרגל שיהדן הוא שמותר לו להסתפר, לכבס ולרחוץ בערב הרגל וכן שחל שמיני שלו בשבת בערב הרגל שמסתפר בער"ש, אם לא הסתפר בערב הרגל או בער"ש אסור לו להסתפר בחוה"מ, כיון שהיה אפשר לו להסתפר קודם החג. אבל אם חל יום שביעי שלו בשבת שהוא ערב הרגל, שאינו רשאי להסתפר בער"ש משום שעדיין הוא ביום הששי, מתירין לו להסתפר בחוה"מ אחרי שלא היה אפשר לו להסתפר קודם החג. וכל זה באבל לשאר קרובים, שאחר שלשים אין לו עוד דין אבל, לא כן באבל על אביו ואמו שגם אחר ל' יש עליו אבלות, ואי"א לו לגלח בחוה"מ ולא בערב הרגל כל זמן שאין לו שערות בשעת הגערה (במתאבל על אביו או אמו, אבל בשאר קרובים לא צריך גערה). [שו"ע (סי' תקלא סעי' ז וי"ד סי' שצט סעי' א) ונשי"ח (פכ"ג אות ג ס"ק ד)].

אבל שהגיע יום השלשים בתוך הרגל וזערו בו

אבל על אביו ואמו ושלמו ל' יום ביום א' של חג וזערו בו בחוה"מ (במתאבל על אביו או אמו שצריך גערה) מותר לו לגלח, ויש אוסרים. [דברי סופרים (פ"מ אות לד) ע"פ שכנה"ג, נוב"י ומסגרת השלחן]. ומ"מ אף למחמירים דוקא כשלא היה לו היתר מצד אבלות קודם הרגל, אבל אם הגיע זמן הגערה בערב הרגל אלא שהיה אנוס מצד אחר כגון שערב הרגל היה שבת מותר לגלח בחוה"מ. [דברי סופרים (שם אות לה) ע"פ שכנה"ג ונוב"י].

אבל שהגיע יום השלשים לפני הרגל וזערו בו ברגל

אבל על אביו ואמו ששלמו שלשים יום בערב הרגל ולא גערו בו באותו יום (במתאבל על אביו או אמו, אבל בשאר קרובים מותר בתספורת ללא גערה) רק ברגל, אסור לו לגלח בחוה"מ, כי אע"פ שלא היה יכול לגלח בערב הרגל שהרי עדיין לא גערו בו מ"מ התירו לגלח דוקא לאותם המפורשים בגמ' (כגון הבא מחו"ל במועד) משום שהם אנוסים מפורסמים, אבל שאר אונסים לא משום שאינו ידוע לכל, ובאופן זה מי יודע ומי מכיר שלא גערו בו. [דברי סופרים (פ"מ אות לו) ע"פ תשובת בית דוד].

עשיית תספורת כדרכו או בשינוי

אלו שמותר להם להסתפר ונשיין כדרכם בחול, וא"צ לעשות בשינוי. [בה"ל (סי' תקלא על סעי' ד ד"ה יאלו מלחין) ואע"פ שהיא מלאכה לצורך המועד והרי היא צריכה שינוי, אולי מפני שהיו עד כה אנוסים בדבר עשאום חז"ל כדבר האבד דקיי"ל דאי"צ שינוי. ועדיין צ"ע, ע"כ].

קבלת שכר

עני בזה להלן בדיני קבלת שכר.

נטילת ציפורנים

דעת השו"ע (סי' תקלב סעי' א) שמותר בחוה"מ ליטול ציפורנים בין של יד בין של רגל, אפילו כדרכו. אולם דעת הרמ"א (שם) שהמנהג הוא להחמיר שלא ליטלן, בין בסכין בין במספרים. וכן מנהג בני אשכנז. ויש מקומות שבני ספרד מחמירים כדעת הרמ"א. [כה"ח

(שם אות ח). ובזמננו שאין הדרך לקוצצם במספרים רגילות וכ"ש ע"י סכין, י"ל שאף באופנים אלו מותר, שהרי מבואר בראשונים שפסק כוונתייהו ברמ"א שע"י אלו לא חשיב שינוי כי הדרך לקוצצם בסכין ובמספרים וי"ל שבזמננו שלא משתמשים בהם כלל חשיב שינוי].

היה מטרוד בערב החג (למחמירים לעיל)

יש מי שאומר שבשעת הדחק מי שהיה טרוד הרבה קודם הרגל יכול ליטול צפרניו בחוה"מ. [ערה"ש (שם אות ב) כי כן הוא דעת ד' עמודי עולם]. אולם משמעות הפוסקים להחמיר אף באופן זה. [כן נראה מסינימת הפוסקים].

בשינוי או בידוד

אף למחמירים לעיל בידיו או בשינוי מותר. [מ"ב (ס"ק א)], אף אם יקוצצם יפה. [כן משמע מסינימת הפוסקים והמ"ב הנ"ל שלא חילקו בדבר, דלא כשמשמעות ההגות אשרי"ל (פ"ג סי' יט) המובא בב"י שם שצריך גם שינוי בתוצאה].

להתחיל עם כלי ולפיהם בידוד

דוקא ליטול כולו בכלי אסור, אבל אם חותך קצת בסכין ואח"כ נוטל צפרניו ביד או בשינוי מותר. [שבות יעקב (ח"ג סי' ק) ושם מיירי לענין אבלות וק"ו לענין חוה"מ דקיל טפ].

המותרים בזה

כל המותרים לגלח מותרים ליטול ציפורנים. [מ"ב (ס"ק ב) דלא כהבאר הטיב].

נטלן מערב יו"ט

אם נטלן מערב יו"ט מותר ליטלן בחוה"מ לכל הדעות. [מ"ב (ס"ק ב) כי יש מתירין לעולם כשגילח מעי"ט, ואף דאנן לא קיי"ל כן כמבואר לעיל, מ"מ לענין זה דיש בלא"ה הרבה דעות להקל אין להחמיר]. ואם נטלן כמה ימים קודם הרגל ובעי"ט לא היה לו מה ליטול מותר ליטלן. [ערה"ש (אות א)].

נזהר לנוטלן עם ערב יו"ט

יש מתירים למי שזהיר לנטלם בכל ערב שבת ליטלם בחוה"מ בערב שבת. [נחלת שבעה (סי' נו) הביאו הבה"ט (ס"ק א)]. ויש מחמירים בזה. [שבוי"י (ח"א סי' יז)]. וכן עיקר. [כן משמע מהמ"ב שהשמיט דברי הני"ש. והכה"ח (שם אות ה) כתי' דהמיקל יש לו על מי לסמוך. ובשש"כ (פס"ו אות לג) פסק להקל בזה והוסיף דכיון שהטעם הוא משום כבוד שבת, ה"ה דמותר לגוזם בעי"ט אחרון אם רגיל בכך].

לצורך מצוה

לצורך מצות טבילה שחובה ליטולן (אף אם אין תחתיהן כללוד), נוטלן כדרך בחול. [רמ"א (שם)]. ואפיו הטבילה במוצאי יו"ט אחרון ורצתה לגוזז הצפורנים בערב יו"ט י"א שמותר. [הגרשז"א זצ"ל (הלכות המצוות ביו"ט - דינר פכ"א אות לה). דעת הגרשז"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה קלה) דאם חלה טבילתה במוצאי יו"ט האחרון דלא תגוזז ציפורניה אלא במוצאי יו"ט ולא בעיינו]. ודעתו שאם האשה מאר"י ונמצאת בחו"ל ששומרת חג רק יום א', וטבילתה בליל יו"ט האחרון שם, מכיון שאסור לה לגוזז צפורניה באותו לילה משום מלאכה דאסרנין אף בצנעה תגוזז צפורניה בעיינו אחרון כי אין לה דרך אחרת, ומ"מ אפשר שתגוזז בליל יו"ט ע"י נכרית דבהא אין זלזול של יו"ט שני].

למנוע הציצה בנטילת ידיים

לצורך נט"י יש מתירים לקצוץ הציפורנים. [נחלת שבעה (שם)]. וי"א שאף לצורך נט"י אין ליטול ציפורנים אף אם יש לכלוך מתחתם אלא ינקרנם. [שבות יעקב (ח"א סי' יז) הובא בשע"ת (סי' תסח סוף אות א)]. ואם אי אפשר לנקרם יש להתיר לכל הדעות. [משמעות השבות יעקב הני"ל].

ע"י עכו"ם

יש מי שמתיר לקצוץ ציפורנים ע"י עכו"ם. [כה"ח (אות ח) בשם בית יעקב (סי' מ)]. והעיקר לאסור בזה. [כן מבואר בשבות יעקב (ח"א סי' יז). וכן שמעע מהראשונים המובאים ב"י ושאר פוסקים הני"ל שהתירו ע"י עכו"ם לצורך מצוה בלבד].

כיבוש וגיהוץ

מצוה לכבס בגדים לפני החג

מצוה לכבס בגדים לפני החג, כי מכבודו של החג לכבדו בכסות נקיה. [שו"ע (סי' תקכט סע' א) ומ"ב (סי"ק ג-ד)].

איסור כיבוס

אין מכבסין במועד אפילו לצורך המועד. [שו"ע (סי' תקלד סע' א) ומ"ב (סי"ק א)]. וגזרו שלא יכבסו במועד כדי שיכבסו מעיו"ט לצורך יו"ט ולא יכנסו למועד כשהם מנוולים [מ"ב (שם)], ועוד כי יש בדבר משום טרחא. [מ"ב (סי"ק יד)].

מהתורה או מדרבנן

ע"י מש"כ בזה באיסור תספורת וה"ה לכאן.

כיבס לפני המועד

אף אם כיבס בגדיו מערב הרגל (דלא שייך טעם האיסור שלא יכנס מנוול למועד), מ"מ אסור לכבס כי עדיין שייך טעם של טרחא. [ע"י ב"ח (אות א) שמבואר דאף לר"ת שמיקל לענין תספורת מודה לענין כיבוס דאסור. ונראה דהיינו טעמא כי אכתי שייך טעם השני של הגזרה והיינו משום טרחא].

מכונת כביסה

אף כיבוס ע"י מכונת כביסה אסור. [אע"פ שהטעם דטרחא י"ל דליכא במכונה, מ"מ משום הטעם דלא יכנסו מנוולים למועד שייך לגזור אף ע"י מכונה. וכן פסק השש"כ (פ"ו אות ט)].

לכוון שעון שבת כדי שמכונת כביסה תרלק במועד

מותר לכוון שעון שבת מערב החג שיפעיל את מכונה הכביסה בחוה"מ כי אין כאן מעשה מלאכה. [הגרשז"א זצ"ל (אשרי האישי ח"ג פ""א אות ה)].

שריית בגד במים

אסור לשרות בגדי בדים ע"מ לנקותו כי יש בזה משום כיבוס (כי שרייתו זהו כיבוס).

[מהרש"ם (ח"ז סי' קל). ועיי"ש שבאופן שראשי לשרותו כגון עשושה כן לצרכי רחיצת גופו לכבוד המועד שמוכרח גם לסחוט מימיו על פניו וראשו שוב רשאי לגמור לכבסו, ועיי"ש עוד שאף בפרהסיא רשאי לעשות כן כי דבר שניכר שעושה לצורך המועד מותר בפרהסיא].

ניקוי כתמים

מותר לנקות כתם מקומי אף אם היה על הבגד מערב החג, כי אין זה בכלל כיבוס לענין זה. [בעל האג"מ (זכרון שלמה), בעל השבט הלוי (חוה"מ י"ח)מ הכלתנו פ"ה הגה פה], הגרשז"א זצ"ל (מבקשי תורה חוה"מ עמי' תעא אות מח), דלא כהשש"כ (פ"סו אות עב) האוסר בזה אא"כ אין לו בגד מתאים אחר וגם לא היה מלוכלך מערב המועד. ואין להקשות ע"ז ממה שפסק השו"ע (סי' תקלד סע' א) שמותר לבעלת הכתם לכבס לצורך מצוה ומשמע דדוקא ככה"ג שרי, כי התם מייירי לענין שהתירו לכבס כל הבגד ועי"כ בעי להאי טעמא].

ליבוץ בגד ע"י נייערו וכו'

מותר ללבץ בגד לצורך המועד. [כן יוצא מהשו"ע (פ"ש תקמא סע' ג) והמ"ב (סי"ק ו-ז) שכת' שמותר למעך בגדי פשתן בדים או ע"י כלי אחר הכיבוס לצורך המועד, כדי ללבץ ולרככו. עיי"ש שלענין שבת בסימן ש"ב סי"ה אסור לעשות כן בבגדי פשתן ואפילו בחלוק אם מתכוין כדי ללבנו אסור].

הסרת אבק ע"י מברשת – להברייש כובע

מותר להסיר אבק מבגד אף ע"י מברשת, ועי"כ מותר להברייש כובע כדי להסיר ממנו את האבק. [מקור חיים (לחו"י סי' תקמא אות ג), הגרש"א זצ"ל (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי' תעא) ושש"כ (פ"סו הגה רעד), דכיון שמצוי שמגבעת מתלכלכת תדיר באבק י"ל דאינו בכלל הגזירה של כיבוס בגדים].

עכב וביבס

ע"י מש"כ לעיל לענין קנס במלאכת חוה"מ.

למסור בגדים למכבסה של עכו"ם לאחר המועד

ע"י מש"כ להלן בדיני מלאכה ע"י עכו"ם.

צחצוח נעליים

י"א שצחצוח נעליים אסור בחוה"מ. [שבילי דוד (רס"י תקלד). ועיי"ש שאם אין לו נעליים אחרות אז מותר להשתחרר בעודן ברגליו או אחר שחלצו והוא עומד בלי נעליים ומשחיר. ובליקוט הגרשוני (שם אות ד) כתי' דע"י עכו"ם נראה להתיר בכל ענין. והביאם בבצל התכמה (ח"ה סי' צה)]. ויש מתירים. [נג' יעקב (או"ח סי' כה) ומלמד להועיל (ח"א סי' קיג אות י) בשם הר"ו ואלף]. ולמעשה מותר לצחצחם צחצוח רגיל אמנם צחצוח ע"י הברקה גדולה אסורה [אג"מ (ח"ה סי' לו אות ד). והאור לציון (ח"ג פכ"ד אות ג) כתי' להתיר בזה כי הוא מעשה הדיוט], ועי"כ מותר לכתחילה לצחצח נעליים באמצעות התכשירים המצויים בזמנינו שאין צורך להבריקם. ומ"מ יש שנהגו שלא צחצח נעלים כלל. (חוז"א שש"כ פ"סו הגה קפה)].

המותרים בכיבוס

הבא מחו"ל וכדו'

המותרים בגילוח במועד, כגון הבא מחו"ל וכדו' כמבואר לעיל בדיני גילוח, מותרים בכיבוס. [שו"ע (סי' תקלד סע' א) ומ"ב (סי"ק ב)].

בגדי פשתן

בגדי פשתן מותר לכבסן [שו"ע (שם סע' ב)], כי קלים להתלכלך, ואפ"י אם היה מכבסן קודם המועד היו חוזרים ומתלכלכים, ועוד שאין טורח בכיבוסן. [מ"ב (סי"ק ב)]. אלא שנהגו איסור בדבר, וזה בכלל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שאי אתה רשאי להתירם. [שו"ע (שם)].

כיבוס בגדי פשתן ע"י עכו"ם

כיון שמעיקר הדין מותר לכבס בגדי פשתן, נתפשט המנהג להקל ליתן לעכו"ם לכבס כתונת אחת מחוץ לבית. [מ"ב (שם סי"ק ז)].

בגדים מהומרים סינטטיים

בגד מחומר סינטטי מותר לכבסו במועד אם אין לו בגד אחר. [ע"י שבה"ל (ח"ג סי' ל אות ג) ודבריו מסתברים להלכה עכ"פ להחשיבם כבגדי פשתן להתיר במקום שאין לו בגד אחר, וכן מצינו בשש"כ (פ"סו אות טו) שהתיר מה"ט לכבס בגד ניילון שדרכו להתלכלך לפי הצורך במועד, משום שאין טורח לכבסם, וי"ל דה"י כה"ג שאין לו אלא בגד א' אין להחמיר. וע"י בבאר משה (ח"ז סי' ז וסי' ז). וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון קני"ד].

מגבות וכדו'

מותר לכבס מגבות לידיים ולגוף [שו"ע (שם)]. כי דרכן להתלכלך תיכף וא"כ אפילו אם היה מכבסן מעיו"ט היו חוזרין ומתלכלכין. ולכן אפילו יש לו הרבה מגבות מותר לכבסו, שצריך לכל יום מגבת אחרת. ומ"מ במקומות שנוהגים להחליפם משבוע לשבוע אפילו על לו רק שנים אין לכבסן בחוה"מ כי די להם בכביסה שמערב יו"ט. [מ"ב (סי' ט ד) ע"פ המ"א]. והכל לפי המקום והזמן. ועי"כ אם רבים הם בני הבית וצריכים להחליף הרבה מגבות במועד, מותר להם לכבסם. [דחרי מהמ"א מבואר דהכל לפי המקום והזמן. וכן פסקו הגרניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רלה ד"ה ואף) והבאר משה (ח"ז סי' ז)].

בגדי זיעה

בגדי זיעה כגון גרב"ם, גופיות וכדו', מותר לכבסם, כי דינם כמטפחות הידים הני"ל וכבגדי קטנים דלהלן. [שש"כ (פ"סו אות טו)].

במקום ציבורי

מותר לכבס מגבות שרגילים לכבס אותן אחרי כל שימוש, כגון במקום ציבורי כמקוה טהרה וכדו', אם אמנם יש לשער שאין מספיק מגבות לכל אלה המבקרים שם במשך ימי החג. [הגרניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רלה ד"ה ואף) ושש"כ (פ"סו אות טז)].

שריית כבס"ם בחומר חיטוי ע"מ הדבקות של חולי
אף שאסור לשרות כבס"ם בתוך מים במועד, מותר לשרות את הכבס"ם של חולים במחלה מדבקת בחומרי חיטוי כדי למנוע הדבקות. [פשוט, דלא גרע מכיבוס במקום דבר האבד שמותר כמבואר להלן].

בגדי קטנים

מותר לכבס בגדי קטנים. [שו"ע (שם סע' א)]. מיהו לא יכבסו רק הצריך להן, והיינו חלוק א'.

[רמ"א (שם)]. מיהו בגדי הקטנים ביותר מותר לכבס ד' וה' בפעם א', כי צריך להרבה מהם כל רגע. [שם]. ובזמנינו שמכבסין ע"י מכונת וטרחא אמת לכולם, רשאי לכבס כל בגדי הקטנים ביחד כל שיש בהם צורך במועד. [מנח"י (ח"ח סי' ג) ושש"כ (פ"סו אות סד ואת סח)].

עד איזה גיל מותר

כל שדרכם של אותם קטנים להתלכלך תדיר מותרים בכיבוס. והכל לפי טבעו של הילד, ואפ"י בן י"ב שנים מותר לכבס את בגדיו אם דרכו להתלכלך. [הגרפ"ח"ש זצ"ל (אבני ישפה ח"א סי' קד). ודעת הגרשז"א זצ"ל (מבקשי תורה פסקי הגרשז"א זצ"ל) שהתיר זה הוא בערך עד גיל ו' שנים].

יש ללפץ בגד אחר אלא שאינו נאה כל כך

י"א ששם הגבד של הקטן לא מתאים לו כל כך (כי השני נאה יותר) מותר לכבס מה שמתאים לו. [בעל האג"מ (חוה"מ אנגליט בסוף הספר אות יא)]. ויש אוסרים בזה. [הגרשז"א זצ"ל (אשרי האישי פ""א אות ג). וכן דעת הבאר משה (ח"ז סי' סד) ע"פ הריב"ש (סי' רכו) המובא במ"ב (סי' תקמא סי"ק יג) שפסק אסור לעשות לו בגדים חדשים במועד למול אותו, דאין זה חשוב צורך המועד הואיל ויכול לכרכו בשיראין. אולם יש לחלק דשאני יתיקן בגדים חדמיר טפי ועי"כ באופן זה אינו בכלל צורך משא"כ גזירת כיבוס דקיל טפ"ן. **להוסיף בגדים של גדולים**

אסור להוסיף בגדים של גדולים האסורים בכיבוס בכביסה לצורך קטנים ואע"פ שמכבס במכונת כביסה. [בעל האג"מ (זכרון שלמה פסקים אות ט), בעל השבט הלוי, הגרניק זצ"ל (הלי המצויות ביו"ט - דינר פכ"א הגה מח), מנח"י (ח"ח סי' ג) ושש"כ (פ"סו אותיות ט וסח, וע"י בהגה רנא)].

אין לו אלא בגד אחר

מי שאין לו אלא בגד אחד מותר לכבסו במועד. [שו"ע (שם)]. כי בגד א' מתלכלך אפ"י כיבסו קודם יו"ט. [מ"ב (סי"ק ט)]. ויש מן הפוסקים שסוברים שכל זה דוקא בזמן התלמוד שהיה ניכר בעת שפשט חלוקו לכבסו שאין לו אלא חלוק א' (שמתחלה היה חוגר איזורו על החלוק וכשפושטו חוגר חגורו על בגד העליון שלו), אבל לפי מנהג מלבושים שלנו שאין לנו חגור על החלוק שלנו אין להקל בזה, ומ"מ אם היה החלוק של פשתן אין להחמיר בזה. [מ"ב (שם)]. ויש מקילים בזה בכל אופן. [כה"ח (אות יא)]. ומ"מ כל זה בזמנם שהיו מכבסים בפרסהיא, אבל בזמננו שמכבסים בבית אין צורך בהיכר לכל הדעות. [כנלע"ז. שו"מ שכך דעת השש"כ (פ"סו הגה רמ), וכן נ"ר מהגרשז"א זצ"ל המובא שם. וכי"כ בהלכות חג בחג (פ"יה סוף הגה 24)].

לא ישכבסו ערב הרגל

מי שאין לו אלא חלוק א' אף אם פשע ולא כבסו קודם המועד והתלכלך מותר לכבסו.

[כה"ח (שם אות יב) שכך משמע מסתימת השו"ע דלא כדמשמע מהטור לאסור. וע"י באג"מ (או"ח ח"א סי' קטג)].

הבגד עלול להפסד

אם הבגד התלכלך ואם לא יכבסנו יתקלקל מותר לכבסו. [כן יוצא מהאורחות חיים (הלי חוה"מ).

וכן נקטו המהרש"ם (ח"ז סי' קל), הגרש"א זצ"ל (מבקשי תורה סי' קו אות מז) והבאר משה (ח"ז סס"י לג)].

התלכלכו כל בגדיו

אף אם כבס כל בגדי ערב המועד והתלכלכו כולם במועד אסור לכבסם. [ב"ח (סי' תקלא)].

וכן משמע בתוס' (מו"ק יח. ד"ה אע"פ) ובטור (סי' תקלד) דבתרי ומטנפי אסור, עיי"ש].

אדם שמוזע הרבה

אדם שמוזע הרבה מותר לו לכבס בגדיו במועד, שהרי אף אם יכין את כל בגדיו קודם המועד לא יספיקו לו. [הגרניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רלה ד"ה ואף)].

מותר להחליף בגדיו כל יום

מותר לכבס במועד למי שאסטנס בבגדיו. [דיש לדמות זאת למטפחות הידים שהתירו לכבסן מהאי טעמא. וכן פסק הגרניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רלה ד"ה ואף)]. וי"א שאין להקל בזה עד שמרגיש שהבגד התלכלך ממש ולא מחמת אסטניסות. [שבט הלוי (ח"ח סי' קכד אות ב). והבאר משה (ח"ז סי' ו) כתב שהכל לפי המקום והזמן].

התלכלך הבגד של שבת, יו"ט או חוה"מ

מי שאין לו ליו"ט או לשבת או לחוה"מ כי אם בגד א', כגון הנוהגים ללבוש ביו"ט או בחוה"מ בגד ארוך, או שהחליפה המיוחדת לשבת או יו"ט התלכלכה, מותר לו לכבס בגד זה אף שיש לו בגדים אחרים לימות השנה, דכיון שאין זה כבוד החג שילך בבגד שניכר שאינו של חג, נחשב כמי שיש לו רק בגד אחד. [הגרניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רלט), אור לציון (ח"ג פכ"ד אות ג), באר משה (ח"ז סי' לג) והלכות חג בחג (פ"יה אות יט)].

לצורך לבישת לבנים

מותר לכבס לצורך לבישת לבנים בז'נ'. [מ"ב (שם סי"ק ח)].

כביסה שאינה לצורך לבישה (**פמרטוטים וכדו')**

מותר לכבס בגדים או בדים שלא לצורך לבישה או כבוד הבית אלא לצרכים אחרים, כגון לצורך ניקוי כלים, רצפות, סינון יין וכדו'. [הגרשו"א זצ"ל (חול המועד כהלכתו, הוספות פ"ה עמי תמא אות קנז)]. ומי"מ בגדים שמשתמשים לכבוד מצוה וכדו', כגון פרוכת, מעיל ספר תורה וכיוצא בהם אסור לכבסם, ועיי' עוד בסמוך . (טוב עין לחדי"א (סי יח) בשם הרב מהר"א בהגהותיו.

וכן יוצא מדברי השו"ש מפרשים המובא במ"ב ס"י תקלד ס"ק ה).]

בר מוכה שהתלכלך

בד סוכה שהתלכלך אסור לכבסו במועד (**כני"ל** לענין בגד המשמש לכבוד מצוה) ומי"מ אם עשוי מחומר סינטטי ואין לו אחר מותר לכבסו . [ואף אם הוא מחומר שאינו סינטטי יש לדון להתיר כי מחמת שאין לו אלא בד אחד לסוכה הוי כאין לו אלא בגד אחד שמבואר להלן שראוי לכבסו, וצ"ע].

במקום כבוד הבריות

מותר לכבס בגד מלוכלך במקום כבוד הבריות. [עיי' במקור חיים (לחוי"י סי' תקמא על סעי ד) בענין אסור תפירה, דהתיר למי שרוצה לילך בן אנשים ובוש מבגדיו הקרועים ואי"ל לו להשאיל, דשרי אפי' לישראל לתקנו, ע"כ. וכן מבואר בריב"ש (סי' רכו ד"ה ובשביל) דאיכא היתר של כה"בי בחוה"מ בתנאי שא"א לעשות מעשה הדיוט].
ויש שותקים זאת אף במקום גנאי קטן. [הגרבי"צ שאול זצ"ל (גלאט תשע"ג עמי 48 הגה 17)].
ויש שותמירי דוקא במקום גנאי גדול. [כן עיקר. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש פיי"א אות ל). וכן מסתבר כי על זה גופא תיקנו לא לנקות הנגדים אע"פ שהדבר כרוך בקצת בושה. ועיי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון נ"ה].

יבול לקנות חדשים

במקום שמותר לכבס יכול לעשות כן אף אם בידו לקנות חדשים. [עיי' בשעה"צ (סי' תקמא אות טז) שנקט שמלבושים ומנעלים שיתקלקלו בהשתמשותם לצורך המועד מותר לתקנם משום דבר האבד, אולם אם יש לו כדי לקנות צורך לקנות ולא לתקנם. ומוכח שבלכתחילה צריך להימנע מלהיכנס למצב של דבר האבד . אלא שיש לחלק דשאני התם שאם ימנע מלהשתמש בהם לא יהיה משום דבר האבד משא"כ כסיבת ההיתר כבר לפנינו. ועוד ד"י"ל דבכה"ג לא גזרו חז"ל על הכיבוס. שו"מ שכן פסקו בעל האג"מ (זכרון שלמה אות ז) ובעל הבאר משה (זכרון שלמה אות כא). וכן נקט השש"כ (פס"ו הגה רבג), וכתב לחלק מרא דממעל דשאני התם שבכל אופן היה קונה או עשוי או לאחר זמן. ובדרך זה כתב נגמי הגר"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי רלט ד"ה ד"ע)].

לכבסם כדרכן

המותרים לכבס מכבסין כדרכן עם חומרי ניקוי ובפרהסיא. [שו"ע (שם). ועיי' ברמ"א (שם) ובמי"ב (ס"ק ז) הביא ש"י"א שמותר לכבס בפרהסיא דוקא משום שמתכבס יותר יפה על גב הנחר, אבל אם אינו כובס על גבי נחר, לא יכבס רק בצנעה ולא בפרהסיא]. וכמו כן אינם צריכים לעשות בשנינו. [בה"ל (סי' תקלא על סעי ד ד"ה ואלו מגלחין) ואע"פ שהיא מלאכה לצורך המועד והרי היא צריכה שינוי, אולי מפני שהי' עד כה אנוסים בדבר עשאו חז"ל כדבר האבד דקיי"ל בדבדר האבד אי"צ שינוי. ועדתיין צ"ע, ע"כ].

לתת לנכרי שיכבס אחר המועד

מותר לתת לנכרי שיכבס אחר המועד ובלבד שלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול. [מי"ב (ס"ק יד)].

בישוש בגדים

מותר לבשם בגדים במועד . [ב"ח (סי' תקיט אות ה) הובא בפמ"ג (סי' תקמא אי"א ס"ק ה) וכה"ח (אות יב)].
יבוש בגדים שנרטבו במועד

בגדים שנרטבו, מותר לסחטם ולשטחם בשמש כדי לייבשם, ואין לחוש למראית העין. [שש"כ (פס"ו אות ט) ע"פ אחרות חיים (סי' תקלד ס"ק א) והגר"ז (סי' רנב אות ג)]. ומותר להשתמש לצורך זה אף במכונת יבוש. [הלכות חג בחג (פ"ה אות ח)].

זה תקן מכונת כביסה שהתקלקלה

אסור לתקן מכונת כביסה תיקון אומן, גם אם נתקלקלה בחוה"מ והוא צריך לכבס בה דברים שמוותרים בכיבוס, אבל תיקון שאינו מעשה אומן מותר אם יש בדבר משום צורך המועד. [משום שאין היתה לעשות מעשה אומן לצורך המועד. וכן פסק השש"כ (פס"ו אות עא) וכתב טעם נוסף משום שבלא"ה יכול לכבס בלי מכונת]. ואם יש צורך להזמין טכנאי ע"מ לתקנה ויכול לתקנה תיקון שאינו מעשה אומן אך יצטרך לבא שוב אחר המועד ע"מ לתקנה כראוי, ויקח עי"ז כסף נוסף, ר"מ דעא שראוי לתקנה המעשה אומן כי יש לבעה"ב משום דבר האבד (ועיי' להלן הפרטים לענין קבלת שכר במועד).

שטיפת רצפות

מותר לשטוף רצפות וכדו', ומותר אף לשחוט את הסחבה בגמר השטיפה, ואין זה כיבוס כיון שזו דרך מלאכת השטיפה. [הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה קפ). ועיי' במנחת יוי"ט (על קשרו"ע כלל קד ס"ק ב אות ה)].

קבלת שכר

ע"י בזה להלן בדיני קבלת שכר.

גיחויץ

מותר לגהץ אם עושה לצורך המועד ולא כוון מלאכתו לעשותה במועד. [רמ"א (סי' תקמא סעי א, מי"ב (ס"ק ט) ואור לציון (חי"ג כפ"ד אות ב) כי הוא מעשה הדיוט]. ומי"מ אסור לעשות קפלים חדשים שאינם מתפשטין כשלובשן, כיון שהקמטים חזקים כ"יכ הוא בכלל מעשה אומן ואסור אפילו לצורך המועד. [שו"ע (שם) ומי"ב (ס"ק ח). ובזמננו שבקל ניתן לעשות כן נראה שלא תמיד הדבר בכלל מעשה אומן, והכל לפי הענין. ודעת בעל הבאר משה (חוה"מ כהלכתו אגלילת אות כז) שמתנה יוצאי הונגריה לאסור גיחויץ בכל אופן].

קיפול בגדים

מותר לקפל בגד או מפה וכדו' בקיפולו הקודם. [מקור חיים (לחוי"י סי' תקמא אות ד), הגריש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"א סס"י קז) ושש"כ (פס"ו אות נו). ומי"מ עיי' בלקט יוסר (ח"א אור"ח עמי קו ענין ב) שרבו התרוה"ד לא קיפל טליתו במועד משום דהוה תיקון כלי, אבל רצונות של תפילין היה קופל כי לא שייך כלי על תפילין. וכן נהג החזו"א (הנהגות חזו"א פ"יא אות יב)].

צורכי המועד

מעשה אומן או מעשה הדיוט

צרכי המועד הותרו מעשה הדיוט ולא מעשה אומן. [שו"ע (סי' תקמא סעי ה), מ"א (סי' תקמ ס"ק ז), ביאור הגר"א (שם על סעי ה), לבו"ש (שם על המ"א ס"ק א) ומי"ב (שם ס"ק טז)]. ואף מלאכה גמורה בלא שינוי מותרת אם אין בה טורח. [עיי' בשו"ע (סי' תקמ סעי ב) שמותר ליטול גבשושית שבבית, וביאור הפמ"ג (שם אי"א ס"ק ה ז) והלבו"ש (שם) שאע"פ דהוי מלאכה גמורה והוי"ל להצרץ שינוי אפי"ה כיון שהוא לצורך המועד שלא יתקל בה שרי כיון שאין בה טורח], אבל אם יש בה טורח צריכה שינוי. [פמ"ג ולבו"ש (שם) ועיי"ש במפמ"ג שכת' שכן משמע מהלבוש (אות ב). וכן פסק המ"ב (סי' תקמ ס"ק ז וסי' תקמב ס"ק א). ועיי' בבה"ל (סי' תקלא על סעי ד ד"ה ואלו מגלחין) שכת' לענין אלו שמכבסין ומתגלחין במועד דמשמע שעושין בלא שינוי אע"פ שהיא מלאכה לצורך המועד, וכתב דאו"י מפני שהי' עד כה אנוסים בדבר עשאוּם חז"ל כדבר האבד דקיי"ל בדבדר האבד אי"צ שינוי. ועדתיין צ"ע, ע"כ. ומה שמוצינו בבי"י (רס"י תקמא) מח' בטעם דמסרגים את המטות בלא שינוי האם משום שהי' מותר דבר האבד או משום שהי' מעשה הדיוט, ומשמע שיש סוברים שמלאכת לצורך המועד מותרת בלא שינוי, ע"כ צריך לתקן שהאלו שחתרו היינו משום דס"ל דאין בה טורח כולי האי (וכן מבואר בערוה"ש אות ב), וע"כ לומר כן דהרי המ"ב נקט כהר"י שהרי כתי' בדענין צורך המועד (ולפי הטעם דדבר האבד לא שייך זה) ואעפ"כ פסק בדענין שינוי. ועוד דאם היה מח' ראשונים הפמ"ג היה מוכיח מראשונים אלן].

לעשותה כדרך שעושה בחול

כשיש לו צורך בעשיית מלאכה לא יעשה אלא הכמות שצריך למועד. [מ"יב (סי' תקלג ס"י ק)]. ומי"מ כל שיש צורך באותו הדבר עצמו כגון שצריך לקטוף חיטה וכדו' קוטף כל הגבעול ולא רק ראש הגבעול בלבד אע"פ שדי לו בזה כי לא הטריחו חכמים לשנות, אלא עושה כפי מה שהיה עושה בחול. [מ"יב (שם). ועיי' בפמ"ג (שם אי"א ס"ק ה) שביאר שאע"פ שכשעוקר כל הגבעול יש משום תולש וחופר ואילו היה קוצר רק ראש השיבולת הוה קוצר בלבד, אפי"ה התירו בזה. ועיי' בבה"ל (סי' תקמא על סעי ד) שכתב בביאור דברי הרמ"א שחתיר לתקן "קצת" המנעלים ע"יי מעשה הדיוט לצורך המועד, דמש"כ י"ל דהיינו דס"ל שלא יתקנם לגמרי רק שישתאה התיקון עד לאחר המועד ונשאר בצ"ע, ע"כ].

במקום טרחה

צרכי המועד מותרים אף במקום טורח, אלא שבאופן זה צריך שינוי כמבואר לעיל. [מ"ב (סי' תקמ ס"ק ז)]. אבל במקום טרחה גדולה אסור. והכל לפי הענין. [ערוה"ש (אות ד) ומ"ב (ס"ק ט), ועיי' בפמ"ג (סי' תקלו מ"ו ס"ק א) שהיקל בכה"ג. והכל לפי עיני המורה. וכי"כ השש"כ (פס"ו הגה קמח)].

מכשירי צורך המועד

מכשירי צורך המועד מותרים ע"יי מעשה הדיוט. [כן מבואר בשו"ע (סי' תקלו סעי א) שהרי פסק דמותר לעשות האופק של הסוס לצורך רכיבה שהיא לצורך המועד, ולפ"ו יוצא שמכשירי מכשירים לצורך המועד נמי מותר ע"יי מעשה הדיוט (ולא כמו לגבי מכשירי או"ינ שחילקו בין מכשירים למכשירי בענין לעושותם ע"יי מעשה אומן)].

בצנעה

כל מלאכות שהם לצורך המועד, כשעושה אותה מי שעסקו בהם כגון צידה ע"יי הציידים (של חיות ועופות), והטוחנין והבוצרים למכור בשוק, הרי אלו עושים בצנעה לצורך המועד, כי דרכם לעשות הרבה ביחד ועל כן אנשים תולים שבמלאכתו הוא עוסק כבשאר ימות השנה ולא שליו"ט הוא מכין. [שו"ע (ססי' תקלג)]. אבל אדם פרטי שעושה לעצמו אינו עושה בשעור מרובה ועי"כ ידוע שלצורך היום הוא עושה. [מ"ב (ס"ק כב)].

לצורך מחר או מועד אחר

מלאכה לצורך המועד מותרת אף מיום לחברו, אבל לצורך חול מועד של רגל אחר אסורה. [אג"מ (אור"ח ח"א סי' קסג ד"ה ומפורש דמה). ועיי' בפמ"ג (סי' תקלג מ"ו ס"ק א) שמסתפק בענין צורך המועד האם מותר ליום לחברו].

מלאכה עבור יו"ט שני

מותר לקנות ואף לעשות מלאכות בחול המועד עבור יו"ט שני. [רמ"א (סי' תקלט סעי יא), מ"ב (ס"ק לט) ומנח"ש (ח"א סי' יט אות ב)]. והדיון כן אף אם הדבר שהוכן אינו ראוי עתה, כגון בחוה"מ פסח למי שנוהג שלא לאכול שרויה רק ביו"ט אחרון של פסח. [אי"א מבוטשאטט (רס"י תקל)].

עשיית מלאכה עבור יו"ט שני של בן הוי"ל

מותר לבן אר"י לבשל או לעשות איזה מלאכה בחוה"מ עבור יו"ט שני אחרון של בן חוי"ל (אע"פ שהוא חול אצל הבן אר"י). [הגרשו"א זצ"ל במנח"ש (ח"א סי' יט אות ב). אלא דעי' בשש"כ (פס"ו הגה כז) שהובא שדעתו שמותר דוקא אם קשה לארוח בן חוי"ל לעשות לעצמו. ודעת הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי רמג) להחמיר בכל אופן. אולם מאד דסתמו הפוסקים בסימן תקל"ט סעי י"א שהתירו לעשות מלאכות לצורך יו"ט שני אע"פ שבוה"ז אין בקיאינן בקביעה דירחא כדי שלא יבואו לזולל בו, מסתבר לומר דה"ה לענין מלאכת בן אר"י לצורך בן חוי"ל התירו שלא יבואו לזולל בו, ועיי"ן].

ספק צורך המועד

מותר לעשות מלאכה שיש בה ספק אם יש בה משום צורך המועד. [כן מוכח לכאוי מהטור (סי' תקלט) הובא ברמ"א (סעי יא) שפסק שמותר לקנות לצורך יו"ט שני של גלויות אפי' בוה"ז דבקיאינן בקביעה דירחא. נמצא שאף כשלא היו בקיאים שהוי ספק אם היה יו"ט היה מותר לעשות מספק לצורך יו"ט שני. ועיי' בפמ"ג (סי' תקלו אי"א ס"ק א) שכת' ע"פ המ"א דשם שהתיר ספק דבר האבד כי חוה"מ מדרבנן דה"ה ספק צורך המועד. אולם לפי הא דכתב הרמב"ן (מונב כאן בריש ערך חוה"מ) על הצד שאין כאן צורך המועד הוי ספק תורה, ועיי' בבה"ל (סי' תקל) שמחמיר כהרמב"ן, אולם המ"ב (רס"י תקלו) הביא מהרמב"ן שמתיר בספק דבר האבד. ומוכח שבמקום ספק התירו].

יש לו אחר מוכן (יש לפניו נייר התוך ולא התוך האם רשאי להתוך)

אם עושה לצורך המועד אף אם יש לו אפשרות להימנע מהמלאכה מותר, ועל כן מותר לו לתקן בגד באופן המותר כשרוצה ללבשו במועד אע"פ שיש לו אחר. וכן אם יש לו צורך בנייר חתוך ויש לפניו חתוך ולא חתוך רשאי לחתוך. [כי מלאכת צורך המועד הותרה בפרט בכה"ג דחשיב צורך הנוף וצרכי הנוף בכלל צרכי או"י, וכעין זה מצינו ברמב"ן (פסקי חוה"מ ד"ה וקשוט הנוף) ובריטבי"א (מו"ק ריש ד). שמוותר לבוון מלאכת או"ינ למועד. אלא דעי' בחשו"ע (רס"י תקלו) שכתב שמותר לתקן צרכי רכיבה לצורך המועד בתנאי שלא נסה ללכת ברגליו אבל אם נסה ללכת ברגליו או אפי' אם לא נסה ללכת ברגליו אם הוא שלא לצורך המועד אסור לתקן צרכי רכיבה. ולפ"יז נמצא שאע"פ שיש כאן צורך המועד מי"מ במקום שמנוסה ברגליו אסור. ולפ"יו משמע שצרכי המועד בגד דחווה לו חותרה. ויש לחלק דשאני התם דמייירי במכשירי צרכי המועד דוקא ואף בגבריך המועד עצמם. ועיי' בישועות יעקב (סי' תקמא ס"ק א) שדן האם מלאכה לצורך המועד הותרת או דחווה. ועיי' במיו"ק (י.) שאמרו כיון דאפשר לממליה במאני לא טרחינן (דהוי טורח דלא צריך, רש"י) משמע שמלאכת לצורך המועד אינו הותרה. אולם דעת הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני עמי קצז) שאם יש לפניו נייר חתוך ונייר רגיל יש להשתמש בנייר החתוך אם אין בזה הפסד ממון].

צידת דגים – מלאכה לצורך תענוג

צד אדם דגים כל מה שיכול לצוד, ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם יסחוט אותם בידו פעמים רבות עד שיתרככו. [שו"ע (סי' תקלג סעי ד)]. וי"א שמותר לצודן בפרהסיא שניכר לכל שהוא לצורך המועד. [רמ"א (סעי ה). ועיי' במ"ב (ס"ק כג) שיש מחמירים אף בדגים שקל לצודם בצנעה. אלא שבבה"ל (שם ד"ה של חיות) הכריע שמי שנוהג בפרהסיא יש לו על מיל לסמוך.

ומי"מ עיי"ש בשו"ע שמינים שאינו מוכח שהצידה היא לצורך המועד צד ומוכר בצנעה]. ומותר לצוד דגים לשם תענוג, ומי"מ נכון יותר לאכול מהם במועד. [בעל האג"מ (הלכות חול המועד אגלילת פסקים אות ג). וכן נראה להלכה כי חשיב צורך המועד דלא גרע תענוג זה ממה שמצינו לקמן שמותר לעשות מלאכה לצורך סיול. וכעין זה הוכיח מהא דטיוול בהתעוררות תשובה (סי' סכד). שו"י שדעת שהגרשו"א והגר"ש ואזנר זצ"ל (חוה"מ כהלכתו פ"ז הגה סז) להחמיר בזה. ואפשר שהם מודים במקום שעושים תענוג ממש].

מקומות שנהגו להחמיר שלא לצוד

אם נהגו ציידים שלא לצוד בחוה"מ רשאים לחזור ממנהגם ואין זה כמי שנהג מנהג של מצוה כי אדרבה ממעטים הם בשמחת הרגל. [מ"יב (סי' תקלג ס"ק כג)].

הליבת בהמה

מותר לחלבו בהמה אפילו שלא לצורך המועד כי הוא דבר האבד. [רמ"א (סי' תקלג סעי ה)].

הריגת זבובים

זבובים ויתושים אם הם מצערין את האדם מותר להורגן בחוה"מ, שאין לך צורך אדם גדול מזה, ואף על גב שיכול להבריחם מי"מ הרי מיד יחזרו עליו. [מ"יב (סי' תקלג ס"ק ב)].

צילום תמונות

מותר לצלם במועד כי הוא מעשה הדיוט לצורך המועד שהרי נהנים מהם ע״י ראייתם במסך [כן מבואר בדברי בעל האג״מ (זכרון שלמה תשובות אות לא וש״יכ פס״י הגה קו) דבכה״ג חשיב מעשה הדיוט לצורך המועד. וכן הגרש״א זצ״ל (נשא יוסף ח״ג ססי קלו) החשיבו למעשה הדיוט], ועוד שאין זה בכלל כתב. [כמ״ש להלן לענין מלאכת כתיבה במחשב, ואינו דומה למה שנקט המחנ״י (ח״י סי עב) שצילום הוי ככתיבה כי הם מיירי לענין צילום ע״י ״פילס״, אבל במצלמות המצויות בזמננו שהם כתב דיגיטלי לית לן בה]. ואם היא תמונת משפחתית או של קרובים שנפגשים בחוה״מ ואחרי המועד לא תחזור להם הזדמנות זו, מותר משום טעם נוסף כי הוא בכלל דבר אבד, וכן הדין בעורך טיול בחוה״מ. [הגרש״א זצ״ל (שם) והש״יכ (פס״ו אות יט). אולם דעת החוזה״א (נשא יוסף ח״ג ססי קלו בשם הגרח״ק שליט״א) דאסור לצלם כלל בחוה״מ ואפילו נדמנן לו אירוע שלא יוכל לצלמו לאחר ההג, ואין זה נכלל בכלל דבר האבד. ואולי במצלמות של זמננו מרן החוזה״א היה מודה להתיר].

צלם – קבלת שכר

באופן שיש בצילום התמונה משום היתר של דבר האבד (ע״י לעיל), מותר לתת שכר לצלם שיצלם (וע״י עוד להלן לענין קבלת שכר במועד במקום דבר האבד).

פיתוח תמונות

אסור לפתח תמונות במועד כי הפיתוח הוא מעשה אומן. [ש״יכ (פס״ו אות יט)]. אולם נראה שהדין כן בוזמנס שהיו מצלמים באמצעות ״פילס״, אבל בזמננו שהפיתוח הוא הדפסה ע״י מחשב י״ל שהוא בכלל מעשה הדיוט כי אינו כופף באומנות [כן נראה לענ״ד], וכן אם מצלם במצלמה שמפתחת התמונה מיד אחר הצילום מותר. [בעל האג״מ (זכרון שלמה תשובות אות לא וש״יכ שם הגה קו)].

בנייה לצורך המועד

בנין אסור לגמרי ואפי״ לצורך המועד ואפי״ אין לו מקום לדור, ואף אם נשרפה דירתו במועד וביכולתו לבנותה או לשפצה במועד וליכנס בה במועד אסור משום כי יש פרסום בדבר (אוושי מילתא) וטורח מרובה אסור. [ערוה״ש (סי תקמ אות א)].

בניית סוכה בחוה״מ

ע״י מש״כ בזה להלן בדיני עשיית צרכי מצוה במועד.

קבלת שכר

ע״י מש״כ בזה להלן בדיני קבלת שכר במועד.

כוון מלאכתו

כוון מלאכתו אסור אף בצרכי המועד. [כן משמע מהרא״ש (מו״ק פ״ב סי יז) שכתב שלצורך או״י לא אסרו כוון מלאכתו במועד. והביאו בביאור הגר״א (רס״י תקלג) ומשמע שלצרכי המועד אסרו. וכן הוא להדיא במ״ב (סי תקמ ס״ק ט)].

השקיה

טיפול כגנות נוי ועציצים

גנות נוי שבבית אסור להשקותם אא״כ יש חשש שיבא לידי נזק מחמת מניעת ההשקיה. [ע״י בשו״ע (סי תקלו) שהשקיה במועד אסורה אם לא במקום הפסד]. ועציצים שבבית מותר להשקותם לפי הצורך שלהם כל שבוע אף כשאין משום חשש הפסד אלא משום יפוי הבית. [כי מלאכה לצורך המועד שריא כ״ל. וכן הוא בבאר משה (ח״ו סי קז)]. וכן מותר להשקות הדשא שבגינתו אם מתחיל להצהיב ע״מ לפירתו בימי המועד אם עושה כן באופן שאין משום טרחא (אגון שמפעיל השקיה אוטומטית וכדו״). [ע״י במ״ב (סי תקלו ס״ק כח) שמותר להשקות לצורך השבחה במקום שאין טורח. ועי״ש (סי״ק טז) ובשעה״צ (אות כג). ועי״כ מותר להפעיל מכונת השקיייה לצורך המועד. וכן מבואר בכה״ח (אות יג) ובחזו״נ (סי קלד ס״ק יד). וע״י מש״כ בזה בשער המועדים (פ״ח אות יט) ושש״כ (פס״ו אות יז)].

ירקות וכדו״ לצורך המועד

ירקות שרוצה לאכלן (או למכור) במועד, יכול לדלות מים להשקותן כדי שיגדלו והיו ראויים למועד כי כל שהוא לצורך אוכל נפש אפילו טרחא יתירא היתירו. אבל אם אינו רוצה לאכלן במועד, ועושה כדי להשביחן, אסור. [שו״ע (סי תקלו סעי ד) ומ״ב (סי״ק יד וטו)]. וע״י בהגה לדעיל במקום עושה להשביח וליכא טרחא. וע״י עוד בזה חול המועד כהלכתו (פ״א אותיות ה – ו בהגה)].

ואם יש משום פסידא מותר. [מ״ב (סי״ק טז)].

איך עושה המלאכה בידים

כשאסור לעשות מלאכה אפילו אינו עושה אותה בידים אסור, ועל כן אסור להכניס צאן לדיר בחול המועד לזבל הדשה [שו״ע (סי תקלו סעי ד)], והטעם כי נראה כמזבל בעצמו והמזבל הוא תולדה דחורש מפני שמיפה את הקרקע לזרוע בה. [מ״ב (סי״ק מב)].

עכו״ם עושה מעצמו עבור הישראל

אם עכו״ם עושה מעצמו, מותר, אפילו אם מחזיק לו טובה על שהכניסן, ואפי״ אם נותן לו שכר מותר, ובלבד שלא ישכירנו ולא יסייענו. [שו״ע (סי תקלו סעי יד) ומ״ב (סי״ק מז)]. ויתן לו השכר לאחר המועד (וצ״ע אם מותר אף תוך המועד). [בה״ל (שם ד״ה ובחוה״מ)].

לשכור מפקה על העכו״ם

אף כשהעכו״ם עושה בהיתר עבור הישראל מ״מ לא ימסור לעכו״ם מפקה על מלאכתו, מפני שנראה כאלו שכרו לעכו״ם מתחלה לשם זה. [שו״ע (סי תקלו סעי יד) ומ״ב (סי״ק מז)]. ואם העכו״ם שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה מסייעין אותו בחוה״מ ומוסרין לו שומר. [שו״ע (סי תקלו סעי יד)]. אבל לשכור לו מפקה במועד אסור. [מ״ב (סי״ק מט)].

נסיעה

רכיבה

מותר לרכוב במועד אפילו מעיר לעיר, אפילו ללא צורך המועד, כי ברכיבה אין משום עשיית מלאכה. [רמ״א (סי תקלו סעי א)].

נסיעה במכונית

מותר לנסוע במכונית במועד לצורך המועד (אבל שלא לצורך המועד אסור כי יש בזה משום מלאכת הבערה). ואפי״ כשהולך למקום סמוך שדרכו ללכת ברגליו מותר, כי בזמנינו הכל רגילין ברכיבה במכונית ומתענגים בה יותר מהליכה ברגלים. [נעל האג״מ (הל״ חוה״מ אנגילת עמי 39)]. וע״י בשש״כ (פס״ו הגה רכד) בשם הגרש״א זצ״ל שמצדד דנהיגה הוי מעשה אומן שהרי לצורך נהיגה צריך ללמוד. אולם יש לדחות דעד כאן לא אסרו מלאכת אומן אלא כשהאומנות היא בגוף המלאכה האסורה, אבל כאן האומנות היא הנהיגה ואיסור המלאכה הוא ההבערה שלא שייך בה אומנות כלל, ועינן. שו״מ בישא יוסף (ח״ג ססי קלו) בשם הגרש״א זצ״ל שלדעתו נהיגה אינו בכלל מעשה אומן דאע״פ שאין כל או״א יודע לנהוג היינו כי חוסר יכולתם לנהוג נובע מכך שאינם רוצים וחפצים ללמוד לנהוג, עי״ש].

תיקון מכונית במועד

לצורך טיול

עשיית צרכי רכיבה מותרת לצורך המועד. [שו״ע (סי תקלו סעי א)]. ועל כן מותר לתקן מכונית וכדומה ע״י מעשה הדיוט אם הוא לצורך המועד כגון טיול וכדו״. [ע״י בב״י (שם) שצורך טיול הוא בכלל צורך המועד. ומש״כ להתיר רק מעשה הדיוט היינו כי הרי לצורך המועד מותר רק מלאכת הדיוט כ״ל. וכן פסק הגרש״א זצ״ל (מבכשי תורה חוה״מ עמי תע). וכן הוא בשש״כ (פס״ו אות נט)]. ויש שהקילו אף ע״י מעשה אמן. [נאר לציון (ח״ג פ״ד אות ה) כי השו״ע והפוסקים לא חילקו בין מעשי הדיוט ומעשי אומן בזה. אולם צ״ע דהרי אדרבה מסימת לשונם יש לדייק איפכא דכיון דהתירו רק משום צורך המועד הדרין לכלל לצורך המועד מותר רק מעשה הדיוט ואם כוונתם להתיר אף מעשה אומן היו צריכים לומר כן בהדיא]. ובאופן שהוא רגיל מאוד לנסוע במכונית ולולי המכונית יהיה לו צער גדול לנסוע באוטובוס וכדומה, מצב זה הוא בכלל צער הגוף שמותר לעשות עבורו אף מעשה אומן לכל הדעות. [וכעין זה כתי הבה״ל (סי תקמ ד״ה סדקים), ובדרך זה פסק הגרנ״ק זצ״ל (חוט שני חוה״מ עמי רז)].

על ידי נכרי

מותר לתקן מכונית ע״י מעשה אומן ע״י עכו״ם אם התיקון הוא לצורך מצוה. [ע״י במ״א (סי תקמנ ס״ק א) שלצורך מצוה הצריך בחו״ה התירו אמירה לעכו״ם]. וה״ה במקום צורך הרבה. [כמבואר לענין אמירה לעכו״ם בשבת בשו״ע (סי שז סעי ה)].

במקום הפסד (יצטרך לשכור רכב אחר וכדו״)

מותר לתקן רכב במקום הפסד אפי״ במקום שההפסד יהיה לאחר המועד. ובאופן זה מותר לעשות מעשה אומן לכל הדעות כגון רכב שצריך לו לפרנסתו ואם לא יתקנוו עתה לא יוכל למלא את תפקידו בימים לאחר המועד. וכמו כן אם נצטר הרכב במקום שאם לא יתקנוהו עלול להיגנב וכדו״ מותר לתקנו אף מעשה אומן כי יש בזה משום דבר האבד. [שש״כ (פס״ו הגה רל-רלא)]. וכן אם שכר מכונית והתקלקלה וצריכה תיקון ע״י מעשה אומן מותר לתקנה, שאם לאו נמצא מפסיד דמי השכירות והוי דבר האבד. וה״ה אם לא יוכל לנסוע מחמת זה להשתתף בשמחה משפחתית י״ל שהוא בכלל דבר האבד (ואף אם בידו לנסוע במונית אם הדבר מחייב הוצאה גדולה חשיב דבר האבד). [ע״י בראב״ד (יו״ט פ״ו ה״יד) שמותר לכתוב אגרות שלומים משום שמא לא יזדמן לו מוליך הכתב, ופירש הב״י (סי תקמה ד״ה ומ״ש אגרות) משום דהוי דבר האבד. ומבואר שהפסד רגשי בכלל דבר האבד. וכעין זה מצנינו במוסיקים שהתירו צילום משום דבר האבד].

רכב ציבורי או להובלת מזון

מותר לתקן אוטובוסים ציבוריים בחוה״מ אפי״ ע״י מעשה אומן (אף למחמירים לעיל), באופן שצריכים להם במועד לנסיעות של הרבים ממקום למקום, כי יש בזה משום צרכי רבים, ואם היא נסיעה לשם טיול אסור לעשות תיקון מעשה אומן (אולם למקילין לעיל מותר לעשות מעשה אומן אף באופן זה). [באר משה (ח״ו סי נו וסי אא)]. וכן רכב המשמש להובלת חלב ושאר דברי מזון לצורך המועד, משום שהוא צרכי רבים וצורכי או״י. [שם].

תיקון גלגל

מותר להחליף בחוה״מ גלגלי המכונית ליסע ממקום למקום. [שבה״ל (ח״ה סי קסו אות א), כי לא גרע מהא דמבואר בסי תקל״ו דמותר לתקן צרכי רכיבה דע״י מלאכה].

תיקון גלגל הרזרבי

י״א שאסור לתקן גלגל רזרבי במועד כי יש בזה טרחא שלא לצורך המועד. [שבט הלוי (ח״ה סי קסו)]. וי״א שאם נוגע למקום שהדרך הוא שלא נוסעים לשם ללא גלגל רזרבי הדבר בכלל צרכי רכיבה ומותר לתקנו. וכן נראה עיקר. [משנה הלכות (ח״א סי תלה ד״ה ומיהו)].

להביא מכונית למוסך

מותר להביא רכב מהמוסך לבית כשיש בו צורך למועד. [דמביאין כלים מבית האומן כמבואר בשו״ע (סי תקלד סעי ג). וע״י עוד בזה להלן]. ואף מותר להביא למוסך רכב הטעון תיקון המותר במועד. [ע״י בב״ח (סי תקלד) שדקדק שלהביא כלים להבית האומן אסור אפילו לצורך המועד. וכן פסק הא״ר (שם). אולם המבואר מתמ על בבי״ח דמגן החמיר טפי בהבאתם ממלקחתם. ודחה דבריו. והמ״ב (סי״ק טו) פסק כהב״ח. ולפ״ו לכאורה יש להחמיר בנ״ד. אולם יש לדחות דשאני התם שהוא לצורך המועד, אבל לצורך דבר האבד וכדו״ שהתירו אפי״ מעשה אומן י״ל דשרי. דהנה בענין איסור זה מצנינו שני טעמים כמ״ש המ״ב (סי״ק טז) משום טרחא וי״א משום שיאמרו שהאומן תקנו במועד. ולכאורה טעם הראשון לא שייך בנ״ד כי אף אם איכא טרחא כיון שדבר האבד מותר בבחי״ג לית לן בה. וכמו כן טעם השני אינו שייך בנ״ד כי דבר האבד מותר לעשותו במועד. והנה תמו הפוסקים שדברי הב״ח סותרים לדברי השו״ע בסיומן תקמ״ג (סעי ג) שמבואר להדיא שמותר בכל אופן. ושמא י״ל דהתם מיירי שהאומן מגיע לבית של הישראל וצ״ע. וע״י בספר חול המועד כהלכתו (פ״ו אות פ והגה שם)].

שטיפת מכונית

אסור לשטוף מכונית כשיש צורך בעשיית מלאכה, אם לא לצורך המועד. [ע״י בשו״ע (סי תקלו סעי ג) מותר לטרוק הסוס כדי לפותו. וביאר במ״ב (סי״ק ה) שמותר כי הוא בכלל צרכי רכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטייל. ועי״ש שמותר אפי״ ע״י מלאכה. וכתי המאירי (מו״ק י ד״ה ובונה אבוס) שמותר כי כל שאינו נסרק כראוי אינו חשוב כ״כ לבני אדם. אלא שכ״ו כשדרכו בכך דאלי״ה לא חשיב צורך המועד].

תיקון אופניים

מותר לתקן אופניים שהתקלקו (אם לא כוון מלאכתו למועד). ויכול לתקנם ע״י מעשה הדיוט, ולפי המקילין לעיל לענין תיקון רכב אף ע״י מעשה אומן ה״ה בזה. [הגרנ״ק זצ״ל (חוט שני ספ״ח)]. ונראה שה״ה כשהתיקון הוא לצורך קטנים מותר לעשות עכ״פ מעשה הדיוט כי יש כאן צורך המועד לטיול הקטנים. [בנעל״ד. ודעת הגרנ״ק זצ״ל (שם) לאסור בבחי״ג. אלא שדבריו צ״ע. וש״ר בשער המועדים (פ״ו הגה ג) שגם תמה עליו].

צורכי אוכל נפש

מותר לעשות מלאכה גמורה לצורך או״ינ כגון לטחון קמח, לבשל וכדו״. [שו״ע (רס״י תקלג)]. ומותר לעשותה כדרכו ללא שינוי. [מ״ב (סי תקמ ס״ק כא). וע״י בסי תקל״ו סעי ט״ו ובשעה״צ (סי תקלג אות א) שיש פוסקים ד״ס״ל שבמקום שיש צורך בעשיית הרבה מלאכות לא התירו לעשות אלא בכדי מחייתן].

לצורך אחר המועד

מלאכת או״ינ הותרה לצורך המועד, אבל שלא לצורך המועד, אסורה. [שו״ע (סי תקלג סעי א)]. ומ״מ אם העשייה לצורך חוה״מ בלבד לא מתאפשרת מחמת שהיא כמות מצומצמת, כגון שבעל המטחנה אינו רוצה לטחון שיעור מועט, יכול לטחון אפילו הרבה ולא נחשב כמכוין להותיר שהרי טוחן המותר בשביל אותו מועט שהוא צריך. [מ״ב (סי״ק ה)].

ברווז

א״צ לצמצם, אלא עושה בהרוחה, ואם נותר נותר. [שו״ע (סי תקלג סעי א)].

טרחה מרובה

מותר לעשות צרכי או״ינ אף כשיש צורך בטרחא מרובה. [שו״ע (סי תקלג סעי א) ומ״ב (סי״ק ד)].

יכול לקנות

אפילו יכול לקנות או לשאול מחבירו מותר לו לעשות מלאכות אלו וי״צ לקנות ע״מ למעט במלאכה. [מ״ב (סי תקלג ס״ק א וסי תקלו ס״ק גא)].

כווץ מלאכתו למועד

אף אם כיון מלאכתו למועד רשאי לעשות מלאכות אלו [ש"י"ע (סי' תקלג סעי' א)], ואפי' היה יכול לתקן מעיו"ט ומדעתו הניחו לעשותו בחוה"מ בצרכי אוכל לא החמירו. [מ"ב (ס"ק ג)]. ואף לכתחלה יכול לעשות כן. [ח"י"א (כלל קו אות ה)] ושש"כ (פס"ו אות ז)].

מלאכת או"נ בשכר

ע"י להלן בדיני קבלת שכר במועד.

מכשירי אוכל נפש

מלאכת אומן

מותר לעשות מלאכה בע"י מעשה אומן לצורך מכשירי או"נ. ולא צריך שינוי. [רמב"ן (פסקי חוה"מ ד"ה וכן במכשירין וד"ה ושאינו אוכל נפש ומכשיריו) וש"י"ע (סי' תקמ סעי' ג) ומ"ב (ס"ק א)]. ואף אם יש משום טרחא גדולה מותר. [מ"ב (סי' תקלו ס"ק טו) דלא כהפמ"ג].

גדר מכשירים

כל שהוא נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא, אבל מכשירין היינו שאין אדם נהנה מן הדבר עצמו אלא ממה שהוכשר על ידו, כסכין, שפוד ותנור. [ר"ן (ביצה ז: ברי"ף)]. וע"י עוד בסמוך לענין מצודות דגים.

מכשירי מכשירים

מכשירין כל שהן קרובין לאו"נ עצמו דינם כאו"נ ומותר לעשותם אפי' במלאכת אומן. אולם מכשירי מכשירים מותר לעשותן רק במעשה הדיוט כיון שהוא בגדר צורך המועד.

[רמב"ן (שם)].

גדר מכשירים ומכשירי מכשירים

כל דבר המתקן גוף האוכל הוא בכלל מכשירים, אבל דבר המקרב המאכל בכלל מכשירי מכשירים. [כן מבואר במ"א (סי' תקמא ס"ק א) לענין מצודות דגים המובא להלן].

תנור

מותר לעשות או לתקן תנור אפילו מעשה אומן לצורך בישול (או חימום הבית) במועד, כי הוא בכלל מכשירי אוכל נפש. [ע"י ש"י"ע (סי' תקמ סעי' ז) ומ"ב (ס"ק יח)].

קציצת עציים – מכשירים קרובים לתיקון המאכל

מותר לקוף עציים מהמחובר להסיק תנורו. [ש"י"ע (סי' תקלג סעי' א) ומ"ב (ס"ק א)].

מקרר

מקרר שהתקלקל במועד מותר לתקנו אפילו מעשה אומן, כי שמירת המאכל מקלקול היא בכלל דברים המכשירין את האוכל. [הגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמ' רכב)].

שלהן

שלהן בכלל מכשירי או"נ. [פמ"ג (סי' תקמב מ"ז ס"ק א). ולכא' דבריו אשתמיטיה מהשש"כ (פס"ו) שכתב שהוא בגדר של מכשירי מכשירים].

ריחיים

ריחיים בכלל מכשירי או"נ. [ש"י"ע (סי' תקמ סעי' ח). וכן מבואר ברמב"ן (פסקי חוה"מ) והמאירי (מ"ק יט. ד"ה כשתתבונן) שמותר לעשות ריחים מעשה אומן. אולם בריטב"א (י. ד"ה מעמידין תנור וכירים) מבואר דריחים היו מכשירי מכשירים. וע"י בבב"ל (שם)].

בלנדר, מיקסר וכדו'

בלנדר, מיקסר וכדו', שהתקלקלו במועד מותר לתקנם אפילו מעשה אומן כי הם בכלל מכשירי או"נ. [כן יוצא מהש"י"ע (סי' תקמ סעי' ח). וכן נקט הגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמ' רכב)].

סכינים

סכין שנשבר במועד מותר לעשות אחר [רמ"א (סי' תקמ סעי' ח)], ואם נשבר קודם המועד אסור כיון שאינו אלא מכשירי אוכל נפש וכ"ז הוא באם היה יכול לעשותו מעיו"ט וכיוון והניח המלאכה ליו"ט אבל אם לא כיון מותר. [מ"ב (ס"ק כו)]. ומותר לחדד סכין במועד אפי' מעשה אומן כי בכלל או"נ הוא. [רמ"א (שם) ומ"ב (ס"ק כו)].

מצודות דגים וכדו'

מותר לעשות מצודות דגים ע"י מעשה הדיוט לצורך המועד, אבל לא ע"י מעשה אומן. [ש"י"ע (סי' תקמא סעי' א) ומ"ב (ס"ק א)]. ואינו בכלל מכשירי אוכל נפש כמו תנור וסכין שמותר אפילו מעשה אומן, משום שאינו בכלל מכשירין אלא דבר המכשירו לאכילה (כתנור ע"י האפיה וסכין ע"י השחיטה) משא"כ ברשתות. [מ"ב (ס"ק ג)].

תיקון שקע לצורך הפעלת מכשירי או"נ

מותר לתקן שקע שיש בו צורך להפעלת מכשירי או"נ. [ע"י בש"י"ע (סי' תקמ סעי' ח) שפסק שנוקרים את הרחיים, ופותחים להם עין (פירוש נקב שעושים באמצע הרחיים). ועי"יש בש"י"ע שקוצצים צפרני החמור של רחים. וביאר המ"י (ס"ק כה) דהיינו החמור המגלגל הרחיים דגידול צפרנו מרועי ליה ולא מצוי למיול כ"כ וכל הני משום דהוא לצורך המועד ש"י. ומבואר דכל צרכי הסחיבה וכדו' בכלל מכשירים וה"ה בני"ד]. וע"י עוד מש"כ בדיני צרכי הגוף לענין תיקון חשמל במועד.

יש לו כלי אחר – יכול להשיג אצל אחרים

אם יש לו כלי אחר וכדו' אלא שרוצה להשתמש בכלי שנשבר, אסור לתקנו, ומ"מ א"צ לבקש מאחרים. [נשעה"צ (סי' תקמ אות כד) וערוה"ש (סי' תקמ אות ו) ע"פ המ"א (ס"ק ז). וכעין זה מצינו בסי' תקל"ז ס"ק נ"א לענין פועל שאין לו מה יאכל, עי"יש].

כווץ מלאכתו במכשירי אוכל נפש

אסור לכוון מלאכתו לעשות מכשירי או"נ במועד, ואם כוון אסור לעשותם מעשה אומן, אבל מעשה הדיוט מותר. [מ"ב (סי' תקמ ס"ק יח ושעה"צ אות ג)]. ומ"מ מכשירים הקרובים להכנת האו"ני ממש כגון בקיעת עציים להבעיר אש לבשל המאכל מותר. [מ"ב (סי' תקלג ס"ק ג). ומש"כ לחלק בעציים משאר המקומות, כן הירוגיני דמוכב בערוה"ש, שהרי בסי' תק"מ (אות ו) אסר כיון מלאכתו בענין מכשירי או"י, ומאי"ד גיסא בסי' תקל"ג (אות ב) כתב דאפי' קציצת עצים שאינן לאכילה כיון שבהן מתקנין האוכלין ג"כ מותר לצורך המועד אפי' כיון מלאכתו. וכחילוקה אז חילק הר"ן (ביצה יא: ברי"ף ד"ה כל) בשם הרמב"ן (מלחמות שם ד"ה אמר) לענין מכשיר או"ני ביו"ט. וע"י בשש"כ (פס"ו הגה פא) שכתב לתרץ בדרך זה. וע"י בא"י (סי' תקלג אות א)].

קבלת שכר

ע"י מש"כ להלן בדיני קבלת שכר במועד.

דבר האבד

מלאכת אומן

צרכי דבר האבד מותרים ע"י מעשה אומן וללא שינוי. [ש"י"ע (סי' תקלו סעי' א)].

איזה הפסד בכלל דבר האבד

כל הפסד שבני אדם חושבין אותו להפסד וטורחין בו משום כך מותר מן התורה, ומ"מ חכמים החמירו בזה אם יש טורח גדול ביחס להפסד [ראב"ד (הובא בנמק"י שם א: ברי"ף ד"ה אסור) ורמב"ן (פסקי חוה"מ ד"ה דבר האבד יפה כוון וד"ה וי"ל שמן התורה). והביאו בה"ל (רסי' תקל), והכל לפי המקום והזמן. [בה"ל (רסי' תקלח). וכן הביא בשש"כ (פס"ז אות טו והגה ג), וכן דעת הגר"ניק זצ"ל (ספר חוט שני חוה"מ פ"ב אות ב) הביאו דברי הראב"ד הני"ל להלכה. וע"י בספר הלכות חוה"מ [אנגלית, פסקי בעל הבאר משעה אות לט). וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליין נ"ד].

הפסד שלאחר המועד

הפסד שלאחר המועד בכלל דבר האבד. [מ"ב (סי' תקמה ס"ק ח, לו ולז) ובה"ל (רסי' תקלו). וכן נראה מראיית הנשמת אדם (כלל קו אות א), עי"יש].

מוניעת רווח

מוניעת רווח דהיינו שאין הפסד בקרן, אינו בכלל דבר האבד, ואסור לעשות מלאכה עבור זה ויתבאר עוד להלן. [ש"י"ע (סי' תקלט סעי' ז)].

מלאכה ע"י טרחא במקום הפסד

מלאכה בטרחא מותרת במקום הפסד (ואם ההפסד הוא מועט או הטרחא היא יתירא, ע"י להלן). [כן משמע מהש"י"ע (סי' תקלו סעי' א – ב ורסי' תקלח) ומהמ"ב (סי' תקמ ס"ק ח). וע"י במחצה"ש (סי' תקלו ס"ק ג)].

טרחא גדולה

פעמים שאם הטרחא גדולה אסרו לעשות אפילו במקום הפסד. [ש"י"ע (סי' תקלח סעי' ג)]. והדבר תלוי בגודל הפסד נגד גודל הטרחא. והכל לפי ראות עיני המורה. [כמ"ש לעיל בשם הראב"ד בגדר הפסד שהוא בכלל דבר האבד].

מלאכה שיש בה טרחא במקום הפסד מועט

מלאכה לצורך הפסד מועט אם יש בה טרחא גדולה אסורה אפילו ע"י מעשה הדיוט. [מ"ב (סי' תקמ ס"ב וס"ק ד, סי' תקלו ס"ק לט וע"י סי' תקמא ס"ק ז)], אבל אם אין בה כ"כ טרחא מותרת ע"י מעשה הדיוט (או ע"י שינוי). [מ"ב (סי' תקלו ס"ק נ וסי' תקמ ס"ק ג). ומש"כ או ע"י שינוי היינו כי מעשה ע"י שינוי חשיב מלאכת הדיוט כמבואר ברסי' תק"מ וכן שם בסעי' ה', עי"יש במ"ב (ס"ק טו)]. ואם אין

בה טרחא כלל מותר אף ע"י מעשה אומן. [ע"י מ"ב (סי' תקמ ס"ק ג) ועי"יש (ס"ק ד) שיוצא דמה שאסרו לגדר פרצה שאין בה כ"כ טרחא אסורה במקום הפסד מועט. אלא משמש אין ראייה לאסור במקום שאין טרחא כלל]. ויש שקולו טרחא נגד הפסד שאם הטורח גדול דוקא במקום הפסד ממש מותר, אבל אם ההפסד הוא מועט והטרחא גדולה אסור. [כמבואר ברמב"ן הנ"ל. וכן דעת הגר"ניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' קפב). וע"י במ"ב (סי' תקלו ס"ק ז) שמבואר שאם יש הפסד של כמה פריטים שכל א' אינו בכלל אלא הפסד מועט מצדפים ההפסד של כל או"א ונחשב להפסד גדול].

טרחא בלא מלאכה במקום הפסד

טרחא גדולה אפי' אין בה מלאכה אסורה אף במקום הפסד. [מ"א (סי' תקלו ס"ק ז), מחצה"ש (סי' תקלו ס"ק ג) ומ"ב (שם ס"ק לה וסי' תקלו ס"ק יא)]. ומ"מ במקום הפסד גדול מותרת. [כן יוצא מהמ"ב (סי' תקמ ס"ק ח) שהתירו לבנות במקום הפסד גדול אפי' ע"י מלאכה וטרחא. וע"י בפמ"ג (סי' תקמ א"א ס"ק ז)].

טרחא בלא מלאכה במקום הפסד מועט

טרחא אפי' אינה טרחא גדולה אסורה במקום הפסד מועט אפי' אין בה מלאכה. [מ"ב סי' תקלו ס"ק י-יא)]. ויש מקילין בזה. [מ"ב (שם) אליבא דהש"י"ע והסוברים דמלאכת חוה"מ אסורה רק מדרבנן].

גדר שינוי

מצינו שני סוגי שינוי א' שינוי באמצעי המלאכה, כגון בעשייה ע"י גופו במקום בכלים מיוחדים, או בכלים שאינם מיוחדים לאותה מלאכה. [ש"י"ע (סי' תקמ סעי' א)]. ואפי' אם עושה יפה יפה כעין שעושיין בכלי אומנות ג"כ מותר כי כל זה נקרא מעשה הדיוט. [מ"ב (ס"ק ח)]. ב' שינוי בצורת המלאכה עצמה, באמצעות חומרים שאין הדרך להשתמש בהם לצורך אותה מלאכה, כגון במקום עשיית קיר מאבנים עושה מקנים. [ש"י"ע (שם סעי' א) שכת' שעשיית גדר מקנים חשיב מעשה הדיוט. ואע"י שבשבת יתכן פעמים שהוא חייב כי הוא בנין קבע, אלא שלענין חוה"מ חשיב שינוי כי אין זו הדרך לבנותה. ונרי' ששינוי זה הוא משום היכר שלא יבוא להקל במלאכת חוה"מ, דיעו"י בביאור הגר"מ המובא בשעה"צ (סי' תקמה אות טט) שמבואר שע"י שינוי יש תוספת טרחא וע"כ מלאכה אסורה במועד אסורה אף אם עושה אותה כלאח"י. וע"כ לומר כנ"ל שהשינוי אע"פ שמוסף טרחא חז"ל החמירו לצורך היכר כנ"ל].

עשיית שינוי למו שאינו אומן

במקום שאסור לעשות מעשה אומן גם מי שאינו אומן צריך לשנות ולעשות מעשה הדיוט. [כן מבואר בסי' תק"מ סעי' א'. ומה שמצינו בסי' תקמ"א סעי' ג' לענין תפירה שהדיוט תופר כדרכו, שאני מלאכת תפירה שטעונה אומנות גדולה ואימון ידים לתוצאה מושלמת וכיון שהדיוט מופקע מעשיית מלאכה זו ע"כ התירו לו לעשותה אפי' כדרכה שאין לך שינוי גדול מזה וכמ"ש המאירי (מ"ק י. ד"ה אמר) שתפירה ע"י הדיוט לא נקרא מלאכה, אבל מלאכת בונה וכדו' ע"י הדיוט כיון שאינה מלאכה הטעונה כ"כ אומנות אף הדיוט צריך לעשות שינוי].

למעט בטרחא כמה שאפשר

במקום שמותר לעשות מלאכה מ"מ כל שאפשר למעט בטרחא ימעט. [רמ"א (סי' תקלו סעי' א)].

ספק דבר האבד

ספק דבר האבד מותר. [מ"ב ובה"ל (רסי' תקלו) ע"פ המ"א. וביאר הפמ"י (שם) דחוה"מ מדרבנן (וע"י בזה לעיל). ואפי' רק חשש סביר שההפסד יבוא הוא בכלל ספק דבר האבד. [בה"ל (רסי' תקלו). וע"י במ"ב (סי' תקלט ס"ק כב) שכת' שאם משער "בודא"י שעכ"פ לא יפסיד אז מהקרן לא חשיב ספק דבר האבד ואסור. ובה"יל (סי' תקלט על סעי' ד ד"ה יפסיד) כת' "שאם חושש"י שאם לא ימכור סחורתו יפסיד מהקרן חשיב דבר האבד. וכן משמע מדברי המ"ב בסי' תקמ"ה (ס"ק כח)].

ספק אם המלאכה תועיל להציל מהפסד

במקום דבר האבד מותר לעשות מלאכה להציל מהפסד אף אם לא בטוח שתועיל. [ע"י במ"א (סי' תקלו ס"ק ג) שכת' אם יש ספק אם יועיל להחזיר התרנגולות על הביצים אסור לעשות כן, והקשה הרע"א (שם) שמלאכה גמורה אפי' בספק דבר האבד מותרת כמ"ש המ"א רסי' תקל"ז וכ"ש טורח בעלמא, ודוחק לחלק בין ספק אם בלא משער "בודא"י ויעיל בודאי היי אבד וע"י מלאכתו יועיל בודאי זהה מותר, אבל בודאי אבד והספק אם יועיל במלאכתו, ונ"יע, ע"כ. ומבואר דס"ל דספק הצלה מודאי הפסד מותרת וכן משמע מסתימת הפוסקים. וזה דלא כהחקר הלכה (ח"ב דף יז). שנקט לחלק בזה ע"פ המ"א. וע"י בחוט שני (עמ' קטט)].

חשש שירד שער המטבע

מותר למכור מטבע זר כשיש חשש שאולי ירד שער המטבע בחג או אחריו. [הגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמ' רטז)].

לעשות את כל המלאכה או רק כדי צורך מניעת ההפסד

במקום שיש הפסד מותר לעשות המלאכה עד תומה עד שלא יהיה הפסד אפילו מועט. [ש"י"ע (סי' תקלח סעי' א). ובדרכ"מ (סי' תקלו אות א) כת' בשם הרי"ו (אדם וחוח נתיב ד ח"ה, עמ' לו טור ד) דלא נאמר שיעשה מלאכה כדי שלא יפסיד אלא בכל דבר יעשה המלאכה מכל וכל ויגמור אותה. והביאו בהגרוע"א (שם וססי' תקלח). וע"י בביאור הגר"מ א (רסי' תקלו) שהביא מהנמק"י שמבואר שדוקא לפי ההפסד התירו לעשות].

לעשות בשינוי

מלאכת דבר האבד מותר לעשותה כדרכה נְשׂוּיָע (סיי תקלו סעי א וסיי תקלה סעי א)), ואפילו במקום שאפשר לעשות עייי שינוי, אבל במקום הפסד מועט צריך שינוי כמבואר לעיל. [כן משמע מהשוי"ע (שם). וכן נראה מהמ"ב (סיי תקמה ס"ק לח). ואע"פ בשש"ע"צ (סיי תקמא אות טו) הביא מהא"י ר שבמקום דבר האבד אם יכול לתקן בשינוי צריך לעשות כן דלמה נתיר כדרכו, למעשה לא הביא דבריו במ"ב. ועיי עוד בשע"צ (סיי תקמה אות כג) בשם הס"ז שדעתו דלדעת הרוחק והרמב"ם אף בדבר האבד צריך לשנות בתנאיבת, כיון שאין כאן הפסד אם ישנה, אם לא שכתביתו שלא לצורך שמחת יו"ט אז א"צ לשנות. אולם משמע דלא ס"ל לפסוק כדבריו, שהרי ציין לשו"ע שם בע"ז ז' דבכל גוונא א"צ שינוי].

ע"י עבו"ם

מלאכה משום דבר האבד אפי' במקום שאפשר על ידי עכו"ם רשאי לעשותה בעצמו. ומי"מ במקום שצריך לשכור פועלים לצורך זה, אם אפשר יעשה ע"י פועלים עכו"ם כמבואר להלן. [בה"ל (סיי תקנה) על סעי' דב כ"ה א"ם אפשר]. ומהו נראה שמלאכת דבר האבד הותרה היא. וכן משמע מלשון הרמב"ן (ע"פ פסקי הור"מ ד"ה ומכאן אני אומר) שכתב שמלאכת דבר האבד "יעשאה כחול" והתירו לעשות עבורה מלאכה סוּמָה. וכן מוכח ממשי"כ לעיל שלא צריך לעשותו בשינוי אף כשניתן לעשות כן. [וכן מוכח במ"ב (סיי לח) שכתב בדפרקמטיא אבודה לכ"ועי יכול לכתוב אפי' בכתב שהוא מעשה אומן וא"צ לשנות כלל. מבואר שאע"פ יכול לכתוב משיטה ע"מ למנוע ההפסק מי"מ רשאי לכתוב אף ע"יי מעשה אומן. וזה דלא הכחלקת יואב (ח"א דיני אונס ענף ג ד"ה גם זה נ"יל) שכתב בפסטות שמלאכת דבר האבד בחוה"מ דחזיה היא כמו מכשירי או"ני ביו"ט. אלא דעי' בשש"ע"צ (סיי תקמא אות טו) שבמקום שיכול לקנות מנעלים חדשים ודאי אין להקל, ע"כ. אולם אין משם ראיה שדחזיה הוי כמבואר לקמן בדין לקנות חדשים במקום דבר האבד].

יכול לקנות הרשים

במקום שמותר לעשות מלאכת דבר האבד יכול לעשות כן אף אם בידו לקנות חדש למנוע הצורך בעשיית המלאכה. וי"א שדבר שדרכו לקנות חדש מפעם לפעם (לעתים קרובות) כשאפשר יש לקנות חדש. [עיי בשע"צ (סיי תקמא אות טו) שנקט שמלבושים ונעלים שהתקלקלו בהשתמשותם מותר לתקנם לצורך המועד משום דבר האבד שאלי"כ יתקלקלו יותר, אולם אם יש לו כדי לקנות צריך לקנות ולא לתקם. אלא שיש חלוק דשאני התם שאם ימנע מלהשתמש בהם לא יהיה משום דבר האבד משא"כ כסיבת ההיתר כבר לפנינו. שו"מ שכן פסקו בעל האגי"מ (זכרון שלמה אות ז) ובעל הבאר משה (זכרון שלמה אות כא), וכן נקט הששי"כ (פס"ו הגה רנב), וכת' חלוק מהא דמנעל דשאני התם דבין כה היה קונה או עכשיו או לאחר זמן. ובודק זה כתב נגמי הגר"ק צ"ע (חוט שני חוה"מ עמ רעל ד"ה ד"ט).

להביא עצמו להיתר של דבר האבד

אסור לגרום לעצמו מצב של היתר של דבר האבד, כגון ללקוט דגים של הפקר, כשיודע שמחמת זה יצטרך לכבשם ע"מ שלא יפסדו. [שו"ע (סיי תקלג סעי א') ובה"ל (שם ד"ה אסור). ועיי"ש בשו"ע שפירות שנחשלו קצת ונאכלין ע"י הדחק, מותר לקלטן כדי לאכלן, ואם לקטן לאכלן והותר, וחושש שמא יתלעו אם לא יכבשם להוציא ליחה מהם, יכול לכבשם. וביאר המ"ב (סי"ק טו) אע"י ששוב לא יהיו ראויים לכל ימות החג ואי"כ טרח רק לימי החול, כל הוא בכלל דבר האבד].

מדת חסדיות שלא לעשות מלאכת דבר האבד

במקום דבר האבד שהדין הוא שמותר לעשות מלאכת אומן אין במניעת עשיית המלאכה משום מדת חסדיות. אולם במקום שהתירו לסחור משום שהגדירו מניעת המסחר כדבר האבד (כמבואר להלן בדיני משא ומתן) יש משום מדת חסדיות להחמיר ולא לסחור במועד. [עיי' במ"ק (י':) דרבינא היה לו עסק שהיה נמכר בששת אלפים, ומי"מ המתין למכורו אחר המועד ומכרה בשתים עשרה אלפים. וכת' הנמק"י (ש ד: ס' ברי"ף), האורחות חיים (לונ"ל, חוה"מ סוף אות יד) והספר המנהיג (סיי קיז) דרבינא החמיר על עצמו ממדת חסדיות. אולם ה"רין (חי' שם) פירש שרבינא חשש שלא היתה פרקמטיא האבודה שלא היה הסוחרים עתדין לילך. ולפי"ז משמע שנדון דידין במחלוקת הראשונים הנ"ל. אלא דשוב העירוני שאפשר שאף האורחות חיים דועימיה כתבו כן דוקא לענין פרקמטיא האבודה שיש בה הפסד ברווחים אבל הקרן קיים, משא"כ דבדו שרקרן עצמו אבד, וכמבואר בב"י הנ"ל מששמע דאין מקום להחמיר בדבר האבד. ועיי בב"י (סיי תקלט) שכת' ז"ל למה יחמיר אדם ע"ע בדבר האבד". ועיי עוד בשמעתא עמיקתא גליון ע"ג].

הנהגות תלמיד חכם או אדם חשוב

י"א שאדם חשוב צריך להחמיר אף בדבר האבד ויש מקפפקים בזה. [עיי בב"י ובט"ז (סס"י תקלז)]. ומל"מ לכל הדעות טוב שיעשה בצנעא. [מ"ב (סיי נד), ועיי"ש שמי"מ אם אירע פי"א תקלה עייי שהעולם דימו שמותר לעשות לכיון לכתחלה להניח המלאכות על חוה"מ שאז אפשר שממדת חסדיות צריך שוב לזיחר בכגון זה מעתה].

קבלת שכר כשעושה לצורך דבר אבד

ע"י משי"כ בזה להלן בדיני קבלת שכר במועד.

משא ומתן

קניה ומכירה

כל סחורה, אסורה, אפילו כל שהוא, בין לקנות בין למכור. [שו"ע (סיי תקלט סעי א)]. ואפילו אינו עושה עבור זה מלאכה אסור מפני הטורח. [מ"ב (סי"ק א). ועיי בריטבי"א (מו"ק יב. ד"ה ובלבד) שמותר לעשות קנין כדי להתחייב שיעשה לחברו איזה מלאכה לאחר המועד].

משעם האיסור

אם ומתן אסור מועד משום טריחא. ר"א"ש (פי"א סי' כג). ועיין בתשובותיו (כלל כג סעי ד' מובא בקרבן נתנאל פי"א סי' כ' אות ג') דפרקמטיא יש בה טורח גדול בדקדוק שווי המחק ומתוך טרדתו ימנע משמחתי יו"ט גם לפעמים יקנה ביוקר ויטעמו. וכ"כ תוס' (נד. ד"ה ושאר) ועיי"ש בהגהות הב"יח. אולם בריב"ש (סיי שכ ד"ה גם הרבא"ד) כת' בשם הרבא"ד שהטעם לאיסור פרקמטיא במועד הוא משום עובדין דחול. וכ"כ בנמוק"י (מו"ק ד: ד"ה איצצא ברי"ף) בשם הרבא"ד. אולם עיי"ש (ד"ה ובדבר האבד) בשם יש מפרשים משמע שהוי משום גזירה שמא יכתוב. ועיי בפרישה (רס"י תקלט) שהביא דברי הרא"ש בתשובה הנ"ל ובשם המג"מ (פי"ז הכ"ב) כת' שהוי גזירה משום שמא יכתוב ביו"ט. ועיי במי"א (סיי תקלט ס"ק א') שנקט שהוי משום טריחא. וכ"כ המ"ב (סי"ק א)].

שילם על מוצר לפני המועד ומקבלו במועד

אם שילם עבור מוצר לפני המועד ולא עשה בו קנין המועיל, אסור לקנותו במועד. [שו"ע (סיי תקלט סעי א') ומ"ב (סי"ק ז)]. ואם הגיע אליו ע"י משלוח לדואר וכדו' יקבלנו ויכוון שלא לקנותו עד אחר המועד. [כנלע"ד]. אולם כ"ז אם שילם בכסף מזומן שמחמת שעדיין לא הגביה הכלי עדיין לא קנה, אבל אם שילם ע"יי צי"ק או כרטיס אשראי יש להקל כי יש לומר שקנה מדין קנין סיוטומאט שקונה אף בלא הגבהה. [כן דעת הגריש"א צ"על (מכירת חמץ כחלכתו פי"ג ענף א הגה 32 יקובץ תשובות ח"א סי' ר רעז) והפתת"ש (הלואה פי"י הגה כא ד"ה ומ"מ) לענין צ"ק. וכן דעת הגר"מ שפרן שליט"א (צ"ק בהלכה ח"ב פי"ח ענף ב אתיות ח-ט י"ב) לענין כרטיס אשראי. ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון שני"ז].

מניעת ריוח

אם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרן, מותר למכרה, אבל אם לא יפסיד מהקרן אסור. [שו"ע (סיי תקלט סעי ז)]. ועיי עוד בסמוך.

מחמת הרווח יוציא יותר לצורך שמחת יו"ט

אם ע"יי מכירת הסחורה יהיו לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת יום טוב, מותר לו למכור. [שו"ע (סיי תקלט סעי ז)]. וה"ה שמותר לקנות. [מ"א (סי"ק א) הובא במ"ב (סי"ק ה). וכתב המחצה"ש דנלע"ד שבאופן זה צריך להוציא ג"כ מהריוח אשר אומד דעתו שיש לו מחמת קנין הסחורה ההיא לשמחת יו"ט]. וא"צ להוציא כל הריוח אלא די במקצתו. [מ"ב (סי"ק טז)].

יש לו מעות בריוח

דין זה נאמר למי שיש לו מעות מועטות וחס עליהם מלהוציא כל כך לשמחת יו"ט. ואילו היו לו מעות בריווח היה מוציא יותר, אבל מי שיש לו מעות בריווח להוציא לשמחת יום טוב ככל אשר יתאוה, ואין בדעתו להוציא כל כך, אסור לו למכור כדי שיוציא יותר. [שו"ע (שם)]. וי"א שדוקא אם הוא מופלג בעשירות אינו בכלל היתר זה, אבל בלא"ה אף שיש לו מעות בריווח בזה"י הכל בכלל כדי חייו של אדם, ועל כן מותר לו למכור כדי שיוציא יותר לשמחת יו"ט. [ט"ז (שם)]. ויש חולקים. [נהר שלום (שם)]. ולכתחלה יש להחמיר כדעה האחרונה. [כן משמע מהבה"ל ד"ה אבט].

מודמן לו ריווח מרובה במועד

אם מודמן לו ריווח מרובה במועד, יכול למכור בצנעה, ויוציא לשמחת יום טוב יותר ממה שהיה דעתו להוציא (ובאופן זה הדין כן אף אם יש לו מעות בריווח). [ב"י (סיי תקלט) ורמ"א (שם סעי א) וביאר המ"ב (סי"ק ה) הטעם דאף דמשום ריווח מרובה בלבד אין להתיר, אא"כ הוא בודאי אינו מצוי תמיד לאחר המועד כמבואר להלן, מי"מ במקום שבלאי"ה יש פוסקים שמתירין למכור בצנעה סמכנין עליהו היכא דנדמין לו ריווח מרובה ומי"מ צריך להוציא מהו קצת לשמחת יו"ט].

קניית כרטיס הגרלה

אסור לקנות כרטיס הגרלה במועד אלא אם כן יש בו משום מצות צדקה. [דעך כאן התירו משא ומתן בצנעה אלא במודמן לו ריווח גדול אולם הכא הוא ספק רחוק. וכן פסק במשנה הלכות (חט"ו סי' קעה). ומי"מ אם קונה לצורך ארגון צדקה נראה דשרי כי יש בזה משום צורך מצוה. ולענין אסמכתא בהגרלות עיי משי"כ בסי"ד בשמעתא עמיקתא גליון שכ"ב].

יריד - מנבצים

מי שצריך לקנות מוצר מסוים לצורך אחר המועד ואם יעבור המועד לא ימצא שוב כ"כ בזול לזמן ארוך (כמה חדשים וכדו'), דבר האבד הוא, ומותר לקנותו. [שו"ע (שם סעי ה וסעי ט) ומ"ב (סי"ק טו וכו'ט)]. ואף אם הדבר ספק אם יהיה יקר יותר מותר. [בעל האגי"מ (מבקשי התורה ספר הזכרון עמי תסחג)]. ומי"מ לכתחלה יקנה בצנעה. [בה"ל (שם ד"ה ומותר)]. ולא יכוין מלאכתו במועד. [שו"ע (שם)]. ומי"מ שדבר האבד הוא דוקא הפסד מהקרן ולא מניעת רויח, זה בריווח המצוי שאפשר לו למכור שחורתו אחר המועד, אבל בריווח שאינו מצוי תמיד התירו לו ודינו כדבר האבד. [מ"ב (סי"ק יח)].

יריד בהויץ לעיר

אפילו אם היריד הוא מחוץ לעיר מותר לנסוע לשם. [רמ"א (שם). ואע"י שהבה"ל (ד"ה ואפילו) כת' שזה בודאי היא טרחה מרובה, ובסי' תקל"ז מבואר שאסור לטרווח בשביל הרוחה, צ"ל דמיירי באיש שעסקו ומחיתו תמיד לנסוע על ירידים וכיון דחינו ופרנסתו תלויים בזה הכל הוא בכלל דבר האבד ושרי. אולם נ"י שבזמננו שהטעויות הם בעצמעות כלי החבורה אין בזה טרחה מרובה ומותר. ולענין עצם הטיעיה שיש בה משום מלאכה, נראי דשרי כי מעיקר הדין מותר לעשות מלאכה בכה"ג כמבואר בהגה בסמוך, ועוד שאין זה אלא מלאכה קלה שיש עוברים דשריא כמבואר לעיל].

עשיית מלאכה על מנת לקנות ביריד

י"א שמותר לעשות מלאכה עבור הצלה ממניעת רווח. [ראב"ד בתירוץ הראשון הובא ברא"ש (מו"ק פי"א סי' כח) ולדעתו זכיה מציאה וכדו' אינו בכלל מניעת רווח, אלא מניעת רווח של פרקמטיא ודך משא ומתן. וכן נראה דעת השו"ע בסימן תקל"ג ע"ג, ג, ועיי"ש בבה"ל (ד"ה מותר) שכת' דזוכה מהפקר י"ל דחשיב כמציאה]. וי"א שלא מתיירים משום רווח אלא מקח וממכר שאינו מלאכה וגם אין בו טרחא, אבל מלאכה גמורה בפרט כשיש בה טרחא אסורה במקום מנעת רווח. [ראב"ד בתירוץ השני (שם)]. ויש להחמיר כשיטה השניה. אם לא במקום שיש עוד צדדים להקל. [כן משמע מהמ"ב (סיי תקלג סי"ק ז), שע"ה"צ (אות כז) ומתבה"ל (ד"ה מותר), אבל משמע שם שיש מקום להקל בצירוף עוד צדדים. ועיי"ש שנקט כן אף בדעת המחבר, וכתב שאפשר לו בדוחק דס"ל השו"ע להקל רק בכישת אוכלים כי מעיקר הדין אין עיבוד באוכלין. וכן נ"י מהמ"ב (סיי תקלו סי"ק כז). ועיי בסמוך בשם החו"א. ועיי להלן לענין שכירות פועלים בודל].

עשיית מלאכה דרבנן (למהמיריב לעיל)

במקום שיש צורך במלאכה דרבנן יש להקל. [בה"ל (סיי תקלט על סעי ה). וכן מבואר בפמ"ג (סיי תקלג א"א סי' ו וסיי שתיים מ"ז סי"ק א) וכן מצאתי בששי"כ (פס"ז אות יט ואות כ), אולם דעת החו"א (סס"י קלה ד"ה רא"ש) שהכל תלוי במלאכת עמל ועבודה, דבמלאכת עמל עבודה אסרו אפי' מלאכה דרבנן, וכל שאינה מלאכת עמל מותר אפי' ע"י מלאכה גמורה מהי"ת].

כתובה לצורך היריד

אם שלח שלוחו ליריד מותר למשלח לכתוב לו אגרת וכדו' בענין סחורתו, דכל זה הוי דבר האבד, והיינו כשלא כיוון מלאכתו במועד. [מ"ב (סיי תקמה ס"ק מא)].

קונה ביריד לצורך סחורה

י"א שההיתר לקנות דבר שלא יהיה מצוי לאחר המועד או שיהיה יקר יותר, הוא אף כשאינו קונה לצורך עצמו אלא לצורך סחורה. [א"י (סיי תקלט)]. וי"א שהוא דוקא כשקונה לצורך עצמו, אבל כשקונה ע"מ לסחור בו מותר דוקא אם המוצר עצמו לא יהיה מצוי אבל אם יהיה ביוקר אסור. [נח"י"א (ככל ק"ב אות ד)]. וי"א שמותר אף לצורך סחורה אם הריווח הוא מרובה. [נ"ח (סיי תקלט)]. ולמעשה יש לנקוט כהשיטה האחרונה, והמיקל כדעה הראשונה אין מוחין בידו. [בה"ל (שם ד"ה ואם). ויש לעיין האם כשעושה לצורך דירה שמשכיר אותה או רכב העומד לשכירות אם חשיב כלצורך סחורה כי עומדת לשכירות או כל זכרו כי לבסוף יהנו רכוש שלו, ומסתבר כצד הראשון].

ביצטרך לעשות מלאכה על מנת לשמור המוצר

אף אם יהיה צורך במלאכה ע"מ לשמור על המוצר שלא יתקלקל או יפסד רשאי לקנותו, ולאחר שקנה יעשה המלאכה אפילו מעשה אומן. [שו"ע (סיי תקלט סעי ט)].

קניית הפין שאינו מצוי במקום שהיא רר

מי שצריך לקנות איזה חפץ שלא לצורך המועד ואותו חפץ אינו מצוי במקום שהוא דר, מותר לקנותו בחול המועד, אם על ידי זה ירוויח שלא יצטרך לעשות נסיעה מיוחדת לאחר המועד. כגון שבחול המועד יהיה בלאו הכי במקום שהחפץ מצוי שם לקנותו. [גאני"מ (או"ח ח"ה סי' לו ד"ה ומ"ט)]. אולם תלמיד ישיבה הבא לביתו לחג, ורוצה תיכף אחר יו"ט ליסע להישיבה ולכן רוצה לקנות איזה דבר בחוה"מ, שאר עוד יום בביתו אחר יו"ט ולא יקנה בחוה"מ, אע"פ שעיי"ז יתאחר מלבוא לישיבה ויתבטל מלימודו. אא"כ הוא איש שאינו מבטל אף פעם אפילו רגע מלימודו, שזה אינו מצוי בזמנינו. [שם].

מציאה

אסור לטרווח ולחפש מציאה, כגון נהר שהציף דגים על שפתו אסור לאספם כדי לכבשם, אלא א"כ יהיו ראויים לאכול מהם במועד [שו"ע (סיי תקלט סעי ז)], ואף שלא ימצא אותם לאחר המועד אסור. ואין זה דומה לדין יריד המובא לעיל שהתירו מקח וממכר מחמת הרווח, כי משא ומתן הם חיי אדם, ופרנסתם תלויה בזה ודעתם ע"יז תמיד להכך בכלל הפסד הוא ולא מניעת רווח, משא"כ במציאה שהיא רק רווח בעלמא. [מ"ב (סי"ק כז). ועיי מה שכתבנו לענין עשיית מלאכה כדי לקנות ביריד].

תגר

תגר שקונה מזה ומוכר לזה וחוזר וקונה ומוכר, מותר, דהוי דבר האבד [שוי"ע (סי' תקלט סעי' ה)]. שאם ימכור היום יחזור ויקנה מחדש וימכור ביום השני ואם ימנע מלקנות ולמכור היום יפסיד בודאי הריות, ומי"מ אעפ"כ אינו מותר למכור רק בביתו ולא לישב בחנות בפרטום. [[מ"ב (סי"ק כג)].

מוכרין סחורה בזמננו

י"א שעבלי חנויות הלוקחין סחורה וחוזרים ומוכרים אותה דינם כתגר, אלא שעליהם למכור בצנעה. [[מ"א (סי"ק ה)]. ויש סוברים שעבלי חנויות אין דינם כתגר וכן עיקר [א"ר, מאמ"ר, בגדי ישע ושה"י צ (אות כב)], ומי"מ רבים נהגו להקל (בפרט בחו"ל) למכור ע"י פתיחת חנויות ויש על מי שיסמוכו [בה"ל (שם ד"ה אינו) ע"פ המחצ"ה"ש (סי"ק יז) בשם הא"ר משום שיש לחוש שירגילו קוניו ללך לסוחר אצל אחר והוי דבר האבד. ועיי"ש דסיים הא"ר שעכ"פ אין ללמוד מלאכה מזה אם לא במקום שיש ממש משום דבר אבד], ומי"מ טוב לזוהר שלא תהיה דלת החנות פתוחה לגמרי כמו בשאר ימות השנה, וגם יוציא קצת מן הרווח לשמחת יו"ט. [בה"ל (ס)].

סידור סחורה

אסור לסדר ולמייץ את הסחורה של מחסן החנות וכדו' בחוה"מ כיון שיש בזה טרחא גדולה. [נבט הלוי (חו"י סי' סז)].

רביישת ניירות ערך

אסור לסחור במניות, אלא אם כן יוציא מהרווח יותר לשמחת יו"ט או שיש חשש שיוזלו דמיהן שאז יש משום דבר האבד ומותר למוכרם. [בעל האג"מ (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי תסה)]. והגרש"ז א צ"ל (ששי"כ פס"ז אות יז והגה עב). ואם דרכו לקנות ולמכור באופן תדיר יש לומר שדינו כתגר הנ"ל ורשאי לקנות ולמכור.

החזרת הפיץ לחנות

י"א שאסור להחזיר הפץ הנקנה בחנות כשניתן להחזירו לאחר המועד, כי גם זה נכלל באיסור סחורה. [בעל האג"מ (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי תסה)].

מכירת ערבות בסוכות

מותר לתלוש ערבות למצוה, אף כדי למוכרן לאחרים בחוה"מ. [הגרש"ז א צ"ל (ששי"כ פס"ז הגה קטע והליכ"ש פי" אות לד) כי ניכר שקטספס לצורך הלולב או ההושענות להושענא רבה ודמי לצורך או"י שמותר אפילו בשכר].

משגב פועלים בזול

אסור לשכור פועלים נכרים לעשות לו מלאכה במועד אע"פ שאם לא ישכור עכשיו יצטרך לשלם ביוקר גדול לאחר המועד. [חיי"א (כלל קא אות יב). ועיי' בנשמ"א (שם אות ו) כי דוקא כשיהיה לו היזק ממה שיש בידו כבר, אבל מה שעדיין אינו בידו לא מקרי היזק, ועיי"ש שאע"פ שהתירו לקנות ביריד היינו לענין סחורה שריון ממוכר בזול אבל לא במלאכה גמורה. והביא דבריו להלכה המ"ב (סי' תקמג סי"ק א)]. ויש להחמיר בזה אם לא במקום שיש עוד צדדים להקל. [שהרי מבואר לעיל שדעת המ"ב להקל אף במקום שיש משום עשית מלאכה. ולכאוי צ"ע על דין זה מהמ"ב (סי' תקלט סי"ק ה) שכתב שהצריך קמה לצורך המועד ובעל הטחנה אינו רוצה לטחון מועט יכול לטחון אפי' הרבה ולא הוי כמכורן להתיר שהרי טוחן המותר בשביל אותו מועט שהוא צריך, ע"כ. וצ"ל דשאני התם שהקמח הוא לצורך המועד וע"כ מוכרח הוא למלאכת הפועל וע"כ הוי כעין קרן וע"כ אין עליו להפסיד. משא"כ בהא הדח"י"א דהוי כמציאה דאסור ע"י מלאכה לדעה זו].

ע"י עבדים

כל מה שאסור משום סחורה הוא אפילו ע"י עבדים. [בה"ל (סי' תקלט על סע' א ד"ה בין)]. והטעם לזה כי עיקר טעם האיסור של מסחר ומלאכה הוא כדי שיתענגו בשמחת יו"ט ויעסקו בתורה א"כ אם נתיר לו ע"י א"י יטרוד במועד כבימי החול דמה לי אם הוא עצמו עושה או שלוחו עושה סוף סוף הטרדא עליו. [ערוה"ש (סי' תקמג אות א)].

כוון מלאכתו

אף לענין איסור סחורה אמרינן שאסור לכוון לעשותה במועד אע"פ שאין בה משום מלאכה. [שוי"ע (סי' תקלט סעי' ט), מ"א (שם סי"ק א) ומ"ב (שם סי"ק ד)].

פתיחת חנויות

חנויות מזוץ שאינו מתקיים (ירקת וכדו')

מוכרי תבלין או ירק וכל דבר שאינו מתקיים, פותחין ומוכרים כדרכם בפרהסיא, שהכל יודעין שהם לצורך המועד. [שוי"ע (סי' תקלט סעי' ז)]. וכן דגים וכדו' שהם דברים שאינם מתקיימים שרי. [[מ"ב (סי' תקלט סי"ק ב)]. וה"ה מוכרי בשמים שאף שהוא דבר המתקיים כיון שניכר שהוא לצורך המועד. [[מ"ב (סי' תקלט סי"ק ג)].

מכירת מזוץ שמתקיים (פירות וכדו') וכלי בית

מוכרי פירות, כסות וכלים מוכרין בצנעה לצורך המועד. כיצד, אם היתה החנות פתוחה לזוית או למבוי (שאינו מפולש), פותח כדרכו, ואם היתה פתוחה לרה"י, פותח אחת ונועל אחת. [שוי"ע (סי' תקלט סעי' יא) ומ"ב (סי"ק לה)]. והטעם לזה כי אלו דברים המתקיימים לאחר המועד ואין ניכר שהוא לצורך המועד ויבואו לחשוד שלוקחן לצורך חול ולכן צריך צנעא.

[[מ"ב (סי' ק"ד)].] ומי"מ רשאי למכור באופן זה כי דברים אלו הם לצורך המועד, אבל שאר

דברים אפילו יושב בפתח החנות והחנות סגורה והדלת פתוחה אסור. [[מ"ב (סי' לו)].]

מכירת מזוץ שאינו מתקיים ומזוץ מתקיים

חנות שמוכרת אף דברים שמתקיימים מותר לפותחה בחוה"מ ולמכור כל דבר [הגרש"ז א (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי תעב) והגרני"ק צ"ל (חוט שני עמי ר"ט)] ומוכרים אף ללא היכר, בתנאי שמוכר בכמויות קטנות כמו שמצוי במכולות וכדו' כי באופן זה ניכר שהוא לצורך מייד. [נבט הלוי (ח"יח סי' ככו)].

מכירת צרכי החג (ארבע מינים, מצות וכדו')

מכירת ארבע מינים, סכך בסוכות, סכך מצות בפסח, מותר למכרם בפרהסיא, כיון שניכר שהוא לצורך המועד. [הגרני"ק צ"ל (חוט שני עמי ר"ט)].

מכירת פרחים

מכירת פרחים מותרת במועד כי אינם מתקיימים וניכר שמוכרם לצורך המועד. [הגרני"ק צ"ל (חוט שני עמי ר"ט)].

מכירת ביגוד, צעצועים וכדו'

מותר לפתוח חנויות ביגוד, ספרים, צעצועים וכדו' בצנעה, כי יש בקניית דברים אלו משום צורך המועד לשמח בני ביתו בחג. [כן משמע מהשו"ע (שם). וכ"כ השבט הלוי (שם)].

דלתותיה סגורות שלא לצורך היכר

חנות שלא ניכר הדבר כשהיא פתוחה, כגון שיש בה מזגן ולכן דלתות החנות בדרך כלל סגורות אם יש שלט שהחנות פחותה יש להסירו או יעשה היכר אחר. [הגרני"ק צ"ל (שם)].

לקנות בחנות שלא עשה היכר

חנות מוכרת בפרהסיא שלא כדן מותר לקנות בה לצורך המועד שאין על הקונה איסור לקנות בחנות המבזה את המועדות, אא"כ יש בהימנעותו תועלת משום תוכחה שאז עליו להמנע מלקנות שם. [הגרני"ק צ"ל (חוט שני עמי ר"ט)].

מוכרים לא קבועים

דוקא מוכרים הקבועים שאומנתם בכך כל השנה צריכים למכור בצנעא, אבל בעל הבית המוכר לצורך המועד לא צריך למכור בצנעא. [[מ"ב (שם סי' ק"ד)].

לקנות ברווח או יותר מהצורך

באופן שמותר לקנות לצורך חוה"מ מותר אף לקנות ברווח ואין צריך לצמצם, ואם ישאר לאחר המועד אין חשש. וכן אם מוזילים לו את המחיר כשקונה כמות גדולה, אף שבודאי אין לו צורך במועד לכמות כזו, מי"מ מותר לקנות יותר מכדי צרכו מחמת שמרויח אם הזולה במחיר. [אג"מ (או"ח ח"ה סי' לו אות ג)]. וי"א שמותר לקנות כמות גדולה בכל אופן אם אין תוספת טרחא. [הגרש"ז א צ"ל (מבקשי תורה חוה"מ עמי תעב). ועיי' בתשובת בעל הבאר משה (זכרון

שלמה אות סד) שהתיר להרבות בקניית אותו הפין עצמו משום דהוי רק כריבוי בשיעורין דשרי, אבל לא לקנות דברים אחרים שאינם לצורך המועד]. ולכלל הדעות מותר לקנות אריזה גדולה שרק חלק ממנה מיועד לצורך המועד כי כן דרך קניית אותה סחורה. [ששי"כ (פס"ו סוף הגה קלא)].

למכור לעבדים או לחפשי שלא לצורך המועד

כיון שפותחין לצורך ישראל אפילו בא נכרי לקנות מותר למכור לו. [[מ"ב (שם סי"ק ג)]. והתירו משום איבה. וע"כ מותר למכור אף לחופשי הקונה שלא לצורך המועד. [אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ד"ה עניני, וספר הלכות חוה"מ אנגליע' עמ' 175)]. ומי"מ אם חנותו במקום שרק אינם יהודים ואינם שומרי תורה ומצוות קונים שם, אסור לפתוח שם החנות ולמכור אף עניני מאכל. [אג"מ (שם)]. ומי"מ ע"י לעלל שרבים נהגו להקל (בפרט בחו"ל) למכור ע"י פתיחת חנויות ויש על מי שיסמוכו.

בערב יו"ט אחרון

עניו"ט האחרון של החג כולם מותרים למכור בפרהסיא לכבוד יו"ט. [שוי"ע (סי' תקלט סעי' יא) ומ"ב (סי"ק לו)]. ובערב יו"ט אחרון של חג הסוכות מצוה אף לייפות את השווקים משום כבוד שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו. [[מ"ב (סי"ק לו)].]

גביות חוב

מי שהלוה לחברו מעות, מותר לתבעו בחול המועד, ואין צריך לומר שמותר לגבות חובו מן האנס. [שוי"ע (סי' תקלט סעי' א)]. ואפילו אם יכול להמתין לאחר המועד כי גביית חוב אינו בכלל סחורה. [[מ"ב (סי"ק ז)].]

הלוה מעות ע"מ שיתנו לו סחורה בפרעון

אם הלוה מעות על מנת שיתנו לו אחר כך יין או סחורה אחרת בפרעון חובו כדי להשתכר, אינו יכול לילך ולתובעם [שוי"ע (סי' תקלט סעי' א)], אפי' אינו צריך לילך לעיר אחרת לתבוע, כי מה שמקבל הסחורה מהם הוא ענין מקח וממכר [[מ"ב (סי"ק א)], אלא שאם הלווים אינם מצויים אחר המועד וכדו' מותר, כי הוא בכלל דבר האבד. [שוי"ע (שם) ומ"ב (סי"ק א). ועיי"ש (סי"ק ד) דהיינו דוקא אם לא כיון לכתחלה זמן קבלת הסחורה במועד].

קבלת תשלום על סחורה שנקנתה לפני המועד

אם מכר לחבירו סחורה או מוצר קודם המועד, יש מי שאוסר לתבוע דמיהם במועד, כי כל משא ומתן של סחורה בין בסוף ובין בתחלה אסור. אלא שאם הלוקח הוא אדם שאינו מצוי במקום המוכר ובחוה"מ, מותר כי הוא כדבר האבד. [שוי"ע (סי' תקלט סעי' א) בשם יש מי שאומר. ומ"ב (סי"ק ז)]. וי"א שכיון שזקף עליו המעות בחובו קודם המועד נחשב כהלואה, ומותר לגבות ממנו בחוה"מ אפילו הוא אדם שמצוי במקום המוכר. [דעת השו"ע (שם)], וכן עיקר. [[מ"ב (סי"ק יא). וכת' שם שאף שהבי"ח הסכים מדינת לסברא הראשונה, מי"מ כיום שאנו רואין שהחובות מתקלקלן ונהגין לתבוע בדין אף בעד פרקמטיא בחוה"מ דחשיבין לדבר האבד].

צורכי הגוף

מעשה אומן – גדר צורך הגוף

צרכי הגוף שהם בגוף האדם עצמו, מותרים ע"י מעשה אומן. ואם אינם בגוף עצמו אם אפשר בלעדיהן מותרים רק ע"י מעשה הדיוט (כמבואר להלן בשם הריטב"א לענין פקטיטי אשה שמתוירים מטעם זה ומי"מ מצוי חילוק בין אלו שהם בגוף עצמו לבין אלו שאינם בגוף עצמן), ועל כן דברים המשמשים את גוף האדם כגון ספסל וכדו' אסור לעשותם במעשה אומן, אלא אם כן א"א בלעדיהם. [[מ"ב (סי' תקמ סי"ק יז)]. ועיי' עוד בדברי הגרש"ז א צ"ל להלן לענין ספסלים בבח"ינ"ג, וכגון תיקון מזגן לצורך חימום או קור שמותר רק מעשה הדיוט אם אפשר בלעדיו. [עיי' עוד להלן לענין תיקון מזגן]. וכל שהוא צורך גדול נחשב שא"א בלעדיו. [כמבואר בה"ל (סי' תקמ ד"ה סדקים) ע"פ הריטב"א שאם דולף גשם בבית מותר לתקנו מעשה אומן כי אין אדם דר בדירה סרוחה וחשיב כצרכי הגוף, עיי"ש].

רחיצה

רחיצה אף בחמים מותרת בחול המועד. [רע"א (סי' תקלא על סעי' ח) הובא במ"ב (שם סי"ק כב). ועיי' עוד בבאר הגרי"א (שם) שכת' שלתמם מרחץ מותר והוכיח כן מהג"מ]. ואם יש צורך לתקן המרחץ אף ע"י אומן מותר. [עיינן במ"ב (סי' תקמד סי"ק ה) שהתיר לתקן מרחץ לצורכי רבים. ועיין בששי"כ (פס"ו הגה ר"ז-ר"ט), בספר הל' חוה"מ (פסקים לבעל הבאר משה אות טז) ובחוט שני (עמ' רה) שיצאו לחלק בין בית המרחץ של זמנן לשל זמנינו שאפי' לצורך יחיד וטעמיהם שונים, ועיי"ש שעלנין האם מותר ע"י מעשה אומן].

טיפול שרניים

מותר לעשות טיפול בשיניים הנוגעים לרפואה כגון סתימת חור וכדו' אפילו אינו מצטער מהם. עתה. [הגרנ"ש שיינברג צ"ל (תורת היולדת פמ"ו הגה א). אולם האג"מ (או"ח ח"ג סי' עח) כתי' שטרפא השיניים בחוה"מ אם יש לו צער אף צער קטן ודאי מותר, ואם אין לו צער וגם אין לו לחוש שיקלקלו יותר אין לרפאות בחוה"מ]. ודוקא אם נהנה במועד, אבל טיפול לישר השיניים וכדו' אסור. [ששי"כ (פס"ו סעי' כ והגה פח וקצט) דמשום צרכי הגוף מותר דוקא אם נהנה במועד וע"כ טיפול לישר השיניים אסור. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון צ"ה].

השתלת שיער

מי שרצונו לעשות טיפול השתלת שערות בראשו, והטיפול מחייב להימנע מהנחת תפילין של ראש רשאי לעבור טיפול זה בחול המועד (במקום שלא מניחים תפילין) על מנת להמנע מביטול המצוה. [בעל הששי"כ (נשמ"א או"ח סי' כ אות ד מס' 2). ועיי"ש שאם בבנה"י שלו מניחים תפילין תפלל בימים אלו בבנהכ"נ שלא מניחים. ועיי' מש"כ בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון ת"ן].

תכשיטי נשים (יפוי הגוף)

עושה אשה כל תכשיטיה לצורך יפוי במועד [שוי"ע (סי' תקמו סעי' ה)], כי זה בכלל צורך הגוף הוא וכעין אוכל נפש, ועל כן עושה כן אף כדרכה בלא שינוי ובטרחא גדולה. -ריטב"א (מ"ק ט: ד"ה עושה אשה, ורש"י ד.ו) הובא בב"ל (סי' תקמו על סעי' ה ד"ה כל תכשיטיה). והרמב"ן (פסקי חוה"מ ד"ה וקשות הגוף) כתב דקישוט הגוף נראה ועשו אותו כאוני' לפיכך עושה אשה תכשיטיה במועד. ואלו שמנו חכמים להסתפר נמי מותרים להסתפר מיד אומן כדרכו דהנאת הגוף ודומיא דאונ"ג, ע"כ. וצ"ע על הבח"ל (סי' תקלא סד"ה ואלו מגלחין וסי' תקמב ד"ה אפילו) שנקט שהוא בכלל צרכי מועד, ועיין].

איפור וכדו'

מותר להשתפור, להחליק שערה, טופלת עצמה בסיד וכיוצא בו, והוא שתוכל לסלקו במועד, ואע"פ שהנאיור הוא לה עתה, מי"מ כיון ששמחה הוא לה כשתקבל הסיד ע"כ מותר ממני שמחת יו"ט שתהיה אח"כ. [שוי"ע (סי' תקמו סעי' ח) מ"ב (סי"ק טו). ועיי' בה"ל (ד"ה ה"א) שצייד להקל דאף אם לא תוכל לסלקה במועד ג"כ מותר כי הרבה ראשונים ס"ל כן].

העברת שער

העברת שער הגוף בין ביד בין בכלי מותרת. [שו"ע (סי תקמו סעי ה)]. אבל מראשה אסור גילוח ותספורת בחוה"מ באשה כמו באיש. [מ"ב (סי"ק טו)].

טיפול שישיפיע לאחר המועד (טיפול לייזר להסרת שער)

טיפול לצורך פיוי שהתוצאה שלו יהיה לאחר המועד כגון הסרת שער ע"י לייזר וכדו' שהשרות נשורות לאחר זמן אין לעשותו לכתחלה במועד המיקלל במקום הצורך יש לו על מי לסמוך. [ע"י בשו"ע (סי תקמו סעי ה) שפסק שטופלת עצמה בסיד וכיפוא בו, והוא שתוכל לטקול במועד ואע"פ שניזול הוא לה מ"מ כיון ששמחה הוא לה כשתסלק הסיד ע"כ מותר מפני שמחת יום טוב שתהיה אח"כ. אולם ע"י בבח"ל (ד"ה הוא) שהביא להקל דאף אם לא תוכל לטקלה במועד ג"כ מותר כי הרבה ראשונים ס"ל כן. ולפי דבריו מבואר שהתירו תכשיטיה כי שמחה היא לה אפילו עתה לא מיפה אותה אלא לאחר המועד. וזוה שהמ"ב לא כתב לחלוק על השו"ע משמע דס"ל שלכתחלה יש להחמיר אבל המיקל יש לו על מי לסמוך].

עשיית תכשיטים כזמזים וטבעות

היתר הני"ל נאמר על פיוי בגוף עצמו, אבל עשית תכשיטין כגון טבעות וכדו' אסורה ע"י מעשה אומן לצורך המועד. [ע"י במיו"ק (י): שאמר קיטורי בירי אסיר מאי טעמא מעשה אומן הוא. ופרש"י כח ה"ו עושין, שהיו נוטלין כלים חלוקין והיו מחליקין עליהן בית יד של חלוקיהם - מעשה אומן הוא ואסור, לשון אחר: לכויץ קמטין שאדם עושה בבית יד. ובתוס' (שם) פירשו אצדעה. וכת' הריטבי"א (שם ד"ה קיטורי בירי) דהטעם שלא התירו מעשה אומן, משום דסגיא לה לאשה בלא"ה, ואין זה דומה לעושה אשה תכשיטיה במועד שהוא קשוט בגופה ממש. מבואר מכ"ז דתכשיטים מחוץ לגוף שאפשר בלא"ה אסירי ע"י מעשה אומן. והשש"כ (פס"ו הגה פט) מסתפק בזה].

לצעירות ומבוגרות

היתר הני"ל הוא בין לאשה צעירה בין לאשה מבוגרת שרי. ואף אשה שאין לה בעל בכלל ההיתר. [בה"ל (שם ד"ה עושה) דאף זקנה רצונה בטבעה להתקטט. ועיי"ש אכן לענין סיד משמע בגמרא דלא שייך כ"א בילדה וכן נראה גם מפרוש המשנה להרמב"ם (שם)].

לאיש

היתר זה נאמר רק בתכשיטין לצורך נשים אבל לא לצורך אנשים שכל שמחתה הוא בתכשיטיה וזהו עונג יום טוב שלה אבל לאיש בלא"ה אין לו להרבות בקישוטין ותכשיטין משום לא ילבש גבר שמלת אשה כמ"ש ביו"ד סי' קפ"ב. [ערוה"ש (שם אות ז). וכ"כ בשש"כ (פס"ו הגה ק). וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי רלא). אולם מסתבר שדברים השייכים לאיש כגון יישור שיניים וכדו' גם שרי, ובה לא שייך טעמו של הערוה"ש].

טיפול יישור שינים

ע"י להלן בדיני צרכי רפואה.

תיקון הימזם לבית

מותר להעמיד תנור בית החורף להסיק את הבית אפי' אינו ראוי לאפות בו, כי הכל חולים אצל צינה. וה"ה אם נשבר החלון מותר לתקנו אף ע"י מעשה אומן. [מ"ב (סי תקמ ס"ק יח). וע"י בשעה"צ (שם אות טז) שהביא בשם שולחן עצי שיטים שאפי' מעשה אומן מותר, אולם פקפק עליו ע"פ דברי המ"א בס"י תקמ"ז שהחמיר כדעת הרא"ש שדוקא מעשה הדיוט מותר ונשאר בצי"ע. אולם המ"ב (סי תקמד ס"ק ח) התיר לתקן מרחץ לצרכי יבים שיש בהן צער הגוף אם לא ירחוץ אפי' ע"י מעשה אומן, ודוקא אם יהיה גמיר בחוה"מ ויהיה צורך המועד. ועיין בשעה"צ (שם אות ה) שדחה דברי המ"א שלמד בדעת הרא"ש שדוקא מעשה הדיוט מותר, וע"כ צ"ל דבסי' תק"מ המ"ב נקט כממ"א דאין להתיר מעשה אומן כי בצרכי יחיד מייירי משא"כ בסי' תקמ"ז. אולם מהפוסקים המובהאים להלן לענין מזוג מבואר דשרי אף מעשה אומן].

תיקון מזוג

אם החום גדול מותר לתקן מזוג לצורך קירור. [בעל האג"מ (זכרון שלמה אות טו). וכן הגר"ש זצ"ל (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי תסה) התיר לתקנו כי זה בכלל צרכי הגוף. והגרנ"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי רכג) אסר לתקן מזוג במועד משום דאין הכל חולים אלא אצל צינה. ובתשובת בעל הבאר משה (שם) נקט שהמקל ע"י גוי לא הפסיד. וע"י במנח"י (חי"ג סי' כג)].

תיקון החשמל

אם יש תקלה במערכת החשמל מותר לתקנה אף ע"י מעשה אומן. [הגרנ"ק זצ"ל (שם עמי ר"ב). ובאר שאף שמבואר להלן בדיני אריגה מותר לתקן הפתילות לנרות בחו"ה רק ע"י מעשה הדיוט, היינו כי בדרך כלל אפשר להאיר את הבית ע"י מעשה הדיוט, אבל אם לא ניתן להאיר את הבית אלא ע"י מעשה אומן מותר לעשותו כי דבר זה נכלל בצרכי האדם, ובזמננו שבדרך כלל תיקון החשמל הוא מעשה אומן, מותר לתקנו במועד. וע"י בשש"כ (פס"ו הגה רלב) שתיקון חשמל מותר ע"י מעשה אומן אם צריך לאכול או שצריך לזרם חשמל להכין את האוכל או למנוע קלקולם או שצריך אור ע"מ ללמוד דבכל כגון דא מותר משום צרכי או"י ומשום דבר האבד].

בעלי חיים

אל הותרו צרכי הגוף אלא לאדם ולא לשאר בעלי חיים (פרט לצרכי רפואה וכדו' כמבואר לעיל). [שו"ע (סי תקלו סעי ג) ומ"ב (סי"ק ה), ועיי"ש שלא התירו ליפות את הסוס רק מטעם דחשיב צרכי רכיבה. וכן מוכח מהמ"ב (סי תקמ ס"ק כח)]. ומ"מ מותר לעשות מעשה הדיוט לצורך זה אם מתכבד ע"י כך. [ע"י בשו"ע (סי תקלו סעי ב) שכת' שמותר לסרוק הסוס כדי ליפותו. ובאר במ"ב (ס"ק ה) שמותר כי הוא בכלל צרכי רכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטייל. ועיי"ש שמותר ע"פ ע"י מלאכה. וכת' המאירי (מו"ק י: ד"ה ובונה אבוס) שמותר כי כל שאינו נסרק כראוי אינו חשוב כ"כ לבני אדם. אלא שכי"ז כשדרכו בכך דא"ל"ה לא חשיב צורך המועד].

צורכי רפואה

עשיית מלאכה

כל רפואה אפי' עבור חולה שאב"ס מותרת. [שו"ע (סי תקלב סעי ב)], אף אם כרוכה במלאכה גמורה. [מ"ב (סי"ק ה)].

לקיחת תרופות שיש להם תרופעות לוי

מותר ליטול כל מיני רפואות בחוה"מ ואף שעיי"ז לא יהיה ביכולתו להתענג באכילה ושתיה מ"מ רפואתו קודמת אף שאינו חולי גמור. [ערוה"ש (אות ב)].

זויטמניזם או כדורי חיוזק

מותר לקחת זויטמניזם או כדורי חיוזק. [הגרנ"ק זצ"ל (שם פ"י"ב הגה א) ושש"כ (פס"ו סעי ב)].

אינו חולה

י"א שרק לצורך חולה שאין בו סכנה מותר מלאכה גמורה. [פמ"יג (סי תקלא אי"א ס"ק יב). וכן נראה מהמ"ב (סי תקלב ס"ק ה) דלצורך חולה שאין בו סכנה. וכן מבואר בבח"ל (פס"י תקלא ד"ה כל אדם מותר) דדוקא במקום חולי התירו מלאכה או במקום שמצטער כל גופן]. וי"א שכל צרכי רפואה מותרים אף למי שאינו חולה. [כן מוכח מהשו"ע (סי תקמו סעי ה) והאבניז (או"ח שצה אות ז)]. וכן עיקר. [שבת הלוי (חי"ח סי' קכה אות ג), הגרנ"ק זצ"ל (שם פ"י"ב הגה א) והשש"כ (פס"ו אות כ)]. וע"י עוד בסמוך.

טיפול רפואי שאינו זקוק לעשותו בחוה"מ (טיפול שיניים)

מותר לעשות טיפול רפואי כגון טיפול שיניים בחוה"מ, אלא שיי"א שדוקא אם יש לו צער אפילו הוא צער קטן מותר, אבל אם אין לו צער וגם אין לו לחוש שיקלקלו יותר אין לעשות עבור זה מלאכה, משום שלא התירו רפואה בחוה"מ אלא כשיש צורך לעשות עתה.

[אג"מ (או"ח חי"ג סי' עח). ועיי"ש שהתיר גם לתקן משקפים אי"כ הם רק לתענוג כגון משקפי שמש. ועוד כתב (זכרון שלמה חוה"מ בשו"ת בעל אג"מ סי' טו) דאסור ללכת לרופא בחוה"מ בשביל בקורת נשנית וכד' אפי' אם הרופא לא יעשה שום מלאכה, משום זלזול המועד]. ויש מתירים ככל אופן. וכן נראה עיקר. [כן משמע מסתימת השו"ע (סי תקלב שם). וכן העירונו שנקט הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל (תורת היולדת פמ"ו הגה א). ושכן מסתברא כי מבואר בריטבי"א המובא להלן שכל צרכי הגוף כאו"י בחוה"מ. וכ"כ השש"כ (פס"ו סעי כ והגה פח וקצט). ואפשר שהשבת הלוי הני"ל נמי מודה בזה ומש"כ שם "מיחוש" אורחא דמילתא נקט. וע"י במאירי (מו"ק י: ד"ה מקיזין) שכת' שמותר לעשות רפואה לצורך אדם ואע"פ שאינו חולה אלא עושה כן לשמור בריאותו ואפי' בדברים שאין ראויין לאכילה לבריא, ע"כ. והארכנו בסי"ד בכל זה בשמעתא עמיקתא גליון צ"ח].

יישור שינים

טיפול יישור שינים שהתוצאה נראית לאחר המועד אין לעשות במועד ובשעת הצורך יש מקום להקל. [ע"י בשו"ע (סס"י תקמו) שנקט שצרכי הגוף שהתוצאה היא לאחר המועד אסורים. אבל הבח"ל (שם) הביא חלוקין ומשמע מדבריו שבשעת הצורך ניתן להקל. וע"י בשש"כ (פס"ו סעי כ והגה פח וקצט)].

טיפול רפואי לצורך בהמה

מקיזין לה דם ואין מונעין ממנה כל רפואה, אפי' אם יש בה מלאכה מהתורה. [שו"ע (סי תקלו סעי ג) ומ"ב (ס"ק ח)]. ומ"מ אין מרביעין בהמה במועד כי אין בזה צורך המועד ולא דבר האבד. [שו"ע (סי תקלג סעי ג) ומ"ב (ס"יק ז). ובאר המ"ב (ס"יק ו) שהיינו שאין אוחזין בהמה להביא עליה זכר, אבל מכניסין לדיר זכרים ונקבות ביחד ורובעין מעצמן. ועיין בא"ר שכתב דהא דאסור להרביע הוא דוקא בשאר בהמות אבל חמורה שצדקה דאז אם לא ירביעו עלה כשהיא מתאוה לזכר הצטנן ומתקך מותר להרביע עליה דהוי דבר האבד ובבב"ר מועד להחמיר גם בזה. וע"י בריטבי"א ובמאירי (מו"ק י: ד"ה מקיזין) שכת' שמקיזין דם לבהמה במועד ואין מונעין ממנה רפואה מפני שהם מלאכת האבד. וע"י בקרן אורה (שם ד"ה גמרא) שהוא משום צב"ח].

בנין וסתירה

בניה

בנין, אפילו כל שהוא, אסור. [שו"ע (סי תקמ סעי א)]. היינו אפילו לצורך המועד דלא הותר משום זה אלא מלאכת הדיוט. [מ"ב (ס"ק א)].

אין טרחא כלל

מותר ליטול גבשושית שבבית. [שו"ע (שם סעי ב)]. שלא יתקל בה ומותר ליטול אפי' כדרכו כי אע"ג שמלאכה גמורה היא [ובשבת חייב ע"ז משום בונה] ואינו דבר האבד ולצורך המועד בלבד אינו מותר כ"א בשנינו [ע"י בזה לעיל בדיני מלאכה לצורך המועד] מ"מ מתירים אפילו כדרכו משום שנטילת גבשושית אין בה טורח. [מ"ב (ס"ק ז)].

במקום השש הפסד מועט

אם נפרץ גדר גתו או כותל חצירו שבינו לחבירו, שאין לחוש לגנבים אלא משום שאר אנשים שיכנסו שם ואין בזה כל כך הפסד דבר לפיכך לא הותר כ"א מעשה הדיוט, וע"כ בונה מעשה הדיוט דהיינו שמונה אבנים זו זו ואינו טח בטיוט, או גודר אותו בקנים וגומא וכיוצא בהם. וכך אם עש מעקה לגג, בונה אותו מעשה הדיוט. [שו"ע (סי תקמ סעי א)]. ומ"מ לא התירו אלא תיקון פרצה בעלמא הא לגדור כל הגינה מעשה הדיוט נמי אסור. (כי טרחא מרובה במקום הפסד קצת לא התירו). [מ"ב (ס"ק ב) דש פמ"ו]].

השש הפסד גדול

כותל חצר הסמוך לרשות הרבים שנפל, בונהו כדרכו, שמחתת שהוא סמוך לרה"ר יש הפסד גדול כי נכנסים שם גנבים ודבר האבד הוא ואינו צריך שינוי. [שו"ע (סי תקמ סעי א)].

במקום השש סכנה

כותל חצר הסמוך לרשות הרבים שהיה נוטה ליפול, סותרו מפני הסכנה ובונה כדרכו. [שו"ע (סי תקמ סעי א)]. ואפילו אינו נוטה רק לחצר או למבוי, מותר לסתרו מפני הסכנה ולחזור ולבנותו, וכן בשאר דברים שיש לחוש לסכנה, בונה וסותרו כדרכו. [רמ"א (סי תקמ סעי א)]. ומה שמתירים לו לבנותו בחזרה כי אם לא נתיר לו לבנות ימנע ולא יסתור. [מ"ב (ס"ק ו). והשעה"צ (אות ח) שם הלבוש כתב עוד טעם, דמתירין לו כדי שלא יבא לדיד הפסד. וע"י עוד בשעה"צ (שם אות ו) בדעת הלבוש].

תיקון מפני חשש דליפת מים

אם יש חשש שהמים יוכלו להכנס דרך סדקים וכדו', אבל הם עדיין אינם חודרים לתוך הבית מותר לעשות תיקון ע"י שינוי או מעשה הדיוט. [כתבואר בשו"ע (שם סעי ג), מ"ב (ס"ק ח) ובה"ל (שם)]. דהיינו שבוטט ביד וברגל לסתום הסדקין ואפילו הוא עושה יפה יפה כעין שעושין בכלי אומנות ג"כ מותר כי כ"ז נקרא מעשה הדיוט. [מ"ב (ס"ק ח)]. אבל בכלי אומנות אסור כי חולה מלאכה דמורה ויש בה טורח ואסור אפילו לצורך המועד. [מ"ב (ס"ק ט)].

תיקון חגג משום דליפת מים (עשיית איטום)

אם דולף גשם בבית מותר לתקן האיטום של חגג או הקירות אפילו ע"י מעשה אומן כי אין אדם דר בדירה סרוחה ועוד שאין לך דבר האבד גדול מזה. [בה"ל (סי תקמ ד"ה סדקים) ע"פ הריטב"א]. ואף אם כוון מלאכתו למועד בדיעבד יכול לתקנו. [כן יוצא מדברי טעם הראשון של הבח"ל דאין אדם דר בדירה סרוחה דהיינו שהוא בכלל צרכי הגוף וע"כ דינו כצורך או"י שאף במכוון לא אסרו].

תיקון דלת ומנעול

מותר לתקן הדלת, צריה המפתח והמנעול שנשברו אפילו מעיי"ט, אפילו מעשה אומן, בלא שינוי, אף אפ התיקון כרוך ברעש וכדו' מפני שזה הפסד גדול הוא, שאם ניחח הפתח פתוח ודלתות שבורות נמצא מאבד כל מה שבבית ובלבד שלא יכוון מלאכתו במועד. [שו"ע ורמ"א (סי תקמ סעי ד) ומ"ב (ס"ק יב)].

תיקן חלון

אם נשבר החלון בענין שאם לא יתקנו יש חשש שיכנסו גנבים או שישב בקור מותר לתקנו. [מ"ב (שם וס"ק יט)].

נעיצת מסמר בקיר

מותר לנעוץ מסמר בקיר ע"מ לתלות תמונה וכדו' אם הדבר נחוץ לו במועד, אבל אם לאו הדבר אסור. [בעל האג"מ (מבקשי תורה חוה"מ עמי תשה)]. ויש סוברים שכל שהוא ליפוי הבית בכלל צורך המועד ומותר. [הגר"שי"א זצ"ל (מבקשי תורה ספר הזכרון), הבאר משה (חי"ו סי' קו) והגר"י קמנונקי זצ"ל (אמת ליעקב על סי תקמ בהגה)].

תליתת קישוטי סוכה

מותר לתלות קישוטי סוכה אף ע"י הקדח סיכות וכדו'. [נראה פשוט כי יש בזה צורך המועד שמייפה את הסוכה שיש בה משום נוי מצוה. וכן פסקו הבאר משה (חי"ו סי' כד) והגרנ"ק זצ"ל (חוט שני עמי רמו)].

צביעת בית

אסור לצבוע כותלי הבית אפילו אם כוונתו ליפותו לכבוד הרגל. [בעל האג"מ (זכרון שלמה ארת ב) ובאר משה (ח"ז סי' דז)].

בניית מעקה וסוכה

ע"י משי"כ בזה בדיני עשיית צרכי מצוה במועד.

אריגה ותפירה

עשיית מצודות דגים

מותר לעשות לצורך המועד מצודות דגים מערבה שהוא מעשה הדיוט, אבל לא הארוגים מחוטטים שהור מעשה אומן. [שו"ע (סי' תקמא סעי' א) ומי"ב (סי"ק א)]. ואינו בכלל מכשירי אוכל נפש כמו תורן וסכין שמותר אפילו מעשה אומן משום שאינו בכלל מכשירין אלא דבר המכשירו לאכילה (התנור ע"י האפיה וסכין ע"י השחיטה) משא"כ ברשתות. [מ"ב (סי"ק ב)].

לתקן פתילות

י"א שמותר לתקן הפתילות לנרות בחו"ה, כי מעשה הדיוט הוא. [רמ"א (שם)]. ויש שמחמירין בזה. [נעי' בב"י (שם) שהביא מח' בזה. והא"ר (אות א) שהחמיר בזה]. ואף לגדל מצמר גפן כי לא שזר ג"כ יש לזוהר לעשות מקודם ולמעשה לכתחלה נכון להכין משי"ט אכן בדיעבד מותר לגדל מצמר גפן. [מ"ב (סי"ק ג) ע"פ החי"א].

הכנת נרות של שעוה

י"א שאסור לכל הדעות לעשות נרות של חלב וק"ו של שעוה שיש ג"כ משום מירוח וכמדומה שנהוגין היתר לצורך מועד. [מ"ב (סי"ק ג) בשם חי"א]. ולמעשה יש להיזהר בזה לכתחלה. [נעי' מ"ב (סי"ק ג) ע"פ הפמ"ג].

תפירת ספר תורה

ס"ת ושהיה חסר תפירה בעמודים יבקשו איש שאין לו מה יאכל ויתפרנו. [מ"ב (סי' תקמה סי"ק ב)]. ויש להסתפק אם מותר לתופרה על ידי עכו"ם. [שעח"צ (אות ד)].

תיקון בגד

אסור לתקן מלבושיו ומנעליו הקרועים. [שו"ע (שם סעי' ד)]. ואין חילוק בין אם נתקרעו במועד או שנתקרעו לפני המועד. [מ"ב (סי"ק ז)]. ואע"פ שיש קצת הפסד בזה אם לא יתקנם שהרי יקרעו קצת אסור לומר לאינו יהודי לתקנם. [שו"ע (שם) ומי"ב (סי"ק יא)].

יקרעו יותר אם לא יתקן אותם

אף על פי שיקרעו יותר אם לא יתקן אסור כי לא נקרא דבר אבד אלא שעיקר הדבר נפסד אבל בשביל מעט תוספות קלקול לא ואם יתקרעו לגמרי כשלא יתקנם מותר אף ע"י ישראל לתקן וא"צ שינוי דהוי דבר האבד. [מ"ב (סי"ק ז) ע"פ החי"א. ועי' בשעח"צ (אות טז) בשם הא"ר שמפקע על זה, דהרי יכול לתקן זה ע"י שינוי, ולמה נתיר כדרכו. ואם יכול לקנות מנעלים חדשים בודאי אין להקל, דתו לא הוי בכלל דבר האבד, כמו שכתב הסמ"ג]. וכל זה כשצריך לילך בהם בחוה"מ אבל אם א"צ להם בחוה"מ אסור כי יניחם ולא ישתמש בהם עד לאחר המועד. [מ"ב (שם)].

ע"י שינוי

ע"י שינוי שרי לתקנם קצת לצורך המועד. [רמ"א (שם סעי' ד)]. היינו אם היה אומן צריך שינוי ובצורת השינוי מבואר להלן, אבל אם הוא הדיוט תופר כדרכו כמבואר להלן. וכ"ז אינו מותר רק בצריך למועד. [מ"ב (סי"ק יב)].

תפירת בגד

מי שצריך לו בגד במועד, אם היה הדיוט ואינו מהיר באותה מלאכה הרי זה עושה אותו כדרכו, ואם היה אומן מהיר, הרי זה עושה אותה מעשה הדיוט, דהיינו שיעשה תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה, כשיני הכלב. [שו"ע (סי' תקמה סי' ה)]. ולא מועיל לאומן לתפור על ידי שישנה באחיזת המחט בידו, אלא בעינן שינוי הניכר והיינו שיהיה ניכר בתפירה עצמה ולא בענין אחר. [רמ"א (שם) ומי"ב (סי"ק טז)].

מי נחשב אומן

סימן אחד הוא כי סתם אומן הוא מהיר. וכן כל מי שיודע להוציא מלא מחט בבת אחת או שיודע לכוון אמרא בשפת חלוקן (ר"ל שאינו יודע לכוון האמרא שיהיה שוה אלא פעם רחב ופעם קצר והוא מעוקם) אינו בכלל הדיוט אלא אומן. [מ"ב (סי"ק יד) ושעח"צ (אות כב)].

סתם אדם אם נחשב אומן

על כל אדם להחמיר על עצמו לתפור בשינוי שיעשה תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה, כשיני הכלב [רמ"א (שם סי' ה)], כי רוב בני אדם יכולים להוציא מלא מחט בבת אחת ויש לחוש שהם בכלל אומן. [מ"ב (סי"ק טז). ועי' בערוה"ש (אות ד) שכתב שלפ"ז רוב נשים שלנו נקראות אומנות שהן יודעות לעשות כן. ומשמע שאנשים אינם בכלל חומרא זו. ועיין בספר חוה"מ [אנגליית עמי' 31 הנה 16]].

תופר ע"י מכוונת תפירה (אם צריך שינוי בתוצאה או בעשייה)

מותר לתפור ע"י מכוונת תפירה אם עושה ע"י שינוי הנ"ל. [נהג יש לדון האם הטעם שמכליב (עושה תפירת א' למעלה וא' למטה) מותר כנ"ל היינו משום שינוי בתוצאה או שינוי בעשייה, ונפ"מ בזה בזמננו שיש מכוונת תפירה האם מותר לתפור על ידה אם עושה בצורה של מכליב. ולכאורה מוכח מהתרהו"ד (סי' פז) שבעינן שינוי בתוצאה שהרי פסק ששינוי באחיזת המחט לא מהני כיון שבעינן שינוי הניכר, ועי' ברמ"א (סי' תקמא סעי' ה) שפסק כוותיה. וביאר במי"ב (סי"ק טז) שהיינו שיהיה ניכר בתפירה עצמה ולא בענין אחר. דלא כהערוה"ש (שם אות ד) שביאר כונת התרהו"ד שבעינן שינוי בעצם התפירה, משמע קצת שבעינן שינוי גם בעשייה. וכן דעת הגר"נין זצ"ל (חוט שני פי"ג עמי' קצה אות ג) ועי"כ אוסר לתפור כה"ג במכונה הנ"ל].

ריקמה ממוחהשבת

תפירה ע"י מכוונה ממוחשבת אינו מועיל להפעילה בשינוי כי צריך שינוי בתוצאה. [נעי' בהגה דלעיל. ובדדן זה פסק הגר"ניק זצ"ל (שם עמי' קצב)].

תפירת כפתור

כפתור שנפל מותר לתופרו בשינוי כגון ע"י יתפרנו בצורה שיהיה רפוי ותלוי. [הגר"ש"א זצ"ל (זכרון מבקשי תורה חוה"מ עמי' תסט). וכן דעת הגר"ניק זצ"ל (שם עמי' קצה) שיתפור רק משתי הנקבים של הכפתור ולא בארבעתן]. או יתפרנו שלא במקומו הראוי. [הגר"ש ואזנר זצ"ל (חול המועד כחלכתי פי"ח אות ב)].

תפירת בגדי לכבוד מצוה

תינוק שנולד בחג אסור לעשות לו בגדים חדשים במועד למול אותו אף ע"י מעשה הדיוט כי לא נקרא לצורך המועד לכבוד אביו לישא אותו להמילה כי יכול לכורכו בחתיכת שיראין. [מ"ב (סי"ק יג) ושעח"צ (אות כ)].

מתכייש לצאת בבגד ישיש לו

מותר לתפור בגד יותר יפה לכבוד חג ע"י מעשה הדיוט או בשינוי אם הוא מתבייש לצאת בבגד שיש לו כי באופן נחשב כצורך המועד. [הגרשז"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה קעג)].

הדבקת בדים

מותר להדביק בגד לצורך המועד ע"י דבק מיוחד כגון לצורך עשיית מכפלת וכדו'. [אע"פ שזה בכלל מלאכת תפירה בשבת מ"מ אין זה אלא מעשה הדיוט ולא שייך בזה שינוי כי אין בו מעשה תפירה].

משחקי סריגה

לסוחר במועד לצורך תענוג כגון משחקי סריגה אסורה כי היא בכלל מעשה אומן אף למי שרגיל בכך. [כנלע"ד. שו"מ שכן פסקו הגר"ש"א זצ"ל (פתחי מועד פי"ג אות מה) והגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי תשרי עמי' דז)].

עשיית חוטיץ

יש להסתפק האם הצריך לתפור לצורך המועד ואין לו חוטים במה לתפור אם מותר לטוות חוטים בשביל זה. [מ"ב (סי"ק יג) בשם חי"א].

קבלת שכר על אריגה במועד

ע"י משי"כ בזה להלן בדיני קבלת שכר במועד.

כתיבה

אסור לכתוב בחול המועד. [שו"ע (סי' תקמה סעי' א)]. פרט לדברים שהתירו המבוארים להלן. כל הדברים שמותר לכתוב אפילו בלא שינוי מותר, וכל מה שאסור לכתוב, אפי' ע"י שינוי כגון עושה שינוי בידו בשעת הכתיבה כגון שאוזה הקולמוס בין גודל לאצבע או שעושה שורות עגולות או עקומות והכתב עצמו אין בו שינוי זה אסור. [שו"ע (סעי' ז) ומי"ב (סי"ק מב). ועי' בשעח"צ (אות כג) בשם ט"ז שדעתו לדלות הרוקח והרמב"ם אף בדבר האבד צריך לשנות בכתיבתו, כיון שאין כאן הפסד אם ישנה, אם לא שכתיבתו הוא לצורך שמחת יום טוב אז אין צריך לשנות].

כתב מרובע

י"א שכתב מרובע הוא בכלל מעשה אומן רק כשכותב סת"ם, אבל אם כותב שאר דברים אינו בכלל מעשה אומן כי אין אדם מקפיד לכתוב אותן כתקונם. ויש מחמירים. [נעי' ברמ"א (שם) ובמי"ב (סי"ק ד)]. ונהגו להחמיר בזה ולכתוב בכתב משיט"א (כתב שלנו) כמבואר להלן. [שם (שם)].

כתב משיט"א (כתב שלנו)

כתב משיט"א שהם אותיות דקות ככתב שלנו, אינו בכלל מעשה אומן. [רמ"א (שם סעי' א) ומי"ב (סי"ק ה)]. ומי"מ בני אשכנז נהגו להחמיר לשנות בכתב זה. והשינוי הוא שכותבים באלכסון כל השורות. [רמ"א (סעי' ה) ומי"ב (סי"ק ה ודל)]. ואם אינו יכול לעשות שורה עקומה כגון שכותב באמצעות מקלדת וכדו' מותר לכתוב בלי זה כי אין זה אלא מנהג. [נש"י"כ (פס"ו סוף הגה רט)]. וכמו כן אם כותב לצרכי רבים אפי' אינם לצורך המועד א"צ לשנות. [רמ"א (שם) ומי"ב (שם)].

כתב התוך

מותר לכתוב כתב חתוך באמצעיתו במועד כי אינו בכלל כתב. [ב"י (שם) ומי"ב (שם סי"ק לד, מג ומז)]. ואף שלא לצורך המועד מותר. [נעי' בט"ז (סי"ק יג) שהביא בשם הגהות הסימ"ק שמשמע שההיתר הוא משום שינוי. וכן למד הפמ"ג (מי"ז שם) וע"כ כתי' שבעינן צורך המועד להתיר כתיבה זו. אולם המי"ב השמיט דברי הפמ"ג ומשמע שלמד שלא בעינן צורך המועד וכמו שמצינו בכתיבה בשעה שמתורת אפי' שלא לצורך המועד כיון שלא הוי כתב כלל כמבואר ברמ"א שם. וראה לזה שהרי בשו"ע שם כתב שכל שאסור לכתוב במועד אסור ע"י שינוי ולכאורה כלל בדבריו אפי' כתיבה שאינה לצורך המועד וע"י כתב המי"ב שאותיות חתוכות מותר].

כתב שאינו מתקיים

מותר לכתוב כתב שאינו מתקיים. [רמ"א (סעי' ז) ומי"ב (סי"ק מד). וביאר הגר"א (שם) כי בכתב כזה בשבת פטורים].

כתב על מסך דיגיטלי וכדו'

כתב על מסך מחשב, מצלמה וכדו' אינו בכלל כתב. [הגרשז"א זצ"ל (נשמת אברהם סי' שמ סי"ק א) לענין כתיבה בשבת משום שהוא ירי של אלקטרונים. וכן דעת הגר"שי"א זצ"ל (רבבות אפרים ח"ה סי' קכו ואשרי האיש שבת פמ"ב אות ד) לענין כתיבה בשבת כשהכתב לא יעמוד לתמיד]. ועל כן מותר לכתוב בו במועד. [הגר"שי"א זצ"ל (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי' תשגז) בעל הבאר משה הובא בשש"כ (פס"ו הגה ריא) שאינו בכלל כתיבה. וכן צידד חשבטי תהלי (ח"ו סי' לו), אולם יניישי' שלענין שבת ס"יל שכתביה על מסך בכלל כתיבה מה"ת].

להתבונן ע"י חותמת והדפסה מודפסת

מותר לחתום בחותמת לצורך המועד כי אין זה נחשב אלא מעשה הדיוט. [א"א (בוטשאטש תני סי' תקמה) ושש"כ (פס"ו אות נה)]. וכמו כן מותר להדפיס לצורך המועד כי גם הדפסה בכלל מעשה הדיוט. [הגרשז"א זצ"ל (שש"כ פס"ו הגה ריא). וכן מצינו לבעל האג"מ (זכרון שלמה תשובות אות ט) ולהגרשז"א זצ"ל (שם הגה רט) שהתירו כתיבה באמצעות מכונת כתיבה כי אינו בכלל מעשה אומן, דלא כבעל הבאר משה (שם אות נד) דס"ל דחשיב למעשה אומן מחמת תוצאת הכתב].

ציור וגזירה ע"י קטנים

ילדים קטנים אפילו הגיעו לחינוך מותר להם לצייר ולגזור לפי מידה להנאתם כי זה בכלל מלאכת הדיוט לצורך המועד. [פשוט. ושו"מ שכן דעת הגר"ניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' קצג)].

לכתוב תשובה

מי ששלחו לשאול ממנו שאלה ואין השליח רוצה להתעכב עד אחר המועד, מותר לכתבה אפי' אם היא שלא לצורך המועד פן לא ימצא אחי"כ ע"י מי שלחה. וכן מותר להעתיקה, שישאר אצלו העתקה כדי שלא ישכחנה, מפני שחשוב דבר האבד. [שו"ע (סעי' ה) ומי"ב (סי"ק מה)].

כתיבת חידושי תורה

אם שמע או חידש דבר חדוש, מותר לכתבו כדי שלא ישכח. והי"ה שמותר לשמוע לכתחלה כדי לכותבו. ואפי' בלא טעם שכחה כיון שבכל עת ורגע עת מוטל על האדם ללמוד ולחדש כפי יכולתו ואינן שייך לומר ומתני ע' אחר יו"ט ואז לכתוב החידוש שאותו זמן יהיה עליו חיוב חדש, ואם יתעכב בכתיבת החידושים שלמד בתוך המועד יצטרך ללמוד שגית מה שלמד ולהזכיר מה שחידש מכבר וזה יבטלנו מלימוד חידושים אחרים באותה שעה ואין לך דבר האבד גדול מזה. והי"ה שמותר לסכם את תלמודו בכתב ע"מ שלא לשכוח מה שלמד או כדי להבין יותר טוב. ומי"מ לכתחלה יזוהר לכתוב בכתב שלנו ולא כתב מרובע, ואם אין יצטרך לכתוב איזה אות מרובע יכתוב אות שבור. [נעי' שו"ע (סעי' ט) ומי"ב (סי"ק מז)].

תיקון פפר

ספר הצריך לו במועד ללימוד מותר לתקן ולכרוך בעצמו וכי"ש עכו"ם כי הוא בכלל דבר האבד אבל אסור לתקן קונטרס כדי לכתוב עליו אחר המועד. [מ"ב (סי"ק מח)].

תיקון מכשירי כתיבה

כל מה שמותר לכתוב מותר לעשות קולמוס ודיו הצריך לזה. ולשרטט לצורך דברים המתורים יש מסתפקים. [א"י"ר הובא במי"ב (סי"ק מח)]. ויש אוסרים מפני שהשרטוט בא רק ליפוי הכתיבה ורק בתפילין ומזוזות שא"א בלא"ה דאסור בלא זה שרי. [מ"ב (שם) בשם לקט הקמתן].

כתיבת שעות הלימוד של ישיבת בין הזמנים

מותר לכתוב השעות שלמד בישיבת בין הזמנים ע"י מ שיוכל לקבל מילגה עבורם. [נעי' במאירי (מו"ק יח: ד"ה מתנות) שכתב שמותר לכתוב שטרי מתנות משום דכ"ז שלא הגיע השטר לידו יכול לחזור בו. וא"כ הי"ה בני"ד כיון שאחרי לימודו עומדים לתת לו עבור זה מתנה, ואם לא יכתוב ישכח השעות שלמד שוב מותר לו לכתוב כדי שלא יפסיד. ועוד יש מקום להתיר לפי הריטב"ם (שם) בפירוש הראשון שכתב שהטעם שמותר לכתוב שטר מתנה הוא משום דאי לא דעבד ניהי נפשא, לא הוה חיוב ליה, מנצא שהוא דבר האבד למקבל מתנה אם לא יתן לו. וא"כ בני"ד אחרי שכבר למד, אפשר שיש להחשיב קבלת המלגה כדבר האבד. ובר מן דין כתי' הערוה"ש (שם אות יח) שמיני רשימות שיש לבעל עסק שרושמינן רק לזכרון בעלמא, ג"כ הכתב אינו מהודר, ובכתב שלנו, ולא בסדר יפה, אפשר שמותר וכן נהגו, ע"כ. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון ז'.]

לקבול בשביל חובותיו

מותר לקבול בבית הכנסת בשביל חובותיו בחול המועד. [ש"וע (סעי יא) ומי"ב (סי"ק נא)].

כווץ מלאכתו למועד (**אגרות שלום ופרקמטיא שאינה אבודה**)

אגרת שלום ודברי פרקמטיא שאינה אבודה מותרים דוקא כשלא כיון מלאכתו במועד.

[מי"ב (סי"ק לא). ועי' בשע"ש (אות לא) שכן כתי' בשולחן עצי שטים בראש הספר, דאפילו מעשה הדיוט וצורך המועד אינו מותר כי אם כשלא כוון מלאכתו במועד. וכ"כ לענין אגרת שלום בהדאי בספר שבלי הלקט (סי' רכה), ע"כ].

הובלת כלים ממקום למקום

לקיחת כלים מתיקון

מותר לקחת מבית האומן כלים שהם לצורך המועד, כגון כרים וכסתות וצלוחיות, אבל אין מביאין כלים שאינם לצורך המועד. [ש"וע (סי' תקלד סעי ג)]. י"א שהאיסור הוא משום טרחא וי"א משום שיסברו שנתן לתקנו במועד ויאמרו שהאומן תקנו במועד ולפי"ז אפילו מבית לבית באותה חצר שאין טירחא ואפילו מאומן נכרי אסור להביא שיסברו שהבעי"ה צוה לתקנו במועד. [מי"ב (סי"ק טו)].

אינו מאמינו

אם אינו מאמינו מניחן בבית הסמוך לו, ואם חושש שמא יגנבו, מפנן לחצר אחרת אבל לא יביאם לביתו, אלא בצנעה. [ש"וע (שם סעי ג)].

אין לו מה יאכל

אם אין לאומן מה יאכל, מניחן אצלו. [ש"וע (שם)].

הבאת כלים לתיקון

י"א שאין מוליכין כלים לבית האומן אפילו לצורך המועד. [בי"ח ואי"ר (סי' תקלד)]. ויש מקלים אם עושה כן לצורך המועד. [מאמ"ר שרי]. והעיקר כדעה הראשונה. [מי"ב (סי"ק טו)]. ומי"מ לצורך מצוה אף שלא לצורך המועד שרי ע"י עכו"ם. [מי"ב (סי"ק טז) עי"פ הפמ"ג (אי"א סי"ק ו)].

לשלוח משקפים ומבשרי שמייעה לתיקון

מותר לתת לאופטיקאי בחוה"מ לתקן הזכוכית של המשקפים, אם יש לו צורך בהם. [אג"מ (אוי"ח ח"ג סי' עח) ובשבת הלוי (ח"ד סי' ריד) כתי' שאם מעכבים ראיתו והוא צורך גדול שרי. ודבריו לכאזי צ"ע דאף אם יש לא מספר שאינו נבזה מי"מ אינו רואה כ"כ בטוב ולא גרע מצרכי בגוף שהם בגופו ממש שמותר אף ללא צורך גדול. ועיי"ש באג"מ שכת' שמשקפי שמש אם הוא לו רק לתענוג אין לתקן, ואם מצד שעיניו אינן בריאות ויקולקלו עיניו מחמת השמש מותר]. וכן מותר לשלוח לתיקון מכשירי שמייעה וכדו' למי שנצרך לכך. [נהרש"ו"א זצ"ל (ש"ש"כ פ"ו הנה פ"ח)].

לקחת מכונית למוסך

ע"י משי"כ בזה להלן בדיני תיקון מכונית במועד.

העברת דירה וכדומה

פינוי כלים

אין מפנין מחצר לחצר, אפילו מכעורה לנאה, ולא לפנות דירתו ולא לפנות כליו. [ש"וע סי' תקלה סעי א)]. משום טרחא. [מי"ב (סי"ק א)].

לצורך המועד

איסור זה הוא כשהפנינו אינו לצורך המועד, [ש"וע (סי' תקלה סעי א)], אבל לצורך המועד מותר. [מ"ב (סי"ק ז)]. ואף בפרסיא שרי. [מי"ב (סס"ק ו)]. וגדר צורך המועד תלוי לפי ראות עיני המורה. [מי"ב (סי"ק ז). וכן פסק הערוה"ש (אות ד)].

גדר האיסור

אין איסור אלא כשעושה באופן של "פינויי" כגון הובלה וכדו' אבל לקחת מזוודה כשמתארח במקום אחר ורצונו להחזיר רכושו לביתו אפילו שאין בה צורך המועד אינו בכלל זה. והכל לפי הענין. [דהרי לא מצינו איסור לקחת צרכי אכילה וכדו' מבית לבית דרך רה"ר ואף בשבת וביו"ט שרי כמבואר בסימן שבי"ב סעי' ה' ותק"י סעי' ח'. ועי' במי"ב (סי' תקמג סי"ק ז) שמותר לתת לכובס עכו"ם לצורך של אחר המועד ומסתימת לשון שם מוכח שאפי' לקחת אותם לבית של הגוי מותר. וא"כ קשה הרי אין מפנין כלים מבית לבית תנן. ובאמת דברי המי"ב הם דלא כהר"טב"א (מ"וקי יב: ד"יה אלא) שהשוה בין הסוגיות, ועי"כ נקט לגבי כובס דאיירי בדליכא הולכת כלים אלא שפסק בבלב ונותן לו הכלים ברשותו של גוי קודם המועד דכל שאסור להוליך או להביא אינו אומר לגוי ועושה. שו"ר ש"כ"כ בעל הברא משה (אות סט). ועינין בשש"כ (פס"ו אות י) ובהגה (מד) ועיין מבקשי תורה (חווה"מ עמי' תשמ"ז)].

אינו עובר דרך רה"ר

אין מפנין מחצר לחצר דוקא דרך ר"ה דהוא מפורסם וא"כ אם יש פתח בין שתי חצירות מותר לפנות מזו לזו ואפילו דרך כמה חצרות מותר. [מי"ב (סי"ק ב)].

מבית לבית באותה חצר או בחצר אחרת

מפנה הוא מבית לבית באותה חצר. [ש"וע (שם)]. כי אין בזה טרחא כ"כ וגם הוא בצנעא ואפילו אותו הבית הוא של חבריו. [מי"ב (סי"ק ה)].

הבתים פתוחים למבוי

אם אין הבתים פתוחים לחצר אלא למבוי, יש אומרים שמבית לבית הסמוך לו, מותר. [ש"וע (סי' תקלה סעי א)]. דבכלל צנעא הוא אבל מכאן ואילך אסור דהוי פרהסיא. [מי"ב (סי"ק ו)]. ויש מצדדים שאפילו לבית הסמוך אין לפנות אם לא שהוא מבוי שאינו מפולש. [בי"ח ובבאר הגרי"א]. ויש לחוש להחמיר. [כן משמע שהיא הכרעת המי"ב (סי"ק ו)].

חשש שיגנב

אם מתיירא מחמת גניבה בחצר שדר שם, מותר אפילו מחצר לחצר המשתמר, ואפילו מעיר לעיר, בדבר האבד, שרי. [רמ"א (סי' תקלה סעי א)].

פינוי כלי פסח לצורך מוצאי החג

מותר להצניע כלים של פסח במקומם בבית, מחסן וכדו' לצורך חול, אלא אם כן הדבר כרוך בטרחא מרובה מאוד. וזה בתנאי שאינו מפנה אותם מבית לבית אחר שאינו באותו בנין. [דמבואר לעיל שבאופנים אלו אין משום איסור של פינוי ממקום למקום במועד, כי אין בחוה"מ משום איסור הכנה לחול כמבואר לעיל].

להוביל סחורה ממקום למקום

אסור להסיע ממונו אפילו באותה העיר כנ"ל. [רמ"א (שם) וש"וע (סי' תקלס סעי' ג) ומי"ב (סי"ק ג)].

לעבור מדירה שאינה שלו לדירה פרטית

מותר לפנות מחצר של אחר לחצר שלו, ואפילו מנאה לכעורה. [ש"וע (שם סעי' ב)]. כי שמחה לאדם שיהיה דר בשלו (ולפנות כלים לחצר שלו אין להקל). [מי"ב (סי"ק א)]. ומי"מ בזמנינו נהוג שלא להעביר דירה בחול המועד, כיון שהוא דבר שיש לו קול ויש בזה זלזול גדול במועד, אמנם אם הדבר כרוך בהפסד גדול, כגון שמשלם שכר דירה ולא נגמר בניינה של הדירה שעומד להיכנס אליה אלא בערב החג וא"א היה לעבור לדור בה קודם המועד יש להתיר להעבירה במועד כדי שיוכל להפסיק לשלם שכירות על הדירה הקודמת, והכל לפי ראות עיני המורה. [באר משה (ח"ו סי' כח)].

מפני הנאה אחרת

דוקא באופן זה אבל מפני שאר הנאה כגון שהיה דר אצל חברו בחדר אחד ואח"כ שכר לו בית מיוחד אף על פי שנוח לו יותר אסור לפנות דהא אפילו מכעורה לנאה אסור. [מי"ב (סי"ק ז)]. וכל זה אם דר אצל אחד בחדר בפני עצמו ועתה שכר בית עם כמה חדרים לעצמו אז אסור, אבל אם דר ביחד עם אחד בחדר אחד יראה דשרי לילך לחדר מיוחד, וכן שכר מחיה וכדומה, דהוי דבר האבד, וצריך להתישב בזה. [נשע"ש (אות ה) בשם הפמ"ג].

שלא יצטרך לבטל ת"ת

אף אם רוצה להעביר דירתו במועד ע"מ שלא יצטרך לבטל תלמודו לאחר המועד אסור כי אין זה נחשב לדבר האבד אא"כ הוא אדם שאינו מבזבו רגע מלימודו שהוא דבר שאינו מצוי בזמננו. [בעל האג"מ (מבקשי תורה חוה"מ עמי' תסה)].

דר בין העכו"ם

אם דירה ראשונה היה בין העכו"ם או דומה לזה יש להתיר לפי ראות עיני המורה. [מי"ב

(סי"ק ז)].

פינוי אשפה

האשפה שבחצר אסור להוציא, אלא יסלקנו לצדדים, ואם נתרבה עד שנעשה חצר כרפת, מוציאין אותו לאשפה. [ש"וע (סי' תקלה סעי' ג)]. ובזמננו שהאשפה תוך הבית ואין בפניו שבה משום טרחא ודאי מותר לפנותה במועד. [הגריש"א זצ"ל (מבקשי תורה סי' קז) ועי' בשש"כ (פ"ס"ח הגה כב)]. וכן בזמנינו מותר לפנות האשפה שברחובות שאם לא יפנו תראה העיר כרפת. ועוד שזה נחשב לצרכי רבים. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ פ"ו עמ' רז)].

הערמה

להערים

לא יערים לטחון או לעשות (שכר) יותר, בכוונה, או אם יש לו קמח (או שכר ישן) לא יערים (לעשות אחר) ויאמר : מזה אני רוצה. [ש"וע (סי' תקלג סעי' א)]. ואף על פי שאוכל מזה שטוחן מ"י"מ הערמה היא שהרי אין צריך לזה. [מי"ב (סי"ק ז)]. ויש פוסקים המקילין בהערמה דיש לו ישן ואומר בשכר חדש אני רוצה ושותה גם מן החדש ואין למחות למי שרוצה לסמוך אסברא זו. [מי"ב (סי"ק ז)]. ומי"מ יש שכתבו דגם פוסקים אלו אינם מקילים אלא בזה דאין הערמה ניכרת שאין הכל יודעים שיש לו שכר ישן, אבל לא בטוחן חטים או עושה שכר ומערים לעשות יותר אלאחר יום טוב שהכל רואין שהוא טוחן הרבה כדרך שהוא טוחן בחול. [מי"ב (סי"ק ז). ועי' עוד במי"ב (סי' תקלו סי"ק ל)].

המאכל טרי יותר

אבל אם יש לו לחם, מותר לטחון (לפת) דפת חמה עדיף. [ש"וע (סי' תקלג סעי' א)]. והוא הדין בשכר, אם החדש עדיף, בלא הערמה שרי. [רמ"א (שם)]. אבל אם מתכוין להערים אף באופן זה אסור. [מי"ב (סי"ק ט)].

יש לו להם נקי

אפילו יש לו פת נקיה מותר לאפות פת הדראה לצורך חוה"מ אף על גב דביו"ט אסור בחוה"מ שרי ובלבד שצריך עכ"פ ג"כ קצת במועד ועושה בהרוחה ואם יותר יותיר. [מי"ב (סי"ק ז)].

לאפות ולבשל לצורך מוצאי החג בשעת הדחק (פעודת ברית מילה אחרי החג)

בשעת הדחק כגון שלא יוכל לאפות תיכף לאחר המועד יש לסמוך להתיר לאפות ע"י שצריך קצת לפת אחד אף שמערים ועושה בכונה יותר כיון שאין הערמה זו ניכר כ"כ.

[בה"ל (סי' תקלג) שיש לסמוך בזה אחאי מ"ד בסי' תק"ז סי' דגם בתנורים שלנו אופה אדם תור פת אפי"פ שא"צ מלא לכיכר אחד, וכי"כ שעושה פת או עונה' אז גדול שאין בו אלא טורח אחד דשרי לכיכ"ע].

מלאכה לאחרת החג כשבידו להנאות ממנה במועד

מותר לעשות דבר לצורך אחר החג כשבידו להנאות מאותו דבר במועד, כגון מותר לצוד דגים כל מה שיכול לצוד, ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם יסחוט אותם בידו פעמים רבות עד שיתרככו. [ש"וע (סי' תקלג סעי' ד)]. ואפילו הוא מוכח בודאי שהוא יותר מכדי הצורך למועד ג"כ מותר. [מי"ב (סי"ק יח)]. ובאופן זה מותר דוקא כי אין כל דג שוה בטעמו ועל כל צידה י"ל שמא ימצא משובחים ביותר והוא כבוד יום טוב. [מי"ב (סי"ק יח)]. ומותר לצודן בפרהסיא שניכר לכל שהוא לצורך המועד. [רמ"א (סי' תקלג סעי' ד)].

עבר להערים

אם הערים מותר בדיעבד כיון שאוכל עכ"פ קצת מן הקמח או מן השכר וכמו שפסק הש"וע בסימן תק"ג, ומיהו להמפרשים שפירשו שם שדוקא בהזיד, אבל בהערים אסור אף בדיעבד אפשר שה"ה כאן שאסור. [מי"ב (סי' תקלג סי"ק ו) ועיי"ש בשע"ש (אות ז) שנשאר בצ"ע בזה].

הערמה במקח וממקח

אין איסור הערמה במקח ומכר, ומי"מ יש מקומות שהחמירו בדבר. [כת' בהגהות אשיר"י (מ"וקי פ"א סי' כד) בשם או"יז שאם הלוח ישראל מעות לגוי שלא ברבית על הסחורה עי"מ שאם לא יפרע אחר חי ימים שתהא הסחורה קנייה אחר חי ימים לישראל המלוה אפשר דמותר מי"מ יש להחמיר על העושה בו כפרקמטיא גמורה, עכ"ל. והטור (סי' תקלט) הביא מתיירין בזה כי עיקר הקנייה היא לאחר המועד וכת' עי"ז שאינו נראה להתיר שא"כ מותר כל משא ומתן שהם יערימו לעשות כן. ועי' בשו"ע (שם סעי' ז) שהביא שיש מתיירים ויש אוסרים. וביאר המי"ב (סי"ק כז) שהאוסרים ס"ל שאם אתה מתיר לעשות כן יתירו כל מו"מ שבעולם ויערימו שלא יהיה המקח חל אלא אחר המועד ובתוך המועד יהיה הלואה, ולדינא בודאי טוב להחמיר כהיש אוסרין ומי"מ אין למחות ביד המינקל וסומך על דעה ראשונה מאחר שבאמת אין כונתו להערים, ע"כ. ומשמע שדוקא במקום שיש לחוש שיבואו לפרוץ גדר החמירו)].

קבלת שכר במועד

עושה מלאכה לצורך המועד

אפילו מלאכות המותרות כגון דבר שהוא לצורך המועד שינוי וכן ההדיוט שהתירו לו לתפור כדרכו וכן כמה דברים שאסרו משום טרחא אף שאינה מלאכה ממש, אינם מותרות לעשותן אלא לעצמו או לאחרים בחנם, אבל בשכר, אסור. [ש"וע (סי' תקמב סעי' א) ומי"ב (סי"ק א), שע"ש"ע (סי' תקמא אות טו) ובה"ל (סי' תקמא ד"ה אלא בעיני' דלא כהכל בו המיקל לצורך המועד). והטעם שאסרו חז"ל היינו כי קבלת שכר במועד הוא כעובדא דחול. [מי"ב (סי"ק ב)]. ועי' להלך.

אינו נותן שכר קצוב

אם אינו נותן לו שכר קצוב, אלא אוכל עמו בשכרו, מותר [ש"וע (סי' תקמב סעי' א)], כי באופן זה שוב לא הוי כעובדא דחול ומותר לצורך המועד. [מי"ב (סי"ק ב)].

אין אחר מוכן לעשות בחנם

י״א שאם א״יא לו לבעה״ב לעשות המלאכה אלא ע״י אחרים והם אינם מוכנים לעשותה בחנם מותר לו לשלם להם מאחר שהיא מלאכה לצורך המועד. ולמעשה אין להקל בזה אלא בשעת חדחק. [מ״ב ס״י תקמב ס״ק ב] ע״פ הריטב״א, ומלשונו משמע שלא סמך על שיטה זו אלא בשעת חדחק. וכן הובא דעת הריטב״א בהל״ל (סי׳ תקמא סד״ה אלא בעינן) וכתב שלא מצא חידוש במקום אחר. ועי׳ עוד בהל״ל (סי׳ תקמב ד״ה דבר) שמשמע שסוברים על שיטה בצירוף עוד צדדים, אבל לכתחלה יש להחמיר].

מקבל שכר בהבלעה של שאר ימות השנה

אם מקבל שכרו עבור עבודתו במשך תקופה מסוימת ובתוכה חוה״מ כגון שהוא עובד בשכר חדשי אין איסור לקבל שכר על ימי המועד, כי התשלום עבור ימי החג הוא בהבלעה, ואף אם נגמרו החדש באמצע החג ושוב מתחיל חודש אחר מותר. [שש״כ (פס״י אות מ)]. ומי״מ דבר הקובע מה בכלל הבליעה איננו איפוא אם התשלום הוא בעבור ימי החול יחד עם ימי חוה״מ, אלא אם אמנם הצדדים רואים את העבודה כהמשך א׳ המשתרע על תקופה שבתוכה ימי חול וימי חוה״מ, חישוב שכר יום יומי, שלא במסגרת תקופת עבודה צפויה מראש, מעניק חשיבות יחודית לכל יום ויום, לרבות לימי חוה״מ, כך שלא ניתן ליחס את התמורה למכלול הימים שהחוה״מ נבלעה בתוכן. [שש״כ (פכ״ח אותיות סב-סד)]. לפיכך מורה פרטי או כל עובד אחר מותר לו לקבל שכר גם בעבור עבודתו בחוה״מ אם הוא עובד בקביעות בשכירות מחייבת גם אם התשלום הוא לפי חישוב מספר השעות, ובכללן השעות שהוא עובד בחוה״מ. [שש״כ (שם אות שה)].

מקבלו בהבלעה של הוצאות המלאכה

אם מקבל שכר בהבלעה של הוצאות אחרות כגון שבא במכונית וצריך לשלם לו עבור הדלק יכול להבליע לו שכר הפעולה. [שש״כ (פס״ו הגה מג ורסא הגה קסד)].

שכר על מלאכת אוכל נפש

לצורך מלאכת או״נ אם אין מצוי לו אנשים שירצו לעשות לו בחנם יוכל להקל ליתן להם שכר. [בהל״ל (סי׳ תקמב על סע׳ א ד״ה אפילו)]. וכן העושה עבור אחרים מעיקר הדין מותר לו לקבל שכר תמורת עבודתו, ומי״מ טוב אם אפשר שיעשנה בחנם. [כן משמע מהבה״ל (שם)]. אמנם אם עושה כדי שיהיה לו יותר כסף להוצאת שמחת יו״ט, מותר לו אף לכתחלה לקבל שכר.

[הגרשז״א זצ״ל (שש״כ פס״ו הגה לח) מידי דהוה לצורך מצוה ביו״ט דכה״ג התירו כדי שיהיו לו הוצאות יותר בריוח לשמחת יו״ט].

שכר על מלאכה של צרכי הגוף

קבלת שכר לצרכי הגוף דינו כקבלת שכר במלאכת או״נ. [שהרי דין צרכי הגוף כצרכי נפש כמבאר לעיל בשם הריטב״א והבה״ל].

לצורך דבר האבד

דבר האבד מותר לעשות אפילו בשכר קצוב, אפילו אם עושה מעשה אומן שלא לצורך המועד [ומי״א (סי׳ תקמב סע׳ א) ומי״ב (שם ס״ק ה וסי׳ תקלו ס״ק נה)], כי כמו שהתירו לבעה״ב ליתן מלאכתו לפועל שאין לו מה לאכול ואף כשהוא שלא לצורך המועד התירו לבעה״ב כדי שיהיה טובה לפועל הי״נ יש להתיר לפועל ליטול שכר בשביל טובת בעה״ב. [מ״ב (ס״ק ד)]. ויש מפקפקים בהיתר זה. [בהל״ל (סי׳ תקמב ד״ה דבר אבד)]. ועל כן אם יכול למצוא עכו״ם לזה נכון שלא יסכור ישראלים. [מ״ב (ס״ק ה) ובהל״ל (סי׳ תקלו ד״ה לצבדו)].

יכול לעשות ע״י עכו״ם בשכר או ע״י ישראל בחנם

אם יכול להשיג עכו״ם בשכר או לישראל בחנם לא יעשה ע״י ישראל בשכר. [מ״ב (שם ס״ק ה)]. ואם יכול לעשות ע״י ישראל בחינם או ע״י נכרי בשכר מסתבר שעדיף שיעשה ע״י נכרי בשכר. [הגרשז״א זצ״ל (שש״כ פס״ו הגה קסא)].

מלצר

מלצר מעיקר הדין רשאי לקבל שכר במועד. [כי זה בכלל צורך או״נ ועכ״פ לא גרע ממכשירי או״נ שמותר לקבל עליהן שכר. וכן פסק הגרונים צ״ל (חוט שני חוה״מ עמ׳ ר)].

מטפלת (שמר טף)

מטפלת (שמר טף) מעיקר הדין מותרת לקבל שכר במועד. [בעל הבאר משה (זכרון שלמה תשובות אות יב) ושש״כ (פס״ו הגה קס) כיון ששמירת הגוף דינה כאוכל נפש].

עובד נקיין

עובדי נקיין בבתיים ומקומות ציבוריים רשאים לקבל שכר. [כי נקיין בכלל צורכי הגוף. ובענין זה מבואר בהל״ל (סי׳ תקמ ד״ה סדקים) בשם הריטב״א. ואף כשעושה דבר שאינו בכלל זה רשאי לקבל שכר כי הוא בהבלעה].

רופא

רופא מותר לו מעיקר הדין לקבל שכר כי צרכי הגוף כדין מלאכת אוכל נפש. [בעל הבאר משה (זכרון שלמה תשובות אות יב) ושש״כ (פס״ו הגה קס)].

ספר וכובס

ספר וכובס באופנים שהותר להם לספר ולכבס (כמבואר לעיל) מותר להם לקחת שכר. [כן מצדד בהל״ל (סי׳ תקמב ד״ה אפילו). ולענין ספרים (וכן שאר תיקוני הגוף) נראה שבדאי אפשר להקל. שהרי מבואר לעיל בשם הריטב״א שצורכי יפוי כצרכי או״נ. והובא בהל״ל (סי׳ תקמו), וכן פסק הורע אמת (ח״י סי׳ נה) ע״פ הריטב״א].

קבלת שכר על אריגה במועד

סריגה המותרת כגון להדיט או לאומן שעושה מעשה הדיוט אינו מותר כ״א כשעושה אותה בצמזו או בשביל אחרים בחנם אבל כשעושה אותה בשביל אחרים בשכר אסור אף שהוא לצורך המועד אם לא שאין לו מה יאכל כמבואר להלן בדיני קבלת שכר במועד [מ״ב (ס״ק טו)]. ומי״מ אם הבגד קרוע ביותר שאם לא יתקננו יקרע לגמרי על ידי לבישתו, והוא צריך לו במועד, כיון שהוא בכלל דבר האבד מותר לתקנו אף בשכר. [שעה״צ (אות כה)].

מלאכות לצורך מצוה

כל מלאכות המותרות (אפי׳ מכשירים) אם הם גם לצורך מצוה מותר ליטול שכר. [ע״י בתוס׳ (מו״ק ו. ד״ה מוולי מובא בבי״י ססי׳ תקמד) שפועל אפי׳ יש לו מה יאכל רשאי לקבל שכר לצורך מצוה. והביאו הגמ״י (ססי׳ תקמד). וכן פסק הבה״ל (רסי׳ תקמב סד״ה אפילו וסי׳ תקמד ד״ה צרכי רבים)]. ועי׳ לעיל בדנינ עשיית צרכי מצוה ובדיני כתובה לענין קבלת שכר על עשיית ציצית ועל כתיבת תפילין.

לשכור תזמורת לשמחת בית השואבה

מותר לשכור תזמורת לצורך שמחת בית השואבה בחוה״מ סוכות וכיוצא בזה. [כי מותר לתת ולקבל שכר במקום מצוה כני״ל].

דמי שדכנות

שדכן עושה שידוך בחוה״מ מותר לו ליטול שכר שדכנות. [הגרש״א זצ״ל (מבקשי תורה עמי תשמח) משום שאין זה מלאכה אלא מצוה].

מלאכה לצרכי רבים

כל מלאכות (אפילו מכשירים) המותרות לצורך רבים (אף שאין בהם צורך מצוה) מותר ליטול עליהם שכר. [ע״י בהל״ל (סי׳ תקמד ד״ה צרכי רבים)].

נתינת ימי חופשה לפועלים בימי חוה״מ

בעל מפעל וכדו׳ המשלם לפועליו משכורת חודשית ואם לא יעבדו בחוה״מ נמצא שמשלם על ימים אלו בחינם, אם אינו יכול לנכות להם ימים אלא מימי חופשתם, הדבר בכלל דבר האבד ומותר להעסיקם בחוה״מ. [ערוה״ש (סי׳ תקלג אות ג), מהרש״ג (ח״ב סי׳ עח) ובעל האגמ״מ (מבקשי תורה ספר בזכרון עמי תשה). וכן נקט החזו״א (שלמי תורה חוה״מ עמי תתס) מעיקר הדין אלא שבמקום שהלכות חוה״מ רפויות בידי אדם יש להחמיר טפי. והגרשז״א זצ״ל (שש״כ פס״ו הגה מ) מפקפק בזה כיון שימי חוה״מ ידועים מראש ועי״כ כשמחשב כמה שכר ישלם לפועליו לפי מספר ימי העבודה שיש בשנה, עליו לחשבן ימים אלו שלא יעבדו].

קבלת ימי חופשה בחול המועד

עובד עצמאי חייב להשתדל לכונן את ימי החופשה שלו לימי חול המועד, ואף עובד שכיר הזכאי לחופשה חייב להשתדל לקבל חופשה בימי חוה״מ. [בעל האגמ״מ (זכרון שלמה תשובות אות ח)]. ואין לו להביא בחשבון שבקחתו חופשה בימי חוה״מ הוא מפסיד את שעות העבודה המקוצרות הנהוגות בחוה״מ במפעלים ובמשרדים רבים, שכן הפסד זה אינו נחשב לדבר האבד. [הגרשז״א זצ״ל (שש״כ פס״ז אות יד והגה מח)]. אבל אין העובד השכיר חייב להפסיד יום עבודה נוסף, דהיינו אם המעביד מתנה מתן כל יום חופה בחוה״מ בויתור על שני ימי חופשה בימות החול, שכן יהיה בשבילו בזה משום דבר האבד. [הגרשז״א זצ״ל (שם והגה מט)].

רצון העובד לקבל החופשה בקיץ כדי שיוכל ללכת לים וכדו׳

י״א שאם רצון העובד לקבל חופשה בקיץ בכדי שיוכל ללכת לים וכדו׳, והוא יודע שע״ז יצטרך לעבוד בחוה״מ, מצד מדת חסידות עדיף לא לקבל החופשה בקיץ כדי שלא יצטרך לעבוד בחוה״מ, אבל מצד הדין אין איסור. [בעל האגמ״מ (זכרון שלמה תשובות אות ח)]. וי״א שמצד הדין אסור לו באופן זה לקבל חופשה בקיץ. [בעל הבאר משה (זכרון שלמה תשובות אות מא). ועי׳ בשש״כ (פס״ו הגה מז) שכתב שאם יש לאדם חופשה ימים מספר מתחילת השנה ״שלהם״ ובא חג הפסח לפני עונת הקיץ, שלכל הדעות אומרים שלעת עתה אין לו לעשות חשבונות לעבוד בחוה״מ פסח בכדי שיוכל לצאת לים וכדו׳ בימי הקיץ, כי זה נחשב טפי למכוון מלאכתו למועד, משא״כ אם לעי״ע יש לו החופשה בקיץ ורצונו לצאת לים וכדו׳, אלא שאז יצטרך לעבוד בחוה״מ סוכות, דיש מקום לומר דלעת עתה אינו מחויב בעשיית חשבונות ולא לצאת לחופשה, אלא כעת הוא יכול לצאת לחופשה, ואם אחי״כ לא יקבל חופשה נוספת בחוה״מ הוא אנוס, עי׳ סי׳ ק״ח סע׳ ח, מי שהוא טרוד בו, עי״כ].

אין לו מה לאכול

פועל שאין לו מה יאכל

כל מלאכה (אפילו שלא לצורך המועד וגם כדרכה) מותר לעשותה על ידי פועל שאין לו מה יאכל, כדי שישתכר וירויח. [שו״ע (סי׳ תקמב סע׳ ב) ומי״ב (ס״ק ו)]. ופועל זה הוא מי שאין לו כלל לאכול אבל אם יש לו לחם ומים אסור לו לעשות מלאכה. וי״א שאפילו יש לו רק שאין לו צרכי יום טוב גי״כ מותר לו לעשות מלאכה. [מ״ב (ס״ק ז)]. ועי׳ בהל״ל (ד״ה מה יאכל) שהוכיח מירושלמי להחמיר בזה]. ולכל הדעות אף אם יש לו כלי בית למכור מותר לעשות מלאכה ואינו מחוייב למכור כלי ביתו אבל אם יש לו סחורות ויכול למוכרם אסור לו לעשות מלאכה. ומלאכה שמקבל בשעה שאין לו מה יאכל מותר לקבל שכר אפילו הרבה יותר מכדי אכילתו אבל אחי״כ אסור לו לקבל לעשות מלאכה אחרת בשל אחרים. [מ״ב (ס״ק ח)].

לצורך בני ביתו

אם יש לו אשה ובנים קטנים שחייב במזונותם עושה גי״כ כדי פרנסתם היום ואף עושה לצורך אותם שאינו חייב לזונם. [בהל״ל (סי׳ תקמב ד״ה עי״)].

בצנעה

פועל שאין מה יאכל צריך לעשות בצנעה כי הרואה לא ידע שהפועל הוא עני כ״כ. ומי״מ אם א״א לו לעשות בצנעא מותר לו לעשות בפרהסיא כיון שאין לו מה לאכול כלל (אבל אם יש לו מה לאכול ורוצה להרויח לשמחת יום טוב, וכדעת היש אומרים הנ״ל, אין לו להקל בכל אופן בפרהסיא). [מ״ב (ס״ק ז) ושעה״צ (אות יד)].

מלאכה כדרכה או בשינוי

מי שאין לו מה יאכל מותר לו לעשות המלאכה כדרכו בלא שינוי [שו״ע (סי׳ תקלו סע׳ טו) ומי״ב (ס״ק נב)] ומי״מ אין לו לעשות אלא לפי מה שהוא צריך לאכילתו. [מ״ב (ס״ק נב)]. ואם הוצאה אחת הוא לעשות אותה מלאכה להרבה או מועט, עושיין אפילו הרבה מפני המועט, שהכל כצורך המועד הוא (כי הוא בכלל דבר האבד). [שעה״צ (אות מט)].

יכול להשיג אצל אחרים

כשהתירו למי שאין לו מה יאכל לעשות מלאכה, אפי׳ מוצא בשוק לקנות אין מצריכין אותו ליקח מן השוק. [שו״ע (סי׳ תקלו סע׳ טו)]. וכן אין מחייבין אותו לשאול מחבירו. [מ״ב (שם ס״ק נא)].

כתיבת תפילין ועשיית ציציות

עי׳ מש״כ בזה לעיל.

מלאכה עבור עכו״ם או מומר

מלאכה לצורך עכו״ם או מומר

אסור לעשות מלאכה עבור עכו״ם אפילו בחנם. [חיימ״א (כלל קו אות יא) משום שהמיעוט דלכם הכתוב ביו״ט קאי גם על חוה״מ. וכן משמע מהמ״ב (סי׳ תקלא ס״ק טו) וכן פסק הכה״ח (סי׳ תקמב אות ב)]. ומומר המחלל שבת בפרסיא דינו כעכו״ם. [אגמ״י (ח״ה סי׳ כ אות ל) ובאר משה (ח״י סי׳ קד ד״ה ולענין)]. ועל כן אין היתר לבשל עבורם אא״כ מבשל עבור ישראל ומרבה בשבילן באותה קדרה לפני שמניחה על האש. [חיימ״א (שם) והגרש״א זצ״ל (שבות יצחק חיימי עמי קנא). אולם נראה שלסוברים שאמרינן הואיל גם בחוה״מ אין בזה איסור תורה לכונן.]. ואפילו הוצאה והבערה שהם מלאכות שאין בהם טורח אסור. [הגרש״א (לשכנו תדרשו ח״א עמי רצו) כי אף מלאכות קלות אסורות שלא לצורך המועד. והגרשז״א זצ״ל (שש״כ פס״ח הגה ק) כי לדעתו מלאכות קלות מותרות שלא לצורך המועד. ודעת בעל האור לציון זצ״ל (פתחי מועד עמי סב) שאף למקילין במלאכות קלות לצורך נכרי אסור כי יש איסור משום ״לכם״ ולא לעכו״ם דקי גם על חוה״מ]. ויש מקילין בזה. [נהגות חכמת שלמה (ססי׳ תתל) ושבת הלוי (ח״ח סי׳ קכה). ועי׳ בשש״כ (פס״ח בנב קנא)]. ואף למחמירים אם באו עכו״ם ויש חשש חילוק השם מותר כי אין לך צורך גדול יותר מזה, והו בכלל לדבר מצוה. [רב פעלים (ח״ב סי׳ נו) וכתב׳ שם ועדיף מדין התפילין, כי שם אפשר לשאול במועד תפילין מחבירו בתורת שאלה. אלא דעניינש שמיידי בגוונא שבשיל לצורך ישראל ומחמת נתינתו לעכו״ם יצטרך לבשל עוד פעם לצורך ישראל. ומי״מ מסתבר לפי טעמו ש״ה בגוונא דידן. וכהרב פעלים הביא הכה״ח (שם אות ב)]. ומי״מ אם יכול לעשות דרך היתר כגון ע״י ריבוי בשיעורים יעשה כן. [באר משה (ח״י סי׳ קד)].

אמירה לעכו"ם **שיעשה עבור עכו"ם** (**למחמירים לעיל**)

מותר לבשל עבור עכו"ם ע"יי עכו"ם אחר ואין משום איסור אמירה לעכו"ם, כי בישול של עכו"ם עבור עצמו או עבור חברו. (כי החשיב או"י כלפי עצמו, וכן מבואר בפמ"ג (סי' תקיב א"י ס"ק א) לענין יו"ט דעכו"ם חשיב נפש לענין זה. וכן הוא באבגי מילואים (סי' ב) לענין יו"ט וק"ו לענין חוה"מ. ושוב העירוני שכי"כ בישועות יעקב (סי' תצה סס"ד ז) שאין איסור לומר לעכו"ם לבשל עבור עצמו או עבור עכו"ם אחר, כיון שבישול ביו"ט לצורך או"י מותר. ובגד דף כח באור שמו (יו"ט פ"א הי"ז). ובמנח"י (ח"ב סי' קיח וחי"ד סי' מז אות ב) כתב להקל לענין יו"ט ע"יי עכו"ם משום דהוי שבות דשבות כי הבישול עצמו אינו אלא מדרבנן כי אמרינן הואיל, ומי"מ ע"ייש"ל שס"ל דיש להחמיר לבשל ע"י הנכרי דוקא באותה קדירה שמבשל בשביל ישראל (באופן שאין משום איסור בישול עכו"ם) כי יש סוברים לדיכא סברת הואיל בכה"ג, ע"ייש מש"כ על דעת הישוע"י אלא שהספר לא היה תתי"כ כמ"ש שם. ועיי עוד בבה"ל (שם ד"ה אסור להזמינו) בדמקום איבה פעמים שמותר להקל ולהזמין.

ובד"כ זה נוגע בני"ד. וכן הגרשו"א זצ"ל (שלחן שלמה סי' תקיב הגה ז) כת' להתיר ולא ביאר טעמו).

מומרה העושה מלאכה לצורך עצמו

למומר עצמו מותר לעשות מלאכה במועד ועל כן מותר לתת לו ואין בזה משום לפני"ע.

לצ"ח (ח"ח סי' יז אות ב) לענין מלאכת יו"ט וק"ו לענין חוה"מ, וכת' שזה מותר מסברא, דאלי"כ הרי יהא זה כתרי חומרא דסתרי אהדדי, ומדצ א' לא מבשלים עבורו מפני שכוללים אותו בכלל המיעוט דלכס ולא לעכו"ם ומצד ב' לא ניתן גם לו לבשל לעצמו. וממנפ"ש אם הוא ישראל הרי מותר לנו לתת לו לבשל, ואם הוא עכו"ם הרי עכו"ם מותר בכלל לבשל. וכן דעת הגרשו"א זצ"ל (לקט הלי' יו"ט פ"ג הגה ג) והגרנ"ק זצ"ל (שם אות ב).

אינם שת"מ של זמנית

אלו שאינם שתו"מ בזמנו דנים כאנוסים וכתינוקות שנשבו כי מגדלים אותם על כך. (חזו"א (יו"ד סי' א ס"ק כח). ואע"פ שדעת הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' תקיב הגה ד) והאור לציון (חי"ג פ"יי"ט אות ג) אין דינם כתינוקות שנשבו וכן מצד השבט הלוי (ח"ב ססי' קעב) נראה שבני"ד יש להקל כי להרבה פוסקים דין מלאכת חוה"מ מדרבנן, ועוד שיש סוברים שאין איסור כלל כשעושה לצורך עכו"ם ועוד דלסוברים דאיכא הואיל בחוה"מ קיל טפי. כמו כן בדרך כלל המבשל עבורם עושה זאת כי הן אורחים ומשפחה ועליו לכבדם או להכיר טובה ולא גרע מצורך המועד. והארב"ח בזה בס"ק ששמעתא עמיקתא גלונות ה', רל"ט רנ"א ושי"ז].

מלאכה וקבלנות ע"י עכו"ם

אמירה לעכו"ם

כל דבר שאסור לעשותו אסור לומר לאינו יהודי לעשותו. (שו"ע סי' תקמג סע' א). כי עשו חז"ל מועד לזה כשבת ויו"ט. (מ"ב ס"ק א).

לצורך מצוה

אם הוא צריך בחוה"מ לצורך מצוה מותר ע"י עכו"ם. (מ"ב (שם ס"ק א ושנה"צ סי' תקמד אות ז) כי יש מתירין אפילו בשבת עיין סימן ש"ז ס"ח).

אם לא ישכור עכשיו יצטרך לשלם ביוקר גדול

עיי מש"כ בזה לעיל בדיני במשא ומתן.

לצורך מצוה

יש מי שאומר שמותר לומר לעכו"ם לעשות מלאכת דבר האבד כשהיה אפשר לעשותה קודם לכן. (שד"ח (מע' חוה"מ סוף אות ב) בשם שו"ת פאת נגב (סי' ז)). ויש להחמיר בזה. (הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני עמ' קצח) כי כן משמעות הישו"ע בסי' תקמ"ג שסתם כל דבר שאסור לעשותו אסור לומר לאינו יהודי לעשותו).

הנאה ממלאכה שעושה עכו"ם עשה עבור ישראל

עכו"ם שעשה בחוה"מ מלאכה בשביל היהודי, מותר להנות ממלאכתו במועד. (כה"ח סי' תקמג אות ה וסי' תקלח אות כג) והובא בשש"כ (פס"ח אות ל).

קבלנות במלאכה במחורב

אינו יהודי שקבל מערב יום טוב לבנות ביתו של ישראל בקבלנות, אסור להניח לעשות בחול המועד. (שו"ע (שם סע' ב). אף שהוא בקבלנות ולא בשכיר יום וגם אינו מצויהו שיעשה במועד ועל דעת עצמו עושה כדי לגמור במהרה את מלאכתו בכל אופן אסור שהרואה יאמר שהוא שכיר אצלו. (מ"ב ס"ק ג). ואפילו אם עושה חוץ לתחום אסור. (שו"ע סי' תקמג סע' א). לפי שהולכין לשם בני אדם ויראו המלאכה ויאמרו בשליחות ישראל עושה משא"כ בשבת ויו"ט. (מ"ב ס"ק ד). ועיי עוד בזה להלן.

רבים בונים יחד – בנין צבורי

כשרבים בונים יחד את הבנינים מותר לבנות ע"י עכו"ם גם כשאין זה מנהג העיר, וזה בשעת הדחק כגון שזוקקים לבנות מחמת שריפה שפרצה עליהם וכדו'. וכמו כן מותר לבנות בשעת הדחק (כגון שיש חשש שיבטל הבנין לגמרי) מבנה המיועד לרבים כגון בית הכנסת, מוסדות ציבור וכדו'. (נוב"ש (תני או"ח סי' קג), חת"ס (או"ח סי' ס) דעת לורה למהרש"ם (סי' תקמג על סע' ב) ע"פ המ"א (סי' שלד ס"ק ח) שיש לסמוך על הדניגה בשו"ע (יו"ד סי' קמא סע' ד) שבשל רבים ליכא חשדא. והובאו דברי המ"א במ"ב (סי' רמד ס"ק יג) גם לענין בניס בית הכנסת).

שכיר שבת, חדש, שנה

אם היה האיננו יהודי שכיר חודש שכיר שנה ועקב הימנעותו ממלאכה במועד נמצא שדמי השכירות ששולמו עבור כל השנה נפסדים במקצת, אע"פ שאסור להעסיקו במועד, מ"מ ניתן לעשות דרך היתר שלא יפסיד, והיינו שלפני יו"ט (ולמקילים להלן אף בחוה"מ) ימכור לו הסחורה שעושים בה המלאכה, ושוב נחשב כעכו"ם העושה בשלו, וכנון שלא יעשה בבית ישראל רק בבית העכו"ם. (א"א (בוטשאטש מהדו' תני סי' תקמג)).

מנהג כל אותה מדינה בקבלנות

אם דרכן של רוב העיר לבנות בקבלנות, י"א שאין מקום לחשד. ויש מחמירים. (עיי בבה"ל (סי' רמ"ד על סע' א ד"ה או לקצור) ומ"ב (סי' תקמג ס"ק ג). ועיי במהר"ט"י (סי' פג) הובא בתשורת ש"י (תני עמי כא) שלא צריך כל המדינה אלא סגי ברוב. ועיי עוד בשמן רקח (או"ח סי' ו) שלא צריך מנהג כל המדינה אלא די אם מנהג של עיר זו לעשות כן אם לא ידוע לאורחים הבאים לכאן של מי הוא הבנין למרות שידועים שהוא בנין של ישראל מותר. (ובזמנינו מחמת שכמעת מנהג כל המדינות הוא כך, לכל הדעות יש להיתר. [אג"מ (או"ח חי"ג סי' לה)].

הבונה עובר בקבלנות והפועלים הם שכירים

קייבות נקרא אם כל הוצאות הבניה הוא רק בקבלנות אבל לא כשהקבלן הבונה בלבד הוא קבלן ושאר שכירים שתחתיו הם לפעמים שכירי יום. (בה"ל (סי' רמד על סע' א סד"ה או לקצור) בשם האחרונים]. והכונה בזה שאותו בעה"ב המיזם את הבניה דרכו לשכור לפעמים בעצמו את השכירים שתחתיו לשכירי יום ולכן לא נקרא באופן זה "קבלנות" על הבניה זו, אבל אם הדרך הוא תמיד שאין בעה"ב יודע כלל מכל עסק רק שהוא שוכר את הקבלן הבונה והקבלן הבונה בעצמו דרכו לשכור לפעמים שכירי יום תחתיו גם זה בכלל קבלנות. (בה"ל (סי' רמד על סע' א סד"ה או לקצור).

מספק לו החומרים

אף אם הישראל נותן לעכו"ם הקבלן את צרכי העבודה כגון ברזלים וכדו', נחשב קבלנות.

ומי"מ לא יתן לו במועד עצמו. (גר"ז (סי' רמד אות כ וקו"א ס"ק ז) לענין שבת).

בנו באיסור

אם בנו באיסור כיון שהוא בקבלנות ולא בשכיר יום מותר לדור במקום שנבנה. (מ"ב סי' ט) תקמג ס"ק ג).

שדה באריות

פעמים צ"ייר היתר אף במחובר כגון שנתן לו שדה באריות (מקבל אחוז מסוים מרווחי התוצרת של השדה) מותר להניחו לעשות במועד כי עושה על דעת עצמו ולא יבוא לחשוד בו שהוא שכיר יום כי הכל יודעין ששדה עומדת לאריות ואפילו נכרים בני ביתו של ישראל האוכלים אצלו מסייעים להאריס במועד בכל אופן מותר כיון שאין הישראל נותן להם שכר על כך נמצא שאין באים בשליחותו. (מ"ב ס"ק ח).

מראית העין במקום הפסד

במקום הפסד גדול לא גזרו לא מראית העין ואף אם לפעמים הוא הפסד מועט מ"מ במקום שעל הרוב דרך להיות הפסד גדול לא חלקו חכמים והתירו לגמרי גזירה זו של מראית העין. (גר"ז (סי' רמד אות יד)). וכן במקום שהזמנן שיצטרך להפסיד משום איסור מראית אינו צריך להוציא כל ממונו אלא דינו כהידור מצוה שאינו מחויב אלא עד שליש.

[מהרש"ם (ח"א סי' ח), ע"יי"ש שהוכיח כן מהתוס' (סוכה ל : ד"ה ורקע)].

קבלנות במלאכה שאינה של קרקע

אינו יהודי שקבל מערב יום טוב מלאכה בתלוש קודם המועד, בקבלנות, לעשותה בתוך ביתו של אינו יהודי, מותר. (שו"ע (שם סע' ב)). כי בזה שוב אין משום חשד ומותר כיון שהוא בקבלנות. (מ"ב ס"ק ו). ועיי מש"כ לעיל לענין תיקון רכב במוסך במועד מה שנוגע לכאן.

נותן לעכו"ם מלאכה לאחר המועד

מותר ליתן לאינו יהודי מלאכה, בקבלנות או בשכיר יום, שיעשנה אחר המועד, ובלבד שלא ימדוד וישקול ויזמנה כדרך שעושה בחול. (שו"ע (שם סע' ג). ויאמר לו מפורש פ"י שיאמר שיעשנה אחר המועד. (מ"ב ס"ק ח). ואף אם יעשה האיננו יהודי אח"כ מלאכה, מותר, הואיל והתנה עמו לעשותה אחר המועד. (רמ"א (שם סע' ג). ועיי בבה"ל (שם ד"ה שעשנה) שהביא שהא"ר ס"ל שלא צריך להתנות להדיא, ודחה דבריו].

למסור בגדים למככסה (לכבס לאחר המועד)

כשנותן כליו לכובס עכו"ם לכבס אחר המועד לא ימנה אותם, וע"כ בשביל זה נהגו העולם שלא ליתן לכובס עכו"ם בחוה"מ כלל מפני שאסור למנותו ובלא מנין אינו מאמינו. (מ"ב סי' תקמג ס"ק ז).

למסור כלי פשתן ובגדים סינטיטיים

י"א דכלי פשתן מותר ליתן לעכו"ם שיכבס אחר המועד ואף למנותם. [דגמ"ר הובא מ"ב (סי' תקמג ס"ק ז) משום דכלי פשתן יעקר איסור חכביסה במועד אינו אלא מצד המנהג]. ויש מחמירים אף בזה, ובשעת הדחק יש לסמוך להקל. (מ"ב (שם) ע"פ משמעות הא"ר בס"מן תקל"ד ס"ב).

הערמה

מותר למכור השדה לפני החג לעכו"ם בשטר מכירה (כמו שמצינו במכירת חמץ) שהוא יחרוש ויזרע במועד במקום שקיים חשש שאם לא יעשו כן שוב לא יוכלו לזרוע לאחר החג מכיון שעונת הגשמים כבר הגיע. [מהר"ם שיק (יו"ד סי' שעח)]. וי"א שאסור לעשות כן במועד. [זכור לאברהם (או"ח מע' ח וקו"א עז-קא)]. ולמעשה יש מקום להקל בזה כי מחמת שבידו לעשות כן נחשב כדבר האבד. (עיי בספר חול המועד כהלכתו (פ"ה הגה רעד) שהוכיח מההפתי"ש (יו"ד סי' שפא ס"ק א) והמכתם (תשובה בסוף הספר)].

צרכי רבים

מלאכה שהיא לצרכי רבים כגון לתקן הדרכים ולהסיר מהם המכשולות, ולציין הקברות כדי שזיהרו מהם הכהנים ולתקן המקואות, מותר לעשותה בחו"ח. (שו"ע (סי' תקמד סע' א). והטעם שהתירו בכיון מלאכתו דכל צרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שהם בטלים כולם ומתחברים יחד ואם לא יעשו עכשיו יתבטל הדבר. (מ"ב ס"ק א).

כיונו מלאכתן

צרכי רבים מותר אפילו כיונו מלאכתן במועד, והטעם שהתירו כי כל צרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעה שהם בטלים כולם ומתחברים יחד ואם לא יעשו עכשיו יתבטל הדבר, ומי"מ אם יש להם מנהיג שהרשות בידו לעשות לבדו אסור לו לכונן מלאכתו במועד. (מ"ב סי' תקמד ס"ק א) ע"פ המ"א. אולם עיי בערוה"ש (אות ו) שחולק על המ"א ומיקל אף אם יש מנהיג.

צרכי רבים שאינם צרכי הגוף

דוקא צרכי רבים שיש בהם משום צרכי גוף האדם מותרים, אבל שאר צרכי רבים, אסור לעשות במועד. (רמ"א (סי' תקמד סע א) ע"פ הרשב"א. אולם הישו"ע סתם בזה ולא הביאו. ועיי בקובץ תשובות (ח"א סי' ל ד"ה מהאמור) שדעתו שלא התירו לתועלת רבים אא"כ יש בפעולה ההיא משום מניעת מכשול והצלה מהפסד וכל פעולה שלא נכנסה בגדר הזה אין לנו להתירה. ועיי להלן בשם הגרנ"ק זצ"ל לענין תחבורה ציבורית. ולהלן בשם הגרשו"א זצ"ל לענין תיקון ספסלי בהכ"נ במועד.)

דבר המזדמן תדיר ובכל פעם ופעם הוא דבר פרטי

כל דבר המזדמן תדיר אף על פי שבכל פעם ופעם הוא דבר פרטי נחשב צרכי רבים. (ב"י (סי' תקמח) והביאו המ"ב (ס"ק כ)). ויש מי שאומר שאם יש צורך לעשותו במועד בכלל צורך המועד הוא ומותר אף מלאכת אומן. (מ"ב (שם) בשם פמ"ג]. ויש חולקים. [משמעות המ"א (שם ס"ק יז)]. וכנון במקום האפשר לעשותה ע"י מעשה הדיוט כדי לחוש לשיטה המחמירה. (מ"ב ס"ק ב)

ושנה"צ (אות כה).

הפעלה לתחבורה צבורית ושירות הפעות (אוטובוסים, רכבות ומוניות)

הפעלת תחבורה צבורית במועד בכלל צרכי רבים. והדין כן אף כשהתחבורה מיועדת לצורך טיול. ועל כן מותר לקבל שכר על זה (שבמקום צרכי רבים מותר לקבל שכר כמבואר לעיל). [הגרנ"ק זצ"ל (חוה"מ פ"ו עמ' רג) כי הוא דבר שמזדמן תדיר והרבה בני"א צריכים לזה אע"פ שבכל פעם ופעם הוא דבר פרטי חשיבוי צרכי רבים כמבואר לעיל, וכיון שבכלל ההיתר במועד הוא צורך המועד, צורך טיול גם מקרי צורך המועד מה"ט להשכיר תחבורה ציבורית לצורך זה].

מזכירת כרטיסי טיפה

נראה שסוכן נסיעות רשאי למכור כרטיסי טיסה כי הדבר בכלל ההיתר הנ"ל של הפעלה תחבורה ציבורית שמותרת כי היא בכלל צרכי רבים.

עושה הפעות עם רכבו

אדם שעושה במכוניתו צרכי רבים, כגון שמסיע אנשים ממקום למקום, מותר לו לקבל שכר. [הגרנ"ק זצ"ל (חוה"מ פ"ו עמ' רד)].

בפרהסיא ובמורה גדול

צרכי רבים מותר אפילו בפרהסיא ובטורח גדול. (שו"ע (שם סע' ב) ומ"ב ס"ק א).

לצורך אחר המועד

אם הוא מעשה אומן אינו מותר אא"כ שהוא צורך המועד ואם הוא מעשה הדיוט שרי אפילו אם הוא רק צורך אחר המועד. (מ"ב ס"ק א).

בניית מקוה

מותר לתקן ואפ"י לעשות מקוה בחוה"מ ודוקא כשתהיה נגמרת בחוה"מ ותהיה צורך המועד דאל"ה אסור דהוא מעשה אומן. (מ"ב ס"ק ד).

תיקון מעלות

מותר לתקן מעלות של בנין מגורים אפילו ע"י מעשה אומן כי יש בזה משום צרכי רבים. [הגרשו"א זצ"ל (חוו"מ הכלבנו פ"ח הגה מא)]. ויש מי שמתיר בזה רק ע"י מעשה הדיוט. [הגר"ש וואזנר זצ"ל (מבית לוי תשרי עמ' פח)].

בניית בית הכנסת

אסור לבנות בית הכנסת במועד [רמ"א (סי' תקמד סע' א)], אע"פ שהוא מצוה כדי להתפלל בו בעשרה, ואפילו או להם מקום אחר להתפלל בעשרה ג"כ אסור שזה אין צורך לגוף האדם ואפילו התחילו מכבר לבנותו וא"צ במועד אלא להשלימו אסור מפני שהוא צריך מעשה אומן לזה. [מ"ב ס"ק ו]. ומ"מ בזה"ז הוי בנין בהכ"נ דבר האבד כי יש לחוש שאם ימתין עד אחר המועד יעכבו העכו"ם מלבנותו, והכל לפי המקום והזמן ואין לדיין אלא מה שעיינו ראוות. [מ"ב ס"ס]. ועל ידי עכו"ם מותר בכל ענין, אם יגמר בחול המועד ויוכלו להתפלל בו, כי אמירה לעכו"ם לצורך מצוה מותרת במועד כמבואר לעיל. [שעה"צ (שם אות ו)].

ספסלי בית הכנסת

אם צריך לעשות ספסלים בבהכ"נ שלא יבואו לידי מחלוקת צרכי רבים הם ומותר כי נצרכים לישב עליהם [שער"ת (שם אות א)] בשם מחז"ב בשם ספר שולחן מלכים, ושכן עשו מעשה בירושלים תוב"ב בפני הרב מהר"מ בנימין מפני האורחים], ויש להתיר בזה אף משום שזה בכלל צרכי רבים לצורך גופם לשבת עליהם. [הגרשו"א זצ"ל (ששי"כ פס"ח אות ט והגה כו), והשער"ת הני"ל שלא כתב כן מ"ירי בכה"ג דאפשר להסתדר ולהתפלל בזה אחר זה רק לעול לגרום מחלוקת, ע"כ].

תיקון מרחץ

מותר לתקן מרחץ לצורך רבים שיש בהן צער הגוף אם לא ירחוץ ובהו ג"כ דוקא אם יהיה נגמר בחוה"מ ותהיה צורך המועד אם הוא מעשה אומן. [מ"ב (שם ס"ק ה)]. ומשום שאי אפשר שלא יצטרך אחד מהן למרחץ, [היינו, שא"א לו בשום אופן בלא מרחץ]. [שעה"צ (אות ו)].

תיקון אמבטיה ביתית

לצורך יחיד אסור לתקן לו מרחצו במועד אפילו מעשה הדיוט, כי יחיד אפשר לו בלא מרחץ או לילך למקום אחר. [שעה"צ (אות ו)]. אולם בזמן הזה מותר לתקן המרחץ שבבתים כיון שרגילים שכל בני המשפחה כל אחד להתרחץ בביתו ולא הולכים לרחוץ בבתים אחרים או בבתי מרחצאות כמו שהיו נוהגים אז, שאז היה מרחץ כללי לבני העיר, ועל כן יש להחשיבו כצרכי רבים שמותר. [הגר"ק זצ"ל (שם עמ' רה), ואע"פ שנשאר שם בצ"ע הכי נראה עיקר.

וכן פסק הגרשו"א זצ"ל (ששי"כ פס"ו הגה רז)].

למנות פרנסי הצבור בחוה"מ

נהגו לסדר צרכי רבים בחוה"מ למנות גבאים ופרנסים. [שער"ת (אות א)] הביאו המ"ב (ס"ק ו). ואם צריך לכתוב בענין זה לא יכתוב כתב אשורית כ"א משיט"א או כתב שלנו דבכתב אשורי שהוא מעשה אומן הלא לא הותר צרכי רבים כ"א כשהוא לצורך הגוף וכנ"ל. [מ"ב (שם)].

צרכי מצוה

מעשה אומן לצורך מצוה

צרכי מצוה אסור לעשות עבורן מלאכת אומן במועד. [רמ"א (סי' תקמד סע א)]. כי מעלת המצוה לא מועיל להתיר בשביל זה מלאכת אומן אף כשצריך לה במועד ומעשה הדיוט מותר לצורך המועד אף כשאין בה מצוה. [מ"ב ס"ק ח]. ומ"מ מצינו מצות שהתירו לעשותן ע"י מעשה אומן והיינו כל שהמצוה עוברת שאם לא יעשה עכשיו מתבטל ממנה, מותר לעשות מלאכה כדי לקיימה בזמנה. ולכן מותר לכתוב תפילין ומזוזות אפ"י לצורך אחר המועד בכדי שלא יתבטל שום זמן מקיום המצוה. [דהנה צ"ע על הרמ"א הני"ל ממה שמבואר בסימן תקמ"ה סע' ג והובא הלך שהתירו לכתוב תפילין ומזוזות לעשות ציצית במועד משום שהיו מצוה. וכן מצינו בבה"ל (סי' תקמ ד"ה וכן אם עשה מעקה) שמתר לעשות מעקה אפ"י מעשה אומן לפי הריטבי"א ואפ"י החולקים שם היינו משום שאפשר ע"י מעשה הדיוט והיכן דאי"א ע"י מעשה הדיוט גם מעשה אומן מותר כמו שנבאר להלן. וכן לגבי בניית סוכה פסק הבה"ל (רס"י תרלו) שמתר לבנותה במועד. שו"מ שעמדו בזה הגרשו"א זצ"ל (מבקשי תורה סי' קו אות ח-ס"ט) והשש"כ (פס"ו) וכתבו דע"כ צ"ל שכל שהמצוה עוברת שאם לא יעשה עכשיו מתבטל ממנה, מותר לעשות מלאכה כדי לקיימה בזמנה. ולכן מותר לכתוב תפילין ומזוזות אפ"י לצורך אחר המועד בכדי שלא יתבטל שום זמן מקיום המצוה. וכן מוכח מקושית השעה"צ (סי' תקמה אות א). וע"י במ"ב (סי' תקמה ס"ק מח) שאסור לשרטט ספרים בחוה"מ, וצ"ע].

מעשה הדיוט

מותר לעשות צרכי מצוה ע"י מעשה הדיוט. [מ"ב (שם ס"ק ח)].

לקיום מנהג בעלמא

יש שהתירו לעשות מלאכה ע"י מעשה הדיוט לקיום מנהג שאין בו אלא זכר בעלמא כגון תלישת עשבים בבית הקברות לזכר תחיית המתים. ויש מפקפקין ע"ז. [ע"י במב"ט (ח"א סי' רט) שהתיר לתלוש עשבים לזכר התחיה בחוה"מ משום דלא הוי מלאכת אומן אלא מלאכה כלאחר יד ואינו מכוין לתיקון חקרקה אלא אסור כיון דאיכא זכר ורמז לתחייה הוי כמצוה ואע"י דכתב הרשב"א דאין בונין בהכנ"ס בחוה"מ כיון שיש להם מקום להתפלל היינו משום דהוי מלאכת אומן אבל מידי דלא הוי מלאכת אומן ואיכא בה זכר מצוה כי האכ שרי. וכן נקט הא"ר (סס"י תקמו) והביאו המ"ב (ס"ק כה) ומ"מ כתב שם בשם המאמר מרדכי שמפקפק ע"ז וסיים שהמנהג שלא לתלוש בחוה"מ].

צורך גדול

צורך גדול כגון חשש חילול ה' מפני עכו"ם בכלל צורך מצוה. [רב פעלים (ח"ב סי' נו סד"ה והנה בירושלמי) כמו שמצינו לענין איסור והיתר].

מותר מעקה (המחויב משום מצוה)

מותר לבנות מעקה במועד מעשה הדיוט ואם אין בידו לעשות מעשה הדיוט (כגון שאינו בטיחותי) מותר לעשותו אף ע"י מעשה אומן. [ע"י בריטבי"א (מו"ק ט. ד"ה ועושין מעקה לגג) שנקט שמותר לעשות מעקה שהוא לצורך מצוה אפ"י מעשה אומן. אולם מהנמק"י (מו"ק ד. ברי"ף ד"ה מרפסת) מוכח דלא כדבריו. וכן מוכח ברמב"ם (יו"ט פ"ח ה"ו) וכן דייק מהרמב"ם העמק ברכה (חווה"ע עמ' קכא). ומ"מ י"ל שדוקא בכה"ג יש אופן אחר לעשיית המצוה החמיר הנמק"י שהרי אפשר לעשות מעשה הדיוט משא"כ כשזוקק לעשות מעשה אומן. וכן מבואר בערוה"ש (סי' תקמ אות ב). וע"י בבה"ל (סי' תקמ על סע' א) שהביא דברי הריטבי"א הני"ל וסיים "אבל שאר הפוסקים סתמו בזה ולא חילקו". וע"י עוד שבט הלוי (ח"ו סי' רכט)].

בניית סוכה בחוה"מ

מי שלא עשה סוכה, בין בשוגג בין בזמיד, עושה סוכה בחולו של מועד אפילו בסוף יום שביעי, וכן יכול לצאת מסוכה זו ולישב באחרת. [שו"ע (סי' תרלו סע' א)]. ומי שיש לו סוכה שקטנה מותר לבנות לו סוכה גדולה בחוה"מ לצורך סעודת ברית מילה כי היא לצורך המועד. [הב"ל (סי' תרמ על סע' ו ד"ה וסעודת ברית מילה) ואף דלצורך המועד ג"כ לא מותר רק בצינעה מ"מ הכא ניכר דלצורך המועד הוא ובנייה מותר לעשות בפרסאי].

קבלת שכר על עשיית צרכי מצוה

לצורכי מצוה קבלת שכר מותרת כמו שבארנו לעיל בדיני קבלת שכר במועד. וע"י להלן.

הכנת ציציות

טווה על ירכיו תכלת וציצית לבגד של עצמו, אפ"י להניחן בבגדו וללובשו אחר המועד. [שו"ע (סי' תקמה סע' ג) ומ"ב (ס"ק יב)]. ואע"פ שאסור לעשות מלאכת צלורך מצוה לענין ציצית (וכן תפילין ומזוזות כמבואר לעיל) התירו כי מצוה גדולה הוא. [מ"מ (סי' תקמה מ"ז ס"ק ד). וע"י עוד משש"כ בזה לעיל בהגה]. ואם עושה לצורך המועד עצמו מותר אפילו בשביל חברו. [שעה"צ (אות יג)]. ולאו דוקא בפלך מותר ולא אתי לאפוקי אלא בגלגל כי יש בזה משום "אוושא מילתא" גדול. [מ"ב (ס"ק יא)].

קשרית ציציות

אינו אופן רק הטוויה, אבל עשייתן מותרת. [רמ"א (שם)]. והטעם מפני שהוא צורך מצוה ואין בהם טירחא כל כך כמו הטוויה כי זהו רק עשיית ציצית. [ערוה"ש (אות ט)].

בשכר

אם עושה ציציות עבור אחרים אסור לקבל שכר. [שעה"צ (סי' תקמה אות יג). וצ"ע אמאי החמירו בזה והרי מבואר לעיל שלצורך מצוה התירו קבלת שכר, וצ"ע כעת].

אין לן מה יאכל

אם אין לו מה יאכל (ע"י גדרו להלן), עושה לאחרים כדי פרנסתו. והיינו אפילו האחרים אינם לוקחים אלא להניחן אחר המועד מותר. [שו"ע (סי' תקמה סע' ד) ומ"ב (ס"ק יג)].

צריך דמים לצורך שמחת יו"ט

מותר לקבל שכר אף אם מוכר ע"מ שיהיה לו הוצאותיו יותר בריוח לשמחת יום טוב אבל כשאין צריך גם לזה שהוא עשיר אסור לעשות וליקח שכר [רמ"א (שם) ומ"ב (ס"ק טו)], ואע"פ שיש לו מה יאכל שברוך כלל אסור לעשות מלאכה כאן שהוא מצוה הקילו כדי שיהיה לו יותר וכ"ו יאכל באופן זה אין להקל רק במקום שהקונה לוקחו כדי לקיים מצות ציצית בחוה"מ עצמו אבל לא כשלקוחו בשביל אחר המועד. [מ"ב (ס"ק ד)].

כתיבת תפילין ומזוזות

ע"י משש"כ בזה בדיני כתיבה בחוה"מ.

כיון מלאכתו

אם כיוון מלאכתו במועד בדיעבד אין לקנסו וכן באין לו מה יאכל שטווה בשביל אחר וכן כשכותב במועד בשביל אחר כדי שיהיה לו הוצאותיו יותר בריוח בכלם אין לקנסו בכל אופן ומותר לכתוב כיון שדבר מצוה הוא. [ענין בב"י (סי' תקמה עמ' רעא: סד"ה מותר לטוות) שהביא מח' ראשונים האם קנסו את מי שכוון מלאכתו בענין צרכי מצוה (כגון לטות ציצית וכד'). ועיין במ"א (שם ס"ק י) שהחמיר בכוון מלאכתו לעשות לאחרים. והב"ל (סי' תקמה על סע' ג ד"ה לעצמו) הכריע לקולא].

אירוסין ונשואין בחול המועד

לערך התונת בחוה"מ

אין נושאים נשים במועד, לא בתולות ולא אלמנות, ולא מיבמין. ואפילו נשואין בלבד בלא סעודה ג"כ אסור. [שו"ע (סי' תקמו סע' א) ומ"ב (ס"ק א). וכת' השעה"צ (אות ב) דאף למאן דסבירא לה דנשיאת נשים במועד הוא איסור דאין (ע"י בזה בשעה"צ אות ט"ז), הוא דוקא נשואין עם סעודה, אבל נשואין בלא סעודה או סעודה בלא נשואין, כגון שהיה הנשואין בערב הרגל והסעודה בלילה, אף למאן דאוסר אינו אלא מדרבנן]. כי אין מערבין שמחה בשמחה. [מ"ב (ס"ק א). וכתב בשעה"צ (אות א) שיש עוד טעמים בזה, דכתיב ושמחת בחגך ולא באשתך, וגם שמא יבטל ע"י זה מפריה ורביה, דאם נתיר לישא במועד ישאה כל אחד עד המועד דאז לבו פניו, וגם דעל ידי זה לא יצטרך להוציא הוצאות על הסעודה, דישתפק במה שהוציא לשמחת יום טוב. ועייש במ"ב דהא דאין מערבין שמחה בשמחה דוקא באדם אחד אבל מותר לשני בני אדם לפיכך מותר לעשות חופת יתום ויתומה או עני עם שמחת נשואי בניו ביום אחד אכן משני אחים או שתי אחיות או אח ואחות נהרין שלא לעשות ביום אחד].

אירוסין

מותר לארס אפילו ע"י קידושין, ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין הארוס בבית ארוסתו בשעת אירוסין, ומותר לעשות ריקודין ומחולות ללא סעודה מותר אף בבית ארוסתו. [שו"ע (סי' תקמו סע' א) ומ"ב (ס"ק ה)]. ולעשות סעודת הארוס עם מריעניו שלא בבית ארוסתו, וכן לסעוד הארוס בבית ארוסתו שלא בשעת אירוסין, מותר, כי באופנים אלו לא נקרא סעודת אירוסין. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק ב)]. וכל זה כשעושה האירוסין בתוך הסעודה או שעושה הסעודה תיכף אחריה אבל אם עורך הסעודה אחר זמן מופלג מותר אף באותו יום ויש מממירין בזה כשעושה האירוסין ביום זה והסעודה ביום אחר בודאי יש להקל. [מ"ב (ס"ק ד)].

התנאים

מותר להתקשר בתנאים לשידוך בחוה"מ כנהוג בניינו. והסעודה שרגילין לעשות אחר כתיבת התנאים יש מי שאוסר כמו לענין אירוסין, אבל שארי אחרונים מקילין בזה כי לא נחשב שמחה כאירוסין ועכ"פ אם אינו עושה סעודה גמורה כ"א מרקחת וכדומה בודאי אין להחמיר. [מ"ב (ס"ק ב). וע"י בשעה"צ (אות ח) שאפילו בסעודה גמורה הוא דוקא כשעשה בשעת התנאים, אבל שלא בשעת מעשה אין להחמיר כלל. וערוה"ש (אות ה) היקל לגמרי לענין סעודת תנאים].

מחזיר גרושתו

מותר להחזיר גרושתו מן הנשואין, כי אינה שמחה לו כל כך. [שו"ע (סי' תקמו סע' ב) ומ"ב (ס"ק ו). ועייש"י (ס"ק ח) שאם גירשה מן האירוסין אסור להחזירה ולכונסה ואפ"י לארס אותה בלבד ולעשות סעודה ג"כ אסור דכיון דלא נשאה מעולם היא עתה חדשה לו ואיכא שמחה]. ולענין סעודה נחלקו הפוסקים אם מותר ועכ"פ שלא ביום הנשואין בודאי יש לסמוך להקל. [מ"ב (ס"ק ו). וע"י בפמ"ג (שם אי"א ס"ק ג) שמתפקע בענין מי שקידש אשה ונמצאה טעות בקידושין והוצרך לקדשה שנית האם מותר לקדשה במועד. ובכת"ס (על מס' מ"יק) נקט שאם כבר חייו חי'י אשות ואח"כ נודעה הטעות דשרי לקדשה].

לישא ערב הרגל

הכל מותרים לישא בערב הרגל, בין בתולות בין אלמנות. [שו"ע (סי' תקמו סע' ג)]. ומ"מ יש ליהרר לכתחלה לעשות הנשואין בבוקר כדי שיהא יכול לשמוח עמה יום אחד קודם הרגל וגם שיהא יכול לעשות סעודה ראשונה בחול, ואם מאיזה סיבה נתאחר והוא שעת הדחק יש להקל לישא אפילו סמוך לחשיכה. ומ"מ המנהג שלא לישא כלל בעיו"ט אכן אם יש צורך גדול בדבר אין להחמיר. [מ"ב (ס"ק ט)].

עריכת הסעודה כשנשא ערב הרגל (שבע ברכות בחוה"מ)

מי שנשא אע"ב ערב הרגל ומותר לו לערוך סעודת הנישואין ברגל. [שו"ע (שם)]. כי אין עיקר השמחה בליל החתן הנשואין ואף על פי שממחין בסעודת הנישואין כל שבעה מותר. ואפילו בליל היו"ט כבר מותר לעשות סעודה כי הוא יום אחר. ויש מממירים שהלילה נגרר אחר היום ואסור לעשות סעודה הראשונה בלילה. ועכ"פ בשעת הדחק מותר לישא ערב הרגל ולעשות סעודה בלילה. [מ"ב (ס"ק י)].

סעודת ברית מילה, פדיון הבן ושאר סעודות מצוה

מותר לעשות ברגל סעודת ברית מילה וכן סעודת פדיון הבן. [שו"ע (סי' תקמו סעי' ד)]. ואין נ"מ בין היו בזמן ובין שלא בזמן כי אינם בכלל שמחה אלא סעודת נישואין ואירוסין בלבד. [מ"ב (סי' ק"א)]. וע"כ מותר לערוך חנוכת הבית בחוה"מ אף לסוברים שהיא סעודת מצוה וכן מותר שאר סעודות מצוה. [כן משמע מהמ"ב הנ"ל. וכן הביא הכה"ח (אות יט). ועי' בשו"ת (אסיפת דינים מעי' חוה"מ אות כג)].

הספר

במועד

חול המועד אסור בהספד ותענית, לפיכך אין מניחין את המטה ברחוב (או בבית הלוויית), כדי שלא ישתיה המת ברחוב ויבואו להספידו, ומטעם זה אין מוליכין את המת לבית הקברות עד שיתיה הקבר מתוקן. [שו"ע (סי' תקמו סעי' א), מ"ב (סי' א) וכה"ח (אות ד)].

שלישים יום לפני המועד

כל ל' יום לפני המועד אסור להספיד על המת שמת לו לפני שלשים יום קודם המועד. [שו"ע (שם סעי' ג)]. כי אין המת משתכח מן הלב עד אחר שלשים יום ואם יספידו פחות מל' יום לפני הרגל יבוא עי"ז לבכות ולהצטער ברגל כי עדיין לא שכחו. [מ"ב (סי' ב)]. ואפילו אם יש לו הספד של אחר שמותר להספידו (כמבואר להלן) אסור להספיד על זה. [שו"ע (שם)]. ועי' במ"ב (סי' ד) שמצד שקודם ר"ה ויה"כ מותר. ועי"ש שהביא שאף בכך חודש אלו מותר. ומשמע אפילו הוא תוך ל' לחג הסוכות. וכן הוא בעולת שמואל (סי' עז) כי הוא חודש שמרבים ובקשות ובכי, דלא כאגודת אוזב (קונטרס אלון בכות דרוש ו) שאסור ל' יום לפני סוכות].

קרובי הנפטר לא נמצאים

אם קרובי הנפטר אינם נמצאים בשעת ההספד, מותר להספידו אף בתוך שלשים כיון שבאופן זה ההספד הוא כדי לעורר את העם לתשובה. [אגודת אוזב (קונטרס אלון בכות דרוש ו), חכ"א (כלל קנה אות יט) ושד"ח (מעי' אבילות אות פט)].

על תלמוד הכם

אסור להספיד שלשים יום לפני המועד אפילו על ת"ח שמת כי אין דין ת"ח בזמננו. [מ"ב (שם סי' ג) ושעה"צ (אות ד)]. ויש שהקילו בזה. [עי' בדעת תורה למחש"ס (שם על סעי' יב) בשם הא"ר (סי' תכ אות ב) ע"פ הלבוש ובשם תשובה מאהבה (ח"א סי' רז)].

על אדם גדול

אדם גדול מותר להספידו אפילו אם שמע שמועה רחוקה (שמע עליו שמת אחר ל' יום מיום מותו) שמת קודם ל' יום לפני הרגל אם לא היתה שעת הכושר להספידו מקודם מותר להספידו תוך ל' יום לפני המועד. [מ"ב (שם סי' ג)]. ועי' בהלבוש (פורים פ"ט הגה 92) שהגרש"א זצ"ל הורה להספיד את בעל האג"מ זצ"ל באר"י תוך ל' לפני פסח משום שהיה גדול הדור ועוד משום שלא היו האבלים באר"י. ועי' במ"ב (סי' תכ סי' ד) בשם הטי"ז שמותר לומר צדוק הדין על אדם גדול באימים שלא אומרים תחנון].

על תלמודי חכם במועד

מחמירין בחוה"מ שלא להספיד אפילו על ת"ח. [בה"ל (סי' תקמו על סעי' ג ד"ה שמורת)]. ופעמים שהתירו להספיד על ת"ח שהרביץ תורה לאלפים. [הגרש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"א או"ח סי' קג), עי"ש הטעם].

לאשת חבר במועד

לא מספידים אף לאשת חבר במועד. [הגרש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"א או"ח סי' מג וססי' קג). ומ"מ בערי"ש התי"ר בשנת ס"ט להספיד אשת חבר בערי"ש (ועי' לעיל בשמו שער"ש קיל מחוה"מ)].

באה לו שמועה רחוקה

מי שבאה לו שמועה רחוקה בתוך ל' יום קודם הרגל, מותר לספדו, כי המרירות כבר קבוע בלבו בלא ההספד ודינו כמת בתוך ל' יום קודם הרגל שמותר להספידו קודם הרגל. [שו"ע (שם סעי' ד) ומ"ב (סי' ק)].

מת תוך שלשים לפני החג

אם מת לו מת בתוך ל' מותר לספדו אפילו מת ערב הרגל, אסור להספיד עמו על המת שמת לפני שלשים יום קודם המועד, מפני שהוא לו חדשה והמרירות קבוע לו בלבו ואינה מיתוספת בשביל ההספד. [שו"ע (שם סעי' א) ומ"ב (סי' ה)]. וזה מותר אפילו אם המספיד נוטל שכר ואפילו על שאר כל אדם שאינו ת"ח. [מ"ב (שם)]. ואף להספיד שלא בשעת הלוויה (גדון בגמר השבעה) מותר. [הגרש"א זצ"ל (שש"כ פ"ה הגה רצז)].

אחר הצות ערב החג

אם הוא אחר תצות ערב החג וכן בערי"ש צ"ע האם מותר להספיד. [בה"ל (שם על סעי' ג ד"ה שמורת) כי אפשר דכמו שא"א צדוק הדין בעי"ש ועי"ש אחר תצות כמבואר ביו"ד סימן ת"א כן הוא לענין הספד. ודעת הגרש"א זצ"ל (הלבוש פורים פ"ט הגה 89) שאין מספידים ערי"ש אחר תצות. ודעת הגרש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"א או"ח סי' מג) להקל בשעת הצורך כי ערי"ש קיל מחוה"מ]. ומ"מ ת"ח מספידין עליו בערי"ש ועי"ש וכן בערב פסח אחר תצות. [שם ע"פ הפמ"ג, כי אינו עדיף מחוה"מ דמספידין עליו ואף דאנו ממתיקין בחוה"מ שלא להספיד אפילו על ת"ח כמ"ש הפוסקים מ"מ לענין עי"ש ועי"ש בודאי אין להחמיר בזה].

הספד אחר י"ב חודש

מה שאנו נוהגים בתשלום השנה לספד המת ולהזכיר נשמתו אינו בכלל זה, ומותר לעשותו בתוך שלשים לרגל. [שו"ע (שם סעי' ה)]. כי אדרבה דעתו להפסיק עי"ז אבילותו. [מ"ב (סי' ט)].

אמירת קל מלא רחמים

מה שנוהגין להזכיר נשמות בקל מלא רחמים אף ברגל עצמו מותר ואינו הספד אלא שמתפללין עליהן. [מ"ב (סי' ח)]. אולם אמירתו על הקבר זה הוי בכלל הספד שאסור שלשים לפני המועד (על המת שמת לו לפני שלשים יום קודם המועד), אולם מה שנוהגים לאמרו אחר תשלום השנה מותר כי על ידי זה מפסיק האבלות, וגם בזה נוהגין העולם להקל לילך תמיד אף לפני הרגלים [שעה"צ (שם אות ו)], ונטעם שנהגו להקל כי אין זה בכלל הפסד אלא הוא נוסח שווה שאומרים עבור כל נפטר. [צ"ח (אבן עזבב סי' ו) ע"פ הישוע"י (סי' ב)].

העמדת מצבה

אין להעמיד מצבה תוך שלשים קודם החג למת לפני שלשים קודם החג, כי המנהג להספיד את המת כשמעמידים מצבה על קברו, ואסור להספיד את המת אפילו בתוך שלושים לחג. [לבושי מרדכי (ח"ב יו"ד סי' קמ) ומנח"י (ח"ג סי' נא-נב)].

עליה לקבר

אם חל יום השביעי בחוה"מ יש שדוחים בקור הקבר לאחר השלשים ויש שהולכים לבקור אחר החג. [גשר החיים (פכ"ט אות ו)]. וכשחל יום השלשים או היארצייט בחוה"מ רבים דוחים אותו ביקור לגמרי. [שם (אות ז) ופ"ב אות ה)].

חוזר לחו"ל

תושבי חו"ל המגיעים לארץ בערב יו"ט ומיד אחרי יו"ט חוזרים לחו"ל, ורוצים ללכת בחוה"מ לבית הקברות לקבר החורים, י"א שאין שום תועלת בזה מכיון שבימים אלו הנפטרים לא נמצאים שם כלל, אבל אין איסור בדבר, ואם רוצים יכולים ללכת. [הגרש"א זצ"ל (הלכות המצוויות ביו"ט - דינר פכ"א אות א) ופ"ב אות ג (הגה עז)]. וי"א שהמנהג שאין הולכים כלל לבית הקברות בימים אלו. [הגר"ק זצ"ל (שם הגה עה)].

קברי צדיקים

מותר להתפלל בקברי צדיקים במועד, ואף אם קבורים בבית חיים מותר. [עי' מה שהביא בזה בספר פסקי תשובות (סי' תקמו אות ו)].

אבל לחיות ש"ץ

אבל בתוך השנה אינו ש"ץ בשחרית ומוסף וכדאי שלא יתפלל אף ערבית ומנחה, וכן נוהגים ברוב המקומות שגם ערבית אינו מתפלל בחוה"מ. [גשר החיים (פכ"ג אות ד) סי' ד]].

דיני סעודה ושמחה במועד

מצות שמחה נוהגת אף בימי חולו המועד. [עי' במ"ב (סי' תקכ"ט סי' טו) ובבה"ל (סי' תקמב סעי' ב) ד"ה ע"י פועל וסי' תקלט סעי' ד"ה ויוציא ויתר) כדאיתא ברמב"ם (ניו"ט פ"ו הי"ז)]. ועי' בזה בשפ"א (יומא ג. על תוס' ד"ה פז"ר), בערולי"ג (סוכה מ. ד"ה בבתי"א) ובמני"ח (מצוה תפד אות ד)]. ועי' עוד בענין מצות שמחה בגליון שפ"ט.

שתית יין משום שמחה

י"א שאע"פ שביו"ט עיקר השמחה היא ביין בחוה"מ אין חיוב לשתות יין בכל. [תשובות והנהגות (ח"ה סי' קנ) והגר"ח שלי"א (קובץ תשובות ח"א סי' נו)]. וי"א שחובה זו היא גם בכל יום ויום של חוה"מ. [הגרש"א זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' קנ)].

לכבדו במאכל ומשתה וכסות נקיה

חייב לכבד חוה"מ במאכל ובמשתה וכסות נקיה שלא ינהג בהן מנהג חול. ומהרי"ל לבש הקט"א של שבת, ומ"מ אין המנהג ללבוש בגדי שבת, ומהרי"ל הידור נהג בעצמו, ומכל מקום יותר מימי החול בודאי צריך כל אדם לנהוג. [מ"ב (סי' תקל סי' א) ושעה"צ (אות ד)]. וכן אינו צריך לכבדו במאכל ומשתה כמו יו"ט אלא צריך לכבדו יותר מימות החול. [שעה"צ (שם) כי לענין כבוד ועונג אין חייב בחול המועד דלא נאמר בהן מקרא קודש].

אכילת פת בסעודה

אינו מחוייב לאכול פת דוקא בחוה"מ [כן מוכח מדברי השו"ע (סי' קפח סעי' ז) וכ"כ המ"ב (סי' תקל ססי"א)], מ"מ לכתחלה מצוה לקבוע סעודה על הפת פעם אחת בלילה ופעם אחת ביום כי מצוה לכבדו באכילה ושתיה ועיקר אכילה הוא לחם. [מ"ב (שם)].

תענית

אסור להתענות בחוה"מ. [שו"ע (סי' תקמו סעי' א) ומ"ב (סי' תקל סי' א). ועי' בשעה"צ (סי' תקעב אות ג) שאיסור זה הוא מדרבנן. ועל כן יש להקפיד לטעום עכ"פ משהו לפני חצות היום. [מ"ב (סי' תרב ס"ק ז) ושעה"צ (אות ז). ועי' במ"ב (סי' רפח סי' א) שכתב לענין שבת שלשם תענית אפילו שעה אחת אסור].

הזכרת מעין המאורע

כשמברך בהמ"ז בחולו של מועד אומר: יעלה ויבא, ואם חל אחד מהם בשבת אומר: רצה והחליצנו, ואח"כ: יעלה ויבא, ואינו מזכיר של שבת בעלה ויבא, ולא של יום טוב וחוש"מ ור"ח ברצה והחליצנו. [שו"ע (סי' קפח סעי' ה)]. ומ"מ אין לומר בחוה"מ בהמ"ז הרחמן הוא ינחילנו יום שכולו טוב כי חוה"מ אינו נקרא יו"ט. [מ"ב (סי' תצ סי' ה)].

שבח להזכיר

אם טעה ולא הזכיר בה של חג בחוה"מ, בין ביום בין בלילה, אומר: בא"י אמ"ה שנתן מועדים (או יאמר ימים קדושים, אבל לא יאמר ימים טובים) לעמו ישראל לששון ולשמחה ואינו חותם, והוא שנוצר קודם שהתחיל הטוב והמטיב; אבל אם לא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב, אינו חוזר מפני שאינו חייב לאכול פת כדי שיתחייב לברך בהמ"ז. [שו"ע (סי' קפח סעי' ז), מ"ב (סי' קז) ושעה"צ (אות יט)].

קביעות סעודה בערב שבת ויו"ט

אסור לקבוע בערב שבת ויו"ט סעודה שאינו רגיל בימי החול, מפני כבוד השבת ויו"ט שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול. [שו"ע (סי' רמט סעי' ב)]. ומכל מקום סעודת מצוה כגון סעודת ברית מילה וכדו' שזמנה ערב שבת מותר. [רמ"א (שם)]. אלא שלכתחלה יעשה קודם חצות היום. [רמ"א (סי' תרצה סעי' ב) ומ"ב (סי' ה) וסי' רמט סי' ג]. וי"א שה"ה בערב שבת או יו"ט שבימי חוה"מ. [כן משמע מסתימת הפוסקים הנ"ל. וכן דעת הגר"ק זצ"ל (חוט שני ח"א ע"מ סו)]. וי"א שבחוה"מ מותר לכתחלה לקבוע סעודה בערב שבת ובערב יו"ט כיון שהדרך לקבוע סעודה בחול המועד. [נ"א (מהדור יתני סי' רמט)]. ועי' בארחות רבנו (ח"א ע"מ קא) שהיה נוהג לאכול סעודה עם פת בערי"ש חוה"מ אפילו לאחר זמן מנחה גדולה].

להאזנה לשיעורי בעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א במספר ישיר 073-295-1244

✉ להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל: amikta@amikta.co.il

הגליון נתרם כעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו | © שמעתא עמיקתא – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503